

milenyum tarikatları

BATIDA YENİ DİNİ AKIMLAR

PROF. DR.

ALİ KÖSE

5. BASKI

MİLENYUM TARİKATLARI

Batıda Yeni Dinî Akımlar

Prof. Dr. Ali Köse

TİMAŞ YAYINLARI | 2463

Düşünce Dizisi | 20

PROJE EDITÖRÜ

Neval Akbıyık

EDITÖR

Semra Borucu

KAPAK TASARIMI

Ravza Kızıltuğ

1. BASKI

2011, İstanbul

5. BASKI

Mayıs 2017, İstanbul

ISBN

ISBN 978-605-114-392-7

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

facebook.com/timasyayingrubu

twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak

Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Şirketi'ne aittir.

İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

MİLENYUM TARİKATLARI

Batıda Yeni Dinî Akımlar

Prof. Dr. Ali Köse

Prof. Dr. Ali Köse

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi anabilim dalında öğretim üyesi olan Ali Köse Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Londra Üniversitesi King's College'de doktora yaptı. Din Psikolojisi ve Din Sosyolojisi alanlarında araştırmalarda bulunan Köse'nin eserleri şunlardır: *Freud ve Din, Neden İslam'ı Seçiyorlar, Deprem ve Din, Milenyum Tarikatları, Laik Ama Kutsal, Sekülerizm Sorgulanıyor, Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkisi, Avrupa ve İslam, Üç Yusuf Bir İslam.*

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	7
I. YENİ DİNÎ AKIMLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ	11
II. YENİ DİNÎ AKIMLAR	27
A. HRİSTİYAN KÖKENLİ AKIMLAR.....	29
Adventist Akımlar (Hz. İsa'nın Yakın Zamanda Yeryüzüne Döneceğine İnanan Akımlar).....	29
Yehova Şahitleri	33
Yedinci Gün Adventistleri	49
İntihar Kültleri	53
Mormonlar	81
Moonculuk	113
The Family (Children of God)	123
The Church of Scientology	127
New Age	131
B. UZAK-DOĞU ve HİNT KÖKENLİ AKIMLAR	139
Hare Krishna	141
Sai Baba	145
Divine Light Mission	161
Transandantal Meditasyon	165
Rajneesh (The Osho Movement)	169
Ananda Marga	173
Brahma Kumaris.....	177
Subud	185
Reiki.....	191
KAYNAKÇA	193

SUNUŞ

Bir kadın ve bir erkek... Birlikte yaşıyorlar ama evli değiller. Bir tatil beldesindeler. Kahvaltılarını yapmış, sahilin keyfini çıkarıyorlar. Çok sevdikleri köpekleri de hemen önlerinde yüzüyor. Fakat o da ne... Köpek suyun üzerinde bir batıp bir çıkıyor. Adamcağız köpeği kurtarmak için elbiseleriyle denize atlıyor, ancak köpeği kurturmaya çalışırken kendisi boğuluyor. Kadın ağlayıp sızlamaya başlıyor. Herkes hayatını kaybeden erkek arkadaşı için yas tuttuğunu zannederken, kadının ağzından çıkan birkaç kelime tüm görüntüyü değiştiriyor: "Eyvah! Kredi kartları cebindeydi... Şimdi ben tatil masraflarını nasıl ödeyeceğim?..."

1990 yılında Londra'da katıldığım Hare Krishna töreninde seyrettiğim bir skeçti bu. Bir akşam üzeri metro çıkışında elime tutuşturulan broşürün daveti üzerine gitmiştim törene. Hint kökenli Hare Krishna hareketinin İngiltere'ye gelişinin 25. yılını kutlamak için düzenleniyordu tören. Mekân ise binlerce kişilik kapasitesiyle Camden Town Kültür Merkezi'ydi. Salonun çoğunluğunu İngilizler oluşturuyordu. Törenin en ilginç yönü ise vejetaryen yemekler ve nihayetinde dakikalarca alkışlanan bu skeçti.

Batılı insanın yaşadığı düşünülen buhranı ve günlük hayatı anlamlandıran manevi duruştan ne kadar uzaklaştığını vurgulayan bir akımdı Hare Krishna. Deyim yerindeyse Batı'yı istila eden Doğu kökenli onlarca dinî akımdan biriydi. Doğu'nun binlerce yıllık kültür ve inanışlarını temsil eden bu akımlar, Batı için oldukça yeniydi. Benzer özellikleri yansıtan dinî akımlar sadece Doğu'ya ait değildi. Batı Hristiyanlığı içerisinde de boy gösteren onlarca akım vardı. Aralarındaki en belirgin ortak nokta ise modern insanın kutsalla ilişkisine vurguda bulunmalarıydı.

Batı'nın 1970'li yıllardan bu yana yeni dinî akımlarla gerçekleştirdiği tecrübe hayli renkli oldu. Bunlar geniş bir yelpazeye yayılıyordu. Son derece makul ve iyi niyetli akımlardan inanılmaz inanç ve ibadet şekilleriyle karşımıza çıkan ve daha çok “kült” ismiyle anılan akımlara, kıyameti yaşamamak için intiharı tercih eden gruplara kadar uzandı bu tecrübe.

1978 yılında, ABD’de (Guyana) Jim Jones liderliğinde 918 Peoples Temple üyesi (hem de 276’sı çocuk olmak üzere) hep birlikte ölüme yürüyordu.

1993 yılında, yine ABD’de (Waco) David Koresh’e inanan 80’in üzerinde Branch Davidian üyesi trajik bir şekilde ölümle buluşurken, geride sadece Batı’nın değil; tüm dünyanın ortak bilincine kazınan bir tecrübe bırakıyorlardı.

Bir yıl sonra (1994) Avrupa ve Amerika kıtaları ortak bir trajediye mekân olacak, güneşe tapan Solar Temple isimli kültün 74 üyesi, dünyanın maruz kalacağına inandıkları nükleer savaş felaketinden kaçmak için Kanada ve İsviçre’de aynı anda intihar edeceklerdi.

1997’de ise bu kez sahnede Heaven’s Gate isimli tarikat vardı. Mart ayında dünyaya teğet geçecek Halley kuyruklu yıldızının hemen ardında bulunan bir uzay gemisinin kendilerini alarak “Göklerin Krallığı”na taşıyacağına inanan 39 kişi intihar edecekti.

1970’lerden bu yana gerçekleşen bütün bu olaylara birçok açıklama, yorum ve analiz eşlik etti. Yeni dinî akımlar özellikle din sosyolojinin ve din psikolojisinin en önemli çalışma konusu oldu yıllardır. Neden bu kadar Batılı, mevcut kurumsal din şekillerini bırakıp “yeni” etiketini taşıyan bu akımlara rağbet ediyordu? Analizlerin sonucu çoğu kez tek bir adreste buluşuyordu: Spiritüel (yani manevi) boşluk. Aydınlanma Çağı’nın entelektüel mirası, mistik ve kutsal olanı kurumsal Hristiyanlık’tan alıp götürmüştü. Modern Batılı toplum artık köksüzdü. Kiliseler otorite ve fonksiyonlarını kaybetmiş ve bunun sonucunda manevi bir boşluk oluşmuştu. İşte Yeni Dinî Akımlar bu boşluğu doldurmak için sahneye çıkmıştı.

Bu çalışmamızı iki ana bölüme ayırdık. Birinci bölümde Batı'daki yeni dinî akımların varoluş nedenlerini, grup yapılarını ve bu akımlara katılanların genel profilini ortaya koyduk. İkinci bölümde ise etkin ve yaygın dinî akımları inceledik.

Bu araştırmanın temelini teşkil eden dokümanları, Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) "Sosyal Bilimlerde Doktora Sonrası Araştırma Bursu" çerçevesinde sağladığı katkı sayesinde bulduğum İngiltere'de elde ettim. Bu vesileyle Türkiye Bilimler Akademisi'ne şükranlarımı sunarım.

Ali Köse
Üsküdar
Şubat 2011

I
YENİ DİNÎ AKIMLARIN
TEMEL ÖZELLİKLERİ VE
ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Viktor Frankl, *The Will to Meaning* (1988:8) isimli kitabında başından geçen bir olayı şöyle anlatır: Saat gecenin üçüdür. Frankl'ın telefonu çalar. Telefonun diğer ucunda intihar etmek üzere olan bir kadın vardır. Kadın, "İntihar etmeye karar verdim, ama hayata veda etmeden önce bir psikoterapist olarak ne diyeceğinizi merak ettim" der. Telefondaki konuşma yarım saat kadar sürer. Frankl neredeyse tüm yöntemleri deneyerek kadını intihar etmekten vazgeçirir. Kadın intihar etmeyeceğine ve Frankl'ı ziyaret edeceğine söz verir. Sözünü tutar ve bir gün çıkagelir. Sohbet ederler. Sohbetleri sırasında Frankl kadının kendisinin yaptığı konuşmalardan değil, bir başka nedenle intihar etmekten vazgeçtiğini anlar. Kadın, gecenin üçünde uyandırılmasına rağmen sabırla onu dinleyen, onunla konuşan birinin de bu dünyada var olduğunu, dolayısıyla dünyanın yaşamaya değer olacağını düşünerek intihardan vazgeçmiştir.

Modern insanın temel problemi, modernizmin ürünü olan yaşama biçiminin onu esir almasıdır. "Refah toplumu" adını verdiğimiz ve insanın maddi tatminine yönelik modern yaşamın ona gerçekten "refahı" sağlayıp sağlamadığı bugün bir kesim Batılı tarafından sorgulanmaktadır. Bizzat tanıdığım, uluslararası Kızıl Haç Örgütü'nde hemşire olarak çalışan, bu nedenle de birçok ülkeyi gezen bir Batılı mühtedinin¹ "modernizmin insanın özüne uygun bir şekilde gerçekleşmediğini" anlatan sözlerini burada aktarmak istiyorum: "Gezdiğim birçok ülkede çok önemli bir tespitim oldu. Hayatın daha sade, daha ilkel olduğu yerlerde insan-

1 İslam'a giren kişi.

ların daha mutlu olduklarını, refah seviyesinin yükseldiği yerlerde ise insanların mutsuz ve iç huzurundan yoksun olduklarını gördüm." (Köse 2008: 129-130).

Batılı mühtedinin bu sözleri Erich Fromm'un refah toplumunu sorgulamasının belki de somut bir örneği. Refah kelimesinin "bolluk" anlamına geldiğini vurgulayan Fromm, bolluğun her zaman "olumlu" anlama gelmediğini ileri sürer. Mesela hasatı bol olan bir çiftçi için "bolluk" olumlu bir anlam taşırken, Mississipi nehrinin taşıp sel felaketine yol açan bol yağmurun olumsuz anlam taşıdığına değinir. Maddi olarak bolluk, dolayısıyla refah yaşayan Batı toplumunun içinde bulunduğu durumun bu açıdan değerlendirilmesi gerektiğini söyler Erich Fromm. Ona göre Batı toplumunun maddi anlamda refah toplumu haline gelmesiyle bireyler iç sıkıntısı yaşamaktadırlar (Fromm 1997: 21).

Modernizmle eş anlamlı kullanılan bu "refah", insanları hangi noktaya getirdi? Televizyonu ya da bilgisayarı olmayan insanlar normal görülmemeye başlandı. İhtiyaçlarının hepsini karşılayan, dolayısıyla devamlı olarak "tüketen" bir varlık oldu, modern insan. Bu yaşama biçimi insanların fizik ötesi dünyaya ait tasavvurlarını dahi değiştirdi. Erich Fromm'un dediği gibi, modern insan, cenneti her şeyin bulunduğu, her türlü kredi kartının geçtiği, hatta sadece her istediğini değil, komşusundan daha fazlasını alabileceği devasa bir alışveriş merkezi olarak hayal etmektedir artık. Kendi değerini sahip olduğu şeylerle ölçmektedir. Onun için kendisinin ne olduğu değil, neye sahip olduğu önemli artık.

Batı'da bugünkü anlamda modernizmi doğuran endüstriyel süreç insanların "sahip olma" ve "edinme" duygusunu geliştirmiştir. Hatta bu duygu, "yeteri kadarı"nı değil, "daha fazlası"nı elde etme halini almıştır bugün. Ancak, insanca yaşamının ve mutlu olmanın temel ilkesi "sahip olma" değil, "insanın kendisi olması"dır. Batı insanının manevi bunalımının temelinde bu önemli ayrımın yattığını, insanın kendi varlığını anlamlandırması için âlemin kozmik yapısında kendine bir yer belirlemesi ve maneviyatın göz ardı edilmemesi gerektiğini belirten psikolog ve psikoterapistlerin sayısı belki de post-modern bir söylem içinde artmaktadır. Onlara göre depresyonların, iç sıkıntılarının temelinde bu gerçek vardır.

Bugün Batı modernizminin çocuklarının bir kısmı babalarının miraslarını kabul etmeyip katı bir bilimcilik ve akılcılığa kilitlenen dünya görüşüne isyan etmiş ve kimlik arayışına girmişlerdir. Batı'da milyonlarca insan Doğu dünyasından gelen, özellikle Hint kökenli dinî ve felsefi akımlara katılmaktalar. Bu akımların en önemli özelliği bireyin iç dünyasına, insani ilişkilere önem vermeleri ve doğal bir hayat biçimi öngörmeleridir. İnsanlar modern dünyanın bunalımlarından kurtulmak istemekte ve çağdaş psikiyatri veya psikoterapiye bir alternatif aramaktadırlar.

Modern insan kendisinden uzaklaşmakta, tabiatla kendisi arasındaki bağı, kendisi dışındakilerle insani ilişkilerini gerçekleştirecek ortamı kaybetmektedir. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle modern dünyanın en önemli özelliği haline gelen "bireysellik" kişiyi, toplumdan soyutlanmış bir varlık haline getirmiştir. "Birey" toplumun içinde ve ona bağımlı olarak yaşasa da onun varlığını anlamlandıramamakta, ne işe yaradığını kavrayamamaktadır. Seyyid Hüseyin Nasr (1982: 13) bugün Batı'nın modern kentlerinde yaşayan hemen herkesin bir şeylerin eksik olduğunu sezinlediğini, bu duygunun da tabiatı mümkün olduğunca saf dışı eden yapay bir çevreden kaynaklandığını belirtir. Nasr'a göre modern insan tabiatla birlikte yaşayacağı bir varlık olarak değil, kendisinden mümkün olduğunca yararlanılacak bir nesne gözüyle bakmaktadır. Bunu doğuran motivasyon da şüphesiz "sahip olma" duygusudur. Nasr, insanın, varoluşunun tabiatla ilgili bu hayati boyutunu kaybetmesi ile ortaya çıkan boşluğun kimi zaman şiddet, kimi zaman umutsuzluk şeklinde tezahür ettiğini belirtir.

18. yüzyılda endüstrileşme ile başlayan ve şehirde yaşamayı gerektiren modernleşme, Batı'nın kültürel yapısının değişmesine, geleneksel değer ve inançlarının zedelenmesine yol açtı. Kültürel değişim, ekonomik büyümenin kaçınılmaz bir sonucuydu. Bu süreçte Hristiyanlık başarısız olursa, insanlar ahlaki değerlerini kaybedeceklerdi, çünkü ahlak standartlarının kaynağı Hristiyanlık'tı. Nihayet Hristiyanlık modernleşme karşısında kaybeden taraf oldu ve Bryan Wilson (1976: 19-21) gibi din sosyologlarının da belirttiği gibi dinin tesis ettiği ahlaki kontrol,

sekülerleşme neticesinde yerini mekanik ve bürokratik araçlara bıraktı. Kilise artık insanların işi olduğu zaman gittikleri bir “postane” gibi algılanmaya başlandı. Günlük hayatta teknolojik araçların kullanımı insanlar arası ilişkileri asgari düzeye indirdi. Tabii ki bu durum insanın ruhsal yapısına aykırıydı.

Tüm bu noktalar dikkate alındığında 20. yüzyılın sonlarında Batı’nın mevcut kurumsal dinî yapısının yine kendi mensuplarınınca sorgulanması ve yeni dinî akımların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Nitekim öyle de oldu. Şimdi bu akımların ortaya çıkış nedenlerini ve doğalarını biraz daha özelde ele alalım.

Yeni dinî akımlar Batı dünyasında 1970’li yıllardan itibaren ilgi görmektedir. Aralarında özellikle gençlerin olduğu katılımcıların sayıları milyonlarla ifade edilmektedir. Batı’daki yeni dinî akımları öncelikle, halen mevcut olan dinî yapıya uygun ve aykırı olanlar şeklinde ikiye ayırmak gerekir. Birinci grupta Hristiyanlığın kendi içerisindeki akımlar yer alırken, ikinci grup Doğu’dan gelen akımları kapsamaktadır. Birinci grupta yer alan akımlar mevcut dinî sistemler dahilinde geleneğin bugüne kadar vermiş olduğu aynı cevapları çok daha kesin bir şekilde yeniden oluşturmaya çalışırken, ikinci gruptakiler ise mevcut gelenekler haricinde aynı sorulara yeni cevaplar sunmaktadır. Sosyolojik anlamda ilginç olan ve üzerinde fazlaca araştırma yapmaya değer bulunanı ikinci grup oluşturmaktadır. Yaygınlık açısından da ikinci grup, yani Doğu kökenli, özellikle de Hint kaynaklı dinî akımlar oldukça mesafe almışlardır. Amerika’da Doğu’dan gelen akımları araştıran Harvey Cox (1979: 10) bunların özellikle bazı bölgelerde ne kadar yaygın olduklarını şöyle anlatır:

“... isimli caddede 40-50 farklı neo-oryantal dinî grup bulabilirsiniz. Bir tarafta Zen-Budizm merkezi bulunurken, diğer tarafta Episcopal Kilisesi’ni görebilirsiniz. Bir başka yerde haftada iki kez zikir töreni yapan sufilerin merkezi vardır. Biraz ötede Ananda Marga binası gözünüze ilişir. Az daha ileride Hare Krishnacıların merkezi ve Guru Maharaj Ji’nin Divine Light Mission tarikatının buluşma yerini görürsünüz.”

Bu akımlar Avrupa’da, Amerika’dakinden daha yaygındır. Avrupa’da 20.000’den fazla yeni dinî grup mevcutken,

özellikle İngiltere’de ise bunlar daha yaygındırlar. 1945–1980 arası İngiltere’de 400’den fazla yeni dinî akım ortaya çıkmıştır. Öyle ki bir milyon kişiye 3.2 dinî akım düşmektedir. Bu rakam Amerika’da ise 2.3’tür. Bunun yanında Doğu kökenli akımların merkezlerinin sayısı açısından da İngiltere, Avrupa’daki diğer ülkelerden öndedir. Bu sonuç İngiltere’de geleneksel dinin diğer Batı ülkelerinden daha zayıf ve sekülerleşmenin daha fazla olduğuna işaret edebilir. Çünkü eldeki veriler bu tür akımların Avrupa’nın daha seküler bölgelerinde daha fazla yayıldığını göstermektedir (Stark 1985: 334).

Harvey Cox’un yukarıdaki anlatısından da anlaşılacağı üzere bazı sufi (tasavvufi) gruplar Batı’daki yeni dinî akımlardan sayılmaktadır. Bu sufi gruplar Batılıların İslam’la tanışmasında önemli rol oynamaktadır (Köse 2008: 198). Tasavvuf, mistik yapısı açısından Doğu’dan gelen akımlarla benzeşmektedir. Tanrı’yla daha derin ve yakın bir ilişki, bunu gerçekleştirmede bir üstada tabi olma prensibi, tasavvuf gibi birçok Doğu kaynaklı akımda da bulunmaktadır. Mesela *Divine Light Mission* hareketinde *final sacrifice* (son özveri) ismi verilen prensip, tasavvufta nefsin öldürülmesi prensibiyle benzer olarak nitelendirilebilir. Tasavvufta olduğu gibi birçok Doğu kökenli akımda da ruhsal eğitimin kişinin kendine güven duygusunu ve saygısını artırdığına, geçmişte yaptığı kötü işlerden kaynaklanan suçluluk duygusunu ve nefsin kötü yönlerinden uzaklaşarak menfi arzularını azalttığına inanılır (Downton 1980: 383, 389). Bu akımların birçoğunda yoga, meditasyon ve nefsi kontrol etmek gibi tasavvufu çağrıştıran teknikler vardır. Yine tasavvufta olduğu gibi bazıları da günlük hayatı disiplin altına alan kurallar ortaya koymaktadırlar. Mesela *Hare Krishna* akımında kumar, alkollü içki ve evlilik dışı ilişki yasaktır (Enroth 1977: 21).

Bu dinî akımların Batı’da beklenmedik şekilde yükselişi, bilim adamları tarafından farklı şekillerde açıklanmaktadır. Yeni dinî akımların Batı’da yayılması konusunda araştırmacılar genelde şu sorulara cevap aramaktalar: Özellikle Doğu kökenli bu akımların ortaya çıkış nedenleri nelerdir? Bunlara kimler ilgi duymaktadır? Bu insanlar Hristiyanlığın sunduğu dinî yaşayışı

ya da dinsizliği bırakıp neden bu akımlarda bir şeyler aramaktadırlar? Acaba bu akımlar Hristiyanlığın ihmal ettiği bir alanı mı doldurmaktadırlar?

Bazılarına göre bu akımlar dinin bir bütün olarak yeniden canlanmasına işaret etmektedir. Bu bakış açısı bütüncül bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre varoluşsal problemler biteviyedir ve bunların çözümleri rasyonel saptamaların ötesindedir. Dolayısıyla, dinî cevaplar insan tecrübesinde her zaman yer bulacaktır ve bu akımların varlığı kaçınılmazdır. Din bir bütün olarak yeniden canlanmaktadır (Swatos & Christiano 2002: 106). Bu yoruma delil olarak gösterilen gelişmelerden biri de sekülerizme tepki gösteren, “doğaüstü” inanç ve uygulamaları olan dinî akımların ve geleneksel-muhafazakâr akımların dünyanın her yerinde yükselişte olmasıdır.

Bu akımların yükselişleri üzerine yapılan bir başka yorum ise “mevcut dinin gerilemesine bir cevap” olduklarına dairdir. Bu bakış açısına sahip olanların temel tartışma noktasını, Batı’nın içinde bulunduğu toplumsal sekülerleşme eğilimi oluşturmaktadır. Yani bu akımlar, sekülerleşen toplum yapısına tepki olarak ortaya çıkmaktadırlar. Değerlendirmelerini bu yönde yapan sosyologlar, tespitlerine delil olarak “bu akımların sekülerleşmenin en etkili olduğu sosyal sınıfta etkin olmasını ve de sekülerleşmenin en etkili olduğu yaş grupları arasında yaygınlaşmasını” gösterirler (Berger 2002b: 81). Bu akımlara rağbet edenlerin mevcut dinî edinimlerini genelde 20’li yaşlarda reddedip yeni dinî akımlara sempati duymaya başladıklarını (Köse 2008: 79) dikkate aldığımızda bu değerlendirme anlam kazanmaktadır.

Yeni dinî akımların yükselişi modernite-din ilişkisi bağlamında da değerlendirilebilir. İnsanlığın tarih boyu tecrübe ederek kesinlik atfettiği değerler, bugün modernite tarafından tehdit edilmekte, hayat kutsalla olan bağından soyutlanmaktadır. Bu durum insanları rahatsız ederken, yeni dinî akımlar bu değerlere tekrar kesinlik atfederek bu rahatsızlığı hafifletici görevler üstlenmektedir.

Dolayısıyla, anti-seküler bir eğilime sahip olan bu dinî akımlar, seküler eliti ve onların kültürlerini benimseyemeyen ve as-

linda dinî motivasyonları çok kuvvetli olmayan insanlar arasında taraftar bulmaktadır. Bu insanlara göre, metafizik âlemden koparılmış bir insan varlığı anlamsızdır. İşte yeni dinî akımlar bu kaybedilen “anlamı” sunmaktadır. Hatta kimi sosyologlara göre Batı’da hızla yayılan astroloji, ruhsal şifa, ekolojik öğretiler, doğal beslenmeye önem veren beden sağlığı ve kişisel gelişimle ilgili akımların dinamiklerini bu noktada aramak gerekir (Berger 2002a: 23; Berger 2002b: 80-81).

“Materyalist hayat tarzından tatmin olmama” özellikle Doğu kaynaklı akımlara katılanların temel motivasyonlarından birini oluşturmaktadır. Bu insanlar materyalist ve rasyonel anlayışların yok ettiği manevi alanı tekrar elde etme umuduyla bu akımları denemektedirler. Kaydedilen tüm teknolojik ilerleme ve maddi gelişmeye rağmen çağımız insanının durumu kararsızlığını, gizemini korumaktadır. İki asır önce, Aydınlanma Çağı’nda, insan aklının her problemi çözeceği iddia ediliyordu. Oysa bugün insanlar daha çok düşündükleri halde aklın salt değeri daha az anlam ifade etmektedir. Wilson’ın da (1976: 99, 104–8) belirttiği gibi, tüm bu gelişmeler yeni dinî akımlara bir kapı açmıştır. Konu üzerine çalışan birçok uzman bu akımların, insan aklına verilen aşırı önemin ortaya koyduğu sonuçlara bir tepki olarak ortaya çıktığında hemfikirdirler (Cox 1979: 100).

Bazı araştırmacılar da bu akımların ve Doğu’dan gelen psikolojik tedavi şekillerinin yaygınlaşmasının aslında 1960’ların “anlam krizi”nden kaynaklandığını, bunun da bilimin ortaya koyduğu çözüm yollarına ve faydacı ferdiyetçiliğe karşı bir isyan doğurduğunu ileri sürmektedir (Bellah 1976: 341; Anthony & Robbins 1982: 217).

Batı’da yeni dinî akımlarla ilgili araştırmalar, kişilerin akımlara katılma sürecindeki en etkili faktörü belirlemek için iki teorik yaklaşım sergilemektedir:

Birincisi, **“ideolojik mahrumiyet”** (ideological-deprivation) teorisi ki, buna göre insanlar sosyal, psikolojik veya fiziksel yönden bir şeylerden mahrum olduklarında, ideolojik olarak bir grubun veya bir dinin mesajını almaya hazırdırlar. Bu görüşe göre; kendi hayat ve bakış açılarından veya inanç sistemlerinden memnun olmayan kişiler bir arayış içine girmektedirler.

İkinci yaklaşım olan “sosyal ağ” (social network) teorisi ise bir grubun üyeleri ile potansiyel kişiler arasındaki bağların bu süreçte temel faktör olduğunu ileri sürer.

Birinci yaklaşım, grupların fertleri ödüllendirdiklerini ve mahrumiyetlerini katlanılabilir hale getirdiklerini iddia ederken, ikinci yaklaşım ikili ilişkileri bir gruba katılma sürecinin merkezine yerleştirerek yeni inancın, kişinin ilişki halinde olduğu kimse- nin dinî görüşüne uymasıyla gerçekleştiğini ve üyeliğin sosyal ağ ile yayıldığını savunur. “Sosyal ağ” teorisi, mahrumiyet teorisini tamamen reddetmez. Mahrumiyetin ve sosyal problemlerin din değiştirmeyi etkileyen ve hızlandıran faktörler olduğunu, ama bir gruba girerken atılan hayati adımın grup üyeleri ile olan kuvvetli sosyal bağlar neticesinde gerçekleşeceğini ileri sürer (Köse 2008: 147; Stark & Bainbridge 1980: 1380).

Aslında “mahrumiyet” ve “sosyal ağ” teorileri birbirlerini nakzetmekten ziyade din değiştirme sürecinde etkili olan farklı faktörleri vurgulamaktadırlar. Mahrumiyetin merkeze oturtulmasına karşı çıkanlar bile, onun en azından din değiştirmeyi hızlandıran sebeplerden birisi olduğunu kabul ederler. Her iki teorinin iddialarının da bireylerin tecrübelerinde var olduğunu ortaya koyan çalışmalar vardır. Örneğin, Nordquist’in (1978: 87) Amerika’daki *Ananda Marga* grubu üzerinde yaptığı araştırma her iki yaklaşımın da geçerli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmaya göre sosyal yabancılaşma veya içe kapanma, gruba katılanların tecrübe ettikleri mahrumiyetlerden biriydi ve bu durum onları dinî arayışlara itmisti. Bununla beraber, üyelerin çoğunluğu grupta kalmalarındaki en önemli faktörün diğer üyelerle aralarında oluşan arkadaşlıklar olduğunu belirtmişlerdi.

Batı’da yeni dinî akımları inceleyen araştırmacılardan birçoğu hem Hristiyanlık içerisinde geleneksel yapıya aykırı olarak ortaya çıkan yeni akımları hem de Doğu’dan gelen ve Batı’ya tamamen yabancı olan dinî akımları aynı kategoride değerlendirmektedir. Bunun temel sebebi, psikologlar arasında din fenomenine hâlâ tek pencereden bakanların ağırlıkta olması ve sosyologların da doğal olarak kişilerin yeni dinlerin özelliklerini veya onların ne gibi bir değişime uğradıklarını incelemek yerine, nelerin kişileri

bu noktaya getirdiğini, bu dinlere yönelenlerin daha çok hangi kesimlerden geldiğini ya da bu yeni grupların hangi stratejilerle insanları kendilerine çektiklerini incelemeleridir. Mesela grupların “beyin yıkama” teknikleri uygulayıp uygulamadıklarını sorgulayan araştırmalar, bu grupların inançlarını, doktrinlerini ve benzeri konuları inceleyen araştırmalardan fazladır. Bütün bunların ışığında insanlar, Hristiyanlık içinde yeni bir grup olan Moonculuğa veya Hindistan’dan gelen Hare Krishna akımına, ya da İslam’a giren kişilerde bir anormalliğin olması gerektiği şeklinde bir kanaate varmaktadırlar. Bunun sebeplerinden biri de psikolojiye bir dönem hâkim olan görüşün, “bir başka dine geçmenin bir çeşit nevrotizmle ortaya çıktığını, kişilik gelişiminde oluşan bir krizin neticesi” olduğunu söylemesi, kısacası hadiseye “psikopatoloji” açısından bakmasıydı. Ama daha sonraki yıllarda bunun böyle olmadığını, aksine nevrotik ve depresyondan mustarip kişilerin iyileşmesinde yeni bir din seçiminin yararlı olabileceğini ortaya koyan araştırmalar yapıldı (Köse 2008: 15–16).

Yeni dinî akımlar, söylemleri veya temsil ettikleri dinî konum bakımından çeşitli şekillerde gruplandırılmaktadır. Mesela Robbins ve meslektaşları (1978: 101) yeni akımları *düalistik* ve *monistik* diye ikiye ayırırlar. Düalistik akımlar, ülkemizde de ismi duyulan Moonculuk ve Children of God (Tanrı’nın Çocukları) gibi grupları içerir. Bu gruplar geleneksel ahlaki mutlakçılığı abartılı ve katı bir şekilde tasdik ederler. Seküler alandan ayırdıkları bir kutsal alan vardır. Modern kültürün karmaşıklığına, göreceliliğine ve özgürlükçülüğüne karşıdırlar, ama aynı zamanda hem Tanrı hem insan merkezli bir ahlaki düalizmi kabul ederler. Monistik akımlar ise *Meher Baba*, *Scientology*, *Hare Krishna* ve *Divine Light Mission* gibi grupları kapsar. Bu akımlar hayatı, bazı ilahi kurallar çerçevesinde düzenleme konusunda ısrarcıdırlar. Mutlak metafizik birliğin olduğu bir evren görüşü ortaya koyarlar ve maddi dünyaya gölgesel (epifenomenal) bir mahiyet yüklerler. Bu akımlar idrak, şuur veya vukûfiyetini geliştirmiş liderleri taklit ve onlara hürmetle aydınlanmaya ulaşılacağı vaadinde bulunurlar. (Warner 1985: 199; Köse 2008: 200).

Bir başka gruplandırma şekli ise bu akımların dünyaya bakışlarıyla ilgilidir. Mesela Wallis (1984: 48) bu akımları dünyayı reddedenler, dünyayı tasdik edenler ve dünya ile uzlaşanlar olarak üç kısımda değerlendirir.

Dünyayı reddeden (world-rejecting) gruplar diğerlerine göre belirgin bir şekilde dindardırlar. Seküler yapılanmayı reddedip “seküler” ve “dinî” alan ayırımını kabul etmezler. Net bir Tanrı kavramına ve tavize müsait olmayan ahlaki prensiplere sahiptirler. Wallis’e göre *Hare Krishna* ve *Moonculuk* bu grupta yer alır. Bu gruplar *guru* veya peygamber gibi bir kimseye ya da onları takip eden kimselere hizmeti ön plana alan bir hayatı gerektirir. Gruba üye kazandırmak için çalışma ile kutsal sayılan mâbud (bu bir put da olabilir), ilah ve benzerine bağlılığı belirten ibadet şekilleri bu grupta yer alan akımların özelliklerindendir. Grup üyeleri birbirlerine bağlıdırlar, grupta sıcak bir ortam söz konusudur, beraber yaşamak bazılarının hayat tarzıdır.

Dünyayı tasdik eden (world-affirming) gruplar, *Transcendental Meditation* ve *Nichiren Shoshu* gibi gruplardır. Bunlar geleneksel olarak dinle özdeşleşen özelliklerin birçoğuna sahip değillerdir. Geliştirdikleri bir teoloji veya ahlak sistemi yoktur. Bir ibadet yerleri veya toplu ibadet anlayışları olmayabilir. Dünya ile bağlarını koparmadan insanlara fiziki, zihni ve ruhi potansiyellerini açma ve kullanma tekniklerini öğretme iddiasındadırlar. Dünyayı reddeden grupların aksine, sosyal düzeni adaletsiz, toplumu da Tanrı’dan uzaklaşmış olarak görmezler. Bu akımlara katılanların inançları temelde bireyseldir.

Dünya ile uzlaşan (world-accommodating) akımlar ise manevi ve dünyevi olan arasında bir ayırım yaparlar. Din ilk planda sosyal bir mesele olarak yorumlanmaz; daha çok ferdi, yani içsel hayatı harekete geçiren bir muharrik olarak anlaşılır. Hayatın nasıl yaşanması gerektiğine dair fazla görüş beyan etmemekle beraber, biraz “dinî atmosferde” yaşamayı salık verirler. Çağımız insanının manevi dünyasında bir eksiklik olduğu kanaatindedirler. Protestoları dünya veya topluma yönelmekten ziyade Batı’daki mevcut dinî kurumlar üzerine yoğunlaşmıştır. *Neo-Pentecostalism* veya *Charismatic Renewal Movement* bu gruba örnek olarak verilebilecek akımlardandır (Köse 2008: 201–202).

Yeni dinî akımları politik duruşları açısından ise iki gruba ayırabiliriz. Birinci gruptakilerin tüm toplumu ıslah etmek gibi bir hedefleri yoktur; küçük sosyal gruplar oluşturma peşindedirler. İkinci gruptakiler ise tüm toplumu ıslah etme, onu yeniden fetih etme peşindedir.

Sosyal dünya ile ilişkileri açısından da grupları ikiye ayırmak mümkündür. Mooncular, Hare Krishna ve Divine Light Mission gibi akımlar, kendi grupları dışındaki sosyal rollerin sona erdirilmesi yönünde bir politika izlerken, *Crusade House* ve *Nicheren Shoshu* gibi akımlar kendi grupları dışındaki sosyal rollere tamamen karşı değildirler (Köse 2008: 181).

Burada bir noktayı dile getirmekte yarar var. Politik duruşlar konusunda değerlendirme yapan bilim adamları, dinden ilham alan politik akımlarla, dinî olmayan çıkarlara dayalı politik hedefler için dini uygun bir araç olarak gören akımları birbirinden ayırmak gerektiğinin altını çizmektedirler.

Temellerindeki ve detaylarındaki birçok farklılıklara rağmen yeni dinî akımların Doğu kaynaklı olanlarının en önemli özelliği mistik tecrübeyi ön plana çıkarmaları, Tanrı'yla veya mutlak varlıkla doğrudan ilişki kurma imkânı sunmalarıdır. Bunun gerçekleşip gerçekleşmediği veya bu insanların kandırılıp kandırılmadığı burada konumuz değildir. Fakat bu akımlara giren insanların ifadeleri, onların böyle cazip bir tecrübe vaadine kapıldıklarını göstermektedir (Jantzen 1990: 10). Bu akımların diğer bazı özellikleri şöyledir:

1. Ahlaki normları vardır.
2. Dine rasyonel yaklaşımı reddederler.
3. Üyeler lidere kayıtsız bir teslimiyetle bağlıdır.
4. Lider, otoriter veya karizmatik bir özelliğe sahiptir.
5. Üyeler hareketin prensiplerini tenkit etme hakkına sahip değildir.
6. Milenyum² üzerine vurgu vardır.

2 **Milenyum:** "Mutluluk devresi"; kıyametten evvel barış ve selametın hüküm süreceğı bin yıllık devre.

7. Yeni üye kazanmak için misyonerliği bir görev olarak kabul ederler.

Lofland ve Stark (1965) Batı'daki yeni dinî akımların psiko-sosyal açıdan araştırılmasının başlangıcı sayılabilecek çalışmalarında *Doomsday Cult* ismi verilen (Unification Church'e o yıllarda verilen takma isim) hareketi inceleyerek bir "din değiştirme süreç modeli" geliştirdiler. Kişinin yakın dönemdeki tecrübeleri ve dahil olduğu grubun üye kazanma yöntemleri incelenerek şekillendirilen bu modele göre, bireyin kendi toplumuna aykırı görünen bir gruba dahil olması için aşağıdaki yedi evreli süreci tecrübe etmesi gerekir:

1. Aşırı gerginlik hissetmeli.
2. Dinî problem çözme bakış açısına sahip olmalı.
3. Bu bakış açısı onun kendi kendini "*dinî arayış içinde olan*" şeklinde tanımlamasını sağlayacak kadar kuvvetli olmalı.
4. Gireceği harekete (cult) hayatının bir dönemeç noktasında rastlamalı.
5. Gireceği grupta bulunan bir veya birkaç kişi ile aralarında (önceden var olan) duygusal veya etkileyici bir bağ oluşmalı.
6. Bu grup dışındaki kimselerle ilişkisi kesilmeli veya en azından gerilemeli.
7. Eğer kişi grupta daha da ilerleyecek ve başkalarını gruba kazandırma faaliyetlerinde bulunacaksa, grup ona ayrı bir önem vermeli ve aralarında aşırı bir ilişki meydana gelmelidir.

Lofland ve Stark (1965: 864) aşırı gerilim ve sıkıntının dinî değişim öncesinde gerekli bir şart olduğunu belirtmişlerdir. Snow ve Phillips'in (1980: 433) *Nichiren Shoshu* hareketi üzerine yaptıkları çalışma da bu bulguyu doğrulamaktadır. Bu araştırmacıların denekleri yeni gruplarına katılmadan hemen önceki hayatlarını "çeşitli problemler ve sıkıntılar evresi" olarak tanımlamışlardır. Deneklerden %68'i bir veya birden fazla ruhsal problemleri olduğunu, anlamsızlık, hedefsizlik ya da güçsüzlük duygularına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Snow ve Phillips dinî değişimden önceki hayatta tecrübe edilen en önemli beş bireysel problem türünü ise şöyle belirlemişlerdir:

1. Anlamsızlık, hedefsizlik, güçsüzlük ya da kendini küçük görme gibi duyguları içeren “ruhsal” problemler.
2. Evlilik, çocuk yetiştirme, aile ile ilişkiler gibi problemler.
3. Karaktere bağlı problemler. (Uyuşturucu ve alkol kullanımını içerir). Ben-merkezlilik gibi çeşitli kişilik problemleri de bu grupta yer alır.
4. İşsizlik, işinden memnun olmama ve okulla ilgili problemler.
5. Sinirlilik, kronik hastalık vb. gibi fiziksel problemler.

II

YENİ DİNÎ AKIMLAR

A. HRİSTİYAN KÖKENLİ AKIMLAR

ADVENTİST AKIMLAR

(HZ. İSA'NIN YAKIN ZAMANDA YERYÜZÜNE DÖNECEĞİNE İNANAN AKIMLAR)

Hristiyanlık içinde ortaya çıkan yeni dinî akımlardan bazıları Adventist akımlar olarak anılmaktadır. **Adventist** "Hz. İsa'nın çok yakın gelecekte dünyaya döneceğine inanan kişi" anlamına gelmektedir. Bu nedenle bu gruplara veya bu inanca sahip olanlara aynı zamanda "**Second Adventist**" (Hz. İsa'nın yeryüzüne ikinci defa geleceğine inanan) ismi de verilmektedir. Bu grupların temel felsefesi Hz. İsa'nın yakın zamanda yeryüzüne döneceği inancına dayanır ve kökleri 19. yüzyılın başlarına kadar gider. Bu akımların babası olarak kabul edilen kişi **William Miller** (1782-1849)'dir. Onun isminden hareketle Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne geleceği ve artık günlerin sayılı olduğu inancını gündeme getiren akımlara **Millerizm** ismi de verilmektedir.

William Miller, Hz. İsa'nın 1843 yılında dünyaya geri döneceği kehanetinde bulunmuştur. Miller'in tek kehaneti bu değildir. Hz.

Adventist hareketleri başlatan:
William Miller (1782-1849).

İsa'nın ikinci defa yeryüzüne geleceğiyle ilgili kehanetinden önce Osmanlı İmparatorluğu'yla ilgili de bir kehanette bulunmuştur. Bu kehanete göre, 11 Ağustos 1840'ta Osmanlı İmparatorluğu çökecektir. Kehanet gerçekleşmeyince Miller yanlıları "çökme olayı bilfiil gerçekleşmese bile, alametlerin baş gösterdiği"ne dair yorumlar yapmışlardır (Bainbridge 1997: 93).

Yukarıda Miller'den hareketle ortaya çıkan Adventist akımlara Millerizm veya Millerist isminin verildiğini belirtmiştik. Herhangi bir karışıklığa yer vermemek için **Millennialism** (veya Millenarianism) kavramını da burada açıklamak gerekmektedir. Millennialism daha genel bir kavramdır. Millerizm de bu kavram çerçevesine dahil edilebilir. Millennialism de Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar geleceği inancını açıklayan bir kavramdır ve **Millennium** (bin yıl) kavramından gelmektedir. Buna göre Hristiyan mezheplerinden bazıları Hz. İsa'nın yaratılıştan 6001 yıl sonra, yani bin yılın başında yeryüzüne hükümran olmak için tekrar geleceğine inanmaktadırlar.

Miller'in kehanetine dönecek olursak, Hz. İsa'nın yeryüzüne 1843'te döneceğine dair kehaneti gerçekleşmeyince Millerist hareketten kopmalar olur. Bu arada Miller hesap hatası yaptığını söyler ve bu defa Hz. İsa'nın bir yıl sonra, yani 1844'te geleceğini iddia eder. Kehaneti yine gerçekleşmeyince harekette bölünmeler olur. İşte bu bölünmelerden ortaya çıkan gruplardan biri de 1881'de Charles Taze Russell tarafından kurulan Yehova Şahitleri'dir.

Yehova Şahitleri (Jehovah's Witnesses) ve Yedinci Gün Adventistleri (Seventh-Day Adventists), hatta 1993 yılında Amerikan yönetimine karşı direnerek Waco'da seksenden fazla kişinin ölümüyle sonuçlanan ve tarihe Waco olayı olarak geçen David Koresh hareketi, bu Millerist veya adventist akımlar kategorisinde değerlendirilmektedir (Bainbridge 1997: 110–115).

Adventist Akımlar

William Miller (Millerianism)

Yehova Şahitleri
(Jehovah's Witnesses)

Yedinci Gün Adventistleri
(Seventh-Day Adventists)

Branch Davidians
(David Koresh)

YEHOVA ŞAHİTLERİ

(JEHOVAH'S WITNESSES)

Belki de dünyadaki dinî akımlar arasında en tartışılılardan biri olan ve bugün 200'e yakın ülkede 5 milyondan fazla taraftarı bulunan hareket, 19. yüzyılın sonlarında Amerika'da kurulmuş olan **Yehova Şahitleri**'dir. "Yehova Şahitleri" ismi kutsal kitap metinlerine dayanmaktadır: "Tanrı Yehova, siz benim şahidimsiniz, dedi." (İşaya 43: 10-12). Yehova Şahitleri'ne göre Tanrı'nın ismi Yehova'dır ve Hz. İsa da bu ismi açıkça telaffuz etmiştir. Ancak bu iddia İncil uzmanlarınca doğrulanmamaktadır (Barrett 1996: 84; Elliott 1998: 246).

Kurucusu

Kurucusu **Charles Taze Russell**'dir (1852-1916). Russell, Presbiteryan Kilise'sine bağlı bir ailenin çocuğudur. Fakat gençlik yıllarında bu kiliseyi terk edip bir Adventist papazı olan ve Hz. İsa'nın 1874 yılında dünyaya döneceğine inanan **Jonas Wendall** ile tanışır. Ondan oldukça etkilenen Russel 1868 yılında İncil'i Wendall'ın fikir ve yorumları çerçevesinde okuyan bir grup oluşturur. Bu grupla çalışırken kendisi de yeni öğretiler ortaya koymaya başlar. Bunlardan en önemlileri, cehennemin ebedi bir ceza anlamında olmayıp yalnızca "ölüm" olarak anlaşılması gerektiği ve **Teslis** inancının İncil'e dayanmadığıdır.³ Ona göre İncil'de geçen "ebedi ölüm" tanımı literal anlamda anlaşılmalı ve bundan

3 Yehova Şahitleri'nin Teslis inancının Yeni Ahit'e dayanmadığı şeklindeki inançları, aşağıda "İnanç ve uygulamaları" başlığı altında ele alınacaktır.

Yehova Şahitleri'nin kurucu lideri
Charles Taze Russell (1852-1916).

ebedi bir ceza anlamı çıkarılmamalıdır. Hz. İsa'nın ikinci gelişine kadar da inananlar için ölüm sonrasında hiçbir şey olmayacaktır (Barrett 1996: 86; Melton 1986: 62).

1874 yılında Wendall'ın kehanetinin gerçekleşmemesi üzerine Russell, aslında İsa'nın gözle görülmeyecek şekilde döndüğünü ve 1914'te fiziksel olarak görüleceğini iddia eder. Hz. İsa'nın dönüşünü ifade için kullanılan ve genelde "geliş" şeklinde tercüme edilen Yunanca "parousia" kelimesinin aslında "hazır bulunma" şeklinde ter-

cüme edilmesi gerektiğini savunur. Russell bu fikirlerine 1877'de yazdığı *The Object and Manner of the Lord's Return* başlıklı kitapçıkta yer verir (Barrett 1996: 86).

Russell 1874'te "Zion's Watch Tower Society" isimli kuruluşu oluşturur. Bu kuruluş daha sonra, 1884 yılında **Watchtower Bible and Tract Society** ismini alacak ve bu isim bugüne kadar devam edecektir.

Russell aslında konfeksiyon mağazaları olan bir işadamdır. Hareketinin başarılı olacağını hissedince babasından miras kalan beş mağazayı 1877'de satar ve kendisini tamamen misyonerlik faaliyetlerine adar. 1878'de papaz unvanını alır. 1879'da *The Watch Tower and Herald of Christ's Presence* başlıklı bir dergi çıkarmaya başlar. Bazı broşürler ve *Food for Thinking Christians* başlıklı bir kitapçık yayınlar. Kısa zamanda fikirleri yayılır ve 1880 yılı sonunda kendisine bağlı 30 civarında grup oluşur. Aynı yıl İngiltere'ye gönderdiği iki misyoner aracılığıyla fikirlerinin buraya da ulaşmasını sağlar. 1884 yılından itibaren hareketin yayılması hız kazanır. ABD, Kanada, Avustralya ve Avrupa'da ta-

raftar bulur. İngiltere'deki ilk şubelerini 1900 yılında Londra'da açarlar (Chryssides 2001: 94).

Russell'ın kısa zamanda şöhret ve taraftar bulmasının nedeni, kendinden öncekilerde olduğu gibi kehanet iddialarıdır. Hz. İsa'nın 1914'te ortaya çıkacağını ve Tanrı'nın Krallığı'nı başlatacağını ileri sürer. Bundan başka 1877'de yazdığı bir kitapçıkta bir yıl sonra (1878'de) "hayatta olan Yehova inanlılarının, bedenlen Tanrı'ya yükseltileceklerini" iddia eder. Ama kehanetin gerçekleşmemesi üzerine "1878'den sonra ölen Yehova inanlılarının mezar yerine doğrudan Tanrı'ya yükseltilecekleri" yorumu yapılır (Barrett 1996: 86). Hz. İsa'nın dönüşü iddiasına gelince, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması Russell'ın bu kehanetinin gerçekleştiği görüntüsünü verse de savaşın uzun sürmesi ve herhangi bir ilahi müdahalenin görülmemesi, kehanetin gerçekleşmediğini göstermiştir. Zaten Russell da daha savaş bitmeden 1916'da ölür (Melton 1986: 63).

Russell'ın 30 yılda yazdığı *Studies in the Scriptures* başlıklı Kutsal Kitap tefsiri Yehova Şahitleri'nin teolojik inançlarını belirleyen temel eserdir. Onlara göre Kutsal Kitap ancak bu tefsir eşliğinde anlaşılabilir. Bu konuda son derece katıdırlar. Sadece İncil'i okumakla ilahi planın kavranamayacağını, on yıl boyunca yalnızca İncil okuyarak aydınlananların bile Russell'ın tefsirini okumadıkları takdirde iki yıl içinde tekrar karanlığa düşeceklerini, ama iki yıl Russell'ın tefsirini okuyan birisinin İncil'den tek bir sayfa bile okumasa dahi aydınlığa kavuşacağını iddia ederler (Barrett 1996: 86).

Ancak bugünkü Yehova Şahitleri İncil'in mutlaka bir rehber eşliğinde okunması, bu rehberin de Russell'ın tefsiri olması konusunda ısrar etmelerine rağmen Russell'ın bazı iddialarını önemsememekte, hatta bazı söz ve eylemlerinin unutulması gerektiğini düşünmektedirler. Bunlardan bazıları şöyledir: Russell, yemin ederek Yunanca bildiğini söylemiş, ama daha sonra Yunan alfabesini bile bilmediği ortaya çıkmıştır. Bir başka olay ise "mucize buğday" vakasıdır. Hareketin resmî kuruluşu Watch Tower, 1911 yılında Russell'ın okuduğu mucizevi tohumluk buğdayların çok fazla hasat vereceği iddiasıyla onları normal fiyatının 60 katına

satmıştır. Fakat mahkemenin tespitleri göstermiştir ki okunmuş buğdaylar normal buğdaylardan bile daha az mahsul vermiştir (Barrett 1996: 86).

Russell'ın ölümünden iki yıl sonra (1918'de) hareketin başına **Joseph Franklin Rutherford** (1869–1942) geçti. Rutherford hareketin avukatıydı ve harekette yargıç unvanıyla anılmaktaydı. Russell'ın *Studies in the Scriptures* adlı Kutsal Kitap tefsirinden etkilenmiş, 1906'da vaftiz olarak Yehova Şahitleri'ne katılmış ve bir yıl sonra da hareketin hukuk danışmanı olmuştu.

Rutherford'un başkan seçilmesi olaylı bir şekilde gerçekleşti. Başkan seçilmesine karşı çıkan 4.000 kadar üye gruptan ayrıldı ve Russell'a bağlılıklarını sürdürerek Pastoral Bible Institute ve Laymen's Home Missionary isimli kuruluşları oluşturdular. Gruptan ayrılma nedenlerinin başında Russell'ın yazdığı *Studies in the Scriptures* adlı altı ciltlik tefsirin onun ölümünden sonra yedinci cildinin yayını üzerine yaşanan tartışmalar gelmekteydi. Bu ciltte Russell'ın kehanet iddialarını ters yüz eden sözler bulunmaktaydı (Barrett 1996: 87; Chryssides 2001: 95).

Grubun tamamı bu tartışma ve ayrılmalardan etkilenmesine rağmen, Rutherford kısa zamanda grubu topladı. Ancak, askerlik ve savaş karşıtı söylemleriyle Amerikan yönetimini karşısına aldı. Amerikan yönetiminin bu söyleme tepkisi sert oldu ve Rutherford, yönetimden diğer birkaç kişi ile birlikte hapse gönderildi. O yıllarda savaşın hüküm sürdüğü ABD ve Avrupa'da bu tehlikeli bir söylemdi. Russell'ın ölümünden bir yıl sonra, 1917'de, hayattayken yazdığı *The Finished Mystery* isimli kitabı yayınlandı. Kitap mevcut Hristiyan kiliselerini tenkit etmenin yanı sıra savaş karşıtı ifadelerle de yer verdiği için birçok ülkede yasaklandı ve hatta kitabı bulunduranlardan bazıları hüküm giydi.

Rutherford hapisten çıktığında kendisini bekleyen önemli problemler vardı. Çünkü hareket, önceki lider Russell'ın 1914 yılında Hz. İsa'nın geri döneceği şeklindeki kehanetinin gerçekleşmemesiyle gelen şaşkınlığı hâlâ üzerinden atamamıştı. Rutherford harekette yapısal değişiklikler gerçekleştirirerek hareketin dağınık görüntüsünü ortadan kaldırdı. Hükümeti ve

Kilise'yi, özellikle de Roma Katolik Kilisesi'ni karşısına alarak onları Şeytani dünyanın yerleşik kurumları olarak niteledi. Artık hareket üyelerinin görevi tüm insanları **Yehova Dönemi** hakkında bilgilendirmektir. Rutherford, taraftarlarını "Watch Tower kitaplarını" ve "broşürlerini" mümkün olduğu kadar fazla kişiye dağıtmakla görevlendirdi (Melton 1986: 63).

Rutherford, Tanrı için bir Yahudi ismi olan Yehova'yı uygun görmüştü. 1931 yılında hareket mensuplarını da yine bu isimden hareketle tanımlamaya karar verdi. Artık isimleri **Yehova Şahitleri**'ydi (Hunt 2003: 47). Daha önceleri ise kendilerini "Kutsal Kitap Öğrencileri" şeklinde adlandırıyorlardı. Bu isim, bugün de kendi aralarında zaman zaman kullanılmaktadır.

Rutherford, Yehova Şahitleri'nin bugün hâlâ kullandıkları "Şimdi hayatta olanlardan milyonlarca kişi hiç ölmeyecek!" sözünü 1920'de söyleyen kişiydi. Bu söz yıllarca hareketin reklamında kullanılan en etkileyici sloganlardan oldu. Rutherford bu sözle henüz hayatta olanların Hz. İsa'nın dönüşüne şahit olacaklarını ima etmekteydi.

Rutherford Hz. İsa'nın yeryüzüne dönüşünden öte, başka bir kehanet iddiasında da bulundu. Buna göre Hz. İbrahim, İshak ve Yakup da 1925 yılında fiziksel olarak dünyaya döneceklerdi. San Diego'da onlar için lüks bir ev hazırlandı ve kendisi de orada yaşamaya başladı (Barrett 1996: 87).

Rutherford 1942 yılında öldü. Hayalindeki güçlü hareketi gerçekleştirmiş, harekete gerek doktrinel gerekse kurumsal anlamda yeni çehreler kazandırmıştı. Yehova Şahitleri'nin bugün en tanınmış özelliği olan "kapı kapı dolaşıp tebliğde bulunma" eylemi onun zamanında başlamıştı. Bu tebliğ türünün problemlerini ve nasıl yapılması gerektiğini Rutherford iyi bilmekteydi, çünkü hukuk fakültesinde okurken masraflarını karşılayabilmek için kapı kapı dolaşarak pazarlamacılık yapmıştı. Taraftarlarını tebliğ faaliyetlerinde en son teknolojiyi kullanmaya teşvik etti, radyo yayınları yaptırdı, gramofonla vaaz etti.

Rutherford'dan sonra, Watch Tower yayınlarından sorumlu **Nathan Knorr** (1905-1977) başkan seçildi. Knorr karizmatik bir hatip değildi belki, ama iyi bir organizatör ve iyi bir yöneticiydi. O da tıpkı Rutherford gibi hareketin organizasyon yönünü gelişt-

tirmeyi hedefledi. Bu amaçla Watch Tower yayınlarını daha da güçlendirdi, daha çok insana ulaşmaya yönelik çalışmalar yaptı. Hareket, onun zamanında ABD dışına daha fazla yayıldı. 1961 yılında ulaşılan ülke sayısı 165'ti. Kingdom Ministry School ismiyle kurduğu okulda üyelerin misyonerlik dersi almasını sağladı. Stadyumlarda veya büyük salonlarda uluslararası toplantılar düzenleyerek üyelere motivasyon yükledi. Kapı kapı dolaşarak tebliğde bulunma faaliyetleri onun zamanında daha kurumsal bir yapı kazandı (Barrett 1996: 87).

Knorr hayatının son yıllarını yaşarken Hz. İsa'nın yeryüzüne geliş tarihi de 1975 olarak belirlenmişti. Dolayısıyla Knorr son zamanlarını bu beklentinin gerçekleşmemesi üzerine ortaya çıkan hayal kırıklığıyla baş etmekle geçirdi, fakat bunun için fazla zamanı olmadı, çünkü 1977 yılında öldü (Aldridge 2000: 120; Melton 1986: 64).

1975 yılında çok önemli kozmik olayların yaşanması bekleniyordu. Yehova Şahitleri'ne göre, Hz. Adem milattan önce 4026 yılında yaratılmıştı. 1975 yılına gelindiğinde yaratılışın 6000'inci yılı doluyor ve 7. milenyuma geçiliyordu. 1975 sonbaharında Armagedon⁴ olacak ve ardından Hz. İsa'nın bin yıl sürecek hükümlük dönemi başlayacaktı (Chryssides 2001: 99).

Knorr'dan sonra **Fred Franz** (1899–1992) lider oldu. Knorr'un görevde olduğu yıllarda gerçekleştirilen en önemli faaliyetlerden biri de *New World Translation of the Holy Scripture* adıyla Kutsal Kitap'ın İngilizce tercümesinin hazırlanması olmuştu. Bu İngilizce çeviri Yehova Şahitleri'nin doktrinel teorilerini desteklemekte, özellikle de Tanrı için Yehova ismini kullanmaktaydı. Bu çalışmanın arkasında bulunan ve çevirinin önemli bir kısmını gerçekleştiren isim Fred Franz idi.

Hz. İsa'nın yeryüzüne 1975'te döneceği beklentisinin boşa çık-

4 Hristiyanlık'ta kıyamet öncesinde Hz. İsa yönetimindeki iyilik ordularıyla Deccal yönetimindeki kötülük orduları arasında çıkacağına inanılan ölüm-kalım savaşı. Bu savaşın Tel Aviv'in 75 km kadar kuzeyinde bulunan Megiddo Dağı'nda gerçekleşeceğine inanılır. İbranice'de *Har* kelimesi dağ anlamına gelmektedir. Har Megiddo Batı dillerine Armageddon şeklinde geçmiştir (Bk. Grace Hallsell, *Tanrıyı Kıyamete Zorlamak*, İstanbul: Kim Yayınları, 2003, s. 26-28).

masıyla oluşan hayal kırıklığı yıllarında çok sayıda üye ve üst düzey liderin hareketi terk etmesine rağmen, Franz son derece başarılı bir şekilde hareketin devamını sağladı; otoritenin kaybolmasını engelleyen icraatlarda bulundu (Melton 1986: 64). Fred Franz 1992'de öldü ve onun yerini **Milton Henschel** (1920–2003) aldı. Milton Henschel 2000 yılında liderlik görevinden ayrıldı ve yerini **Don Adams**'a bıraktı.

İnanç ve Uygulamaları

Yehova Şahitleri'ne göre insanların kurtuluşu ancak Tanrı Yehova'ya inanmak ve ona itaat etmekle gerçekleşebilir. Kendilerini Hz. İsa'nın İncil'e inanan takipçileri olarak tanımlamakla beraber İncil'in yorumlanmasında temel Hristiyan mezheplerinden ayrılırlar. Daha çok Arius'un (256–336) izinden gitmektedirler. Arius, fikirleri İznik Konsülü'nde reddedilen Hristiyan din adamıdır. Yehova Şahitleri Hz. İsa'nın üçlü Tanrı anlayışında ikinci kişilik olmadığına, Hz. İsa'nın Tanrı'nın ilk yarattığı olduğuna inanırlar. İşte bu inanç Arius'tan gelmektedir. Onlara göre, Teslis ve Hz. İsa'nın uluhiyyet taşıdığı inancı İncil'e dayandırılmaz. Bu inançlar Hristiyanlığın aslında mevcut değildir. Bu sebeple de bu inançlara sahip olan Hristiyan kiliseleri küfür içindedirler. Hz. İsa günahların kefareti için kendini feda etmiştir, ama kefaret tamamlanamamıştır; Millenial dönemde Hz. İsa'nın dönüşüyle tamamlanacaktır. Hz. İsa öldükten sonra dirilmiş, fakat bu diriliş fiziksel olarak değil, yeni bir ruhsal bedenle gerçekleşmiştir (Chryssides 2001: 101).

Yehova Şahitleri Hristiyanlığın orijinal halinden saptığına ve kendi inançları çerçevesinde tekrar orijinal şekline döndürülmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Onlara göre bu çerçeve yalnızca inançları değil, aynı zamanda ibadetleri de kapsamaktadır. Birçok Hristiyan ayini aslında putperest unsurlar taşımaktadır. Hristiyanlığın iki önemli bayramı Noel ve Paskalya Yortusu da bunlara dahildir. Noel'i putperest Roma'nın kutladığı bir bayramın devamı olarak görürler. Aynı şekilde Hz. İsa'nın dirilişini anmak için kutlanan Paskalya Yortusu'nun (Easter) putperest dönemdeki "bahar bayramı" kutlamasının devamı olduğuna inanırlar.

“Azizler Günü” kutlamalarına da sıcak bakmazlar. Bunları tıpkı doğum günü partileri gibi insanların bencilliklerini ve hırslarını artıran dünyevileşmiş kutlamalar olarak değerlendirirler. Onlara göre bu kutlamalar dine sonradan giren putperest unsurlardır. Mesela ilk dönem Hristiyanlığında Noel’in kutlandığına dair hiçbir delil yoktur (Chryssides 2001: 96).

Vaftiz ve Evharistiya (Hz. İsa’nın son akşam yemeğini anma) ayinleri ise İncil’e dayanan sahih ayinlerdir. Memorial (Anma Töreni) ismini verdikleri Aşai Rabbani ayini Yehova Şahitleri’nin en önemli ayinlerindendir. Vaftizin tüm beden suya sokularak yapılması gerektiğine inanırlar ve vaftiz törenini Yehova Şahitliği’ne kabul için şart koşarlar (Chryssides 2001: 102).

Bir diğer inançları da Hz. İsa’nın çarmıhta değil, düz bir işkence direğinde öldüğü ve onun ölümünün Tanrı’ya itaatkar olan insanlar için bir kefaret olduğu şeklindedir. Aslında Yehova Şahitleri de 1930’lara kadar Hz. İsa’nın çarmıhta öldüğüne inanmış, ancak daha sonra İncil çevirilerinde çarmıh aletinin tercümesinde problem olduğunu fark etmiş ve Hz. İsa’nın düz bir işkence direğinde öldüğüne inanmaya başlamışlardır. Bu inançlarının da arkeolojik bulgularla ileride mutlaka doğrulanacağını savunmuşlardır. Fakat son yıllardaki bulgular Hz. İsa zamanındaki infaz aletinin çarmıh şeklinde direkler olduğunu göstermektedir (Hunt 2003: 48; Barrett 1996: 85).

İnsanoğlu şeytanın yeryüzündeki hükümrانlığının sona ermesini beklemektedir. Bu hükümrانlığın sona ermesi için de Hz. İsa yeryüzüne dönecek ve Tanrı’nın Krallığı’nı kuracaktır. İmanı bütünler arasından, yani Yehova Şahitleri’nden seçilecek olan 144.000 kişi cennete gidecek ve orada Hz. İsa ile birlikte hükümrان olacak, dünyada kalan diğer Hristiyanlar da ebediyen yaşayacaklardır. Fakat bugün hayatta olan Yehova Şahitleri’nin çoğu bu 144.000 kişi arasında olacaklarını düşünmemektedir (Melton 1986: 64). Kurtuluşa ereceklerin sayısının neden 144.000’le sınırlı tutulduğu konusunda hareketi eleştirenlerin ortaya koydukları makul bir iddia vardır. Buna göre, 144.000 rakamı, harekete inananlar bu sayıya ulaştığında belirlenmiştir. Yukarıda da zaman zaman değinildiği üzere Hz. İsa’nın yeryüzüne dönüşü ile ilgili

1874, 1914, 1920, 1925, 1940, 1975 ve 1984 gibi tarihler verilmiştir (Barrett 1996: 84). Birçok Hristiyan mezhebi Hz. İsa'nın yeryüzüne döneceği inancına vurguda bulunmakla birlikte Yehova Şahitleri tarih verme konusunda diğerlerinden belirgin bir şekilde ayrılmaktadır.

Yehova Şahitleri bugün artık Hz. İsa'nın dönüşüne ilişkin kesin bir tarih vermemekte ve geçmişte tarih vermekle hata edildiğini kabul etmektedirler. Bununla birlikte, tarih verme eyleminin Hz. İsa'nın dönüşünün kendi zamanlarında olmasını arzu etmek gibi masum bir duygudan kaynaklandığını söylerler. Russell ve Rutherford'un birer peygamber veya mesih olmadıklarını, dolayısıyla tarih verme konusunda yanılabilirliklerini, zaten onların da tarihleri Kutsal Kitap'ı yorumlayarak belirlediklerini ifade ederler (Chryssides 2001: 98).

Bununla birlikte büyük savaşlar, deprem, açlık, kıtlık, bulaşıcı hastalıkların yayılması, suç oranlarının artması gibi çeşitli olaylara işaret ederek, Hz. İsa'nın da böyle bir zamanda döneceği inancıyla yine de onun yeryüzüne tekrar gelişinin yakın olduğunu ima ederler (Barrett 1996: 88). Kitab-ı Mukaddes'teki bir anlatımdan hareketle dünyaya toplam yedi hükümlerliliğin geleceğine, bunlardan altısının geldiğine, şu anda da yedincinin döneminde olduğuna inanırlar. Daha önceki altı hükümlerlilik veya medeniyet ise şunlardır: Mısır, Asur, Babil, İran, Yunan ve Roma. Şimdi ise ABD ve İngiltere yedinci hükümlerliliği paylaşmaktadır. Bunların dönemi çok kısa sürecek ve bu dönemde Armagedon (Kıyamet) Savaşları yaşanacak, Hz. İsa Şeytan'ı yenecek ve dünyadaki son hükümlerliliği kuracak, ondan sonra da dünya son bulacaktır. Armagedon başladığında 144.000 Yehova Şahidi semaya yükseltilecek, Hz. İsa ile birlikte dünyayı yönetecek ve ebedi hayat süreceklerdir. Ahiret hayatı da bütün bunlardan sonra başlayacaktır.

Yehova Şahitleri henüz ahiret hayatı olmadığına, ölümlerin mezarlarında uyuduklarına ve bu son olayı beklediklerine inanmaktadırlar. Seçilmiş 144.000 kişinin cennette Hz. İsa ile birlikte dünyayı yönetecekleri fikrini İncil'deki bir ayete dayandırır (Vahiy 14: 1). Dünyada kalan diğer Yehova Şahitleri ise 144.000

seçilmiş kişi arasına girememeleri nedeniyle alınganlık göstermeyip kendilerini ikinci sınıf mümin olarak hissetmeyeceklerdir. Çünkü onlar da Tanrı'nın hükümrانlığının sürdüğü mükemmel bir dünyada yaşayacaklardır. Ahiret hayatı ile ilgili inançlarına biraz daha değinecek olursak, kurucu liderler Russell ve Rutherford ana Hristiyan mezheplerinin savunduğu ebedi ceza inancını kabul etmemişler ve hareket bugüne kadar bu görüşe hep sadık kalmıştır. Onlara göre hakikati bulamayanlar ceza görmeyecek, fakat yok olacaklardır. Dolayısıyla da gökyüzünde Hz. İsa ile birlikte dünyayı yönetme veya artık cennete dönüşecek olan yüzünde onun hükümrانlığı altında yaşama zevkinden mahrum kalacaklardır (Chryssides 2001: 97, 100-101).

1930'lu yıllara kadar Yehova Şahitleri Kitab-ı Mukaddes'in kehanet işaretlerinden hareketle Yahudilerin tekrar Tanrı'nın lütfuna mazhar olacaklarına inanıyorlardı. Fakat bu tarihten sonra bu görüşlerini gözden geçirdiler ve Yahudilerde hiçbir tövbe belirtisinin görülmediği ve günümüz Yahudileriyle ilgili kehanet işaretlerinin ancak İncil'i tasdik eden Spiritüel Yahudilere, yani Yehova Şahitleri'ne ait olduğu kararına vardılar. Onlara göre İsrail devleti 1949'da **Birleşmiş Milletlere** üye olmakla hayati bir hata yapmıştı, çünkü Birleşmiş Milletler dünyayı kontrolü altında tutan Şeytan imparatorluğunun bir parçasıydı (Chryssides 2001: 97).

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Yehova Şahitleri'nin kendi **Kutsal Kitap çevirileri** vardır ve bu çeviriler onların doktrinel inanışlarını destekleyecek şekilde yapılmaktadır (Barrett 1996: 84).

Evrin teorisini kesin bir şekilde reddederler ve yaratılış teorisine inanırlar. **Milli bayraklara** karşıdırlar. Bayrak selamlamanın puta tapmakla eşdeğer olduğu görüşündedirler. **Savaşa** da karşıdırlar. Ama bu karşı çıkışların ardında insanları öldürmenin yanlış olduğu kanaati değil, dünyevi yönetimler adına savaşılmaması gerektiği inancı yatmaktadır. Dünyevi yönetimlere karşı sergiledikleri bu duruştan Hristiyan mezhepleri de nasiplerini alır. Mesela hareketin kurucusu Russell'ın halefi olan Rutherford'a göre Yehova Şahidi olmayanlar **şeytanın kölesidir**; Katolik ve

Protestan Kiliseleri Şeytan'ın kontrolü altındadırlar, dolayısıyla da Deccal sıfatına layıktırlar (Barrett 1996: 85).

Savaş karşıtı tavırlarını Tevrat'a dayandırırılar (İşaya 2:4). Bununla birlikte Tevrat'ta savaşlardan söz edildiğini, ama bu savaşların Tanrı tarafından emredildiğini, Tanrı'nın böyle bir emri olduğu takdirde kendilerinin de buna uyacaklarını belirtirler (Chryssides 2001: 96).

Bir diğer ilginç inanışları da **kan alıp-vermenin** haram olduğudur. Bu inançlarının kaynağı, "kan(lı) yemenin yasak olduğunu" belirten Kutsal Kitap metnidir. Bu tür inanışlarını Tevrat üzerinden temellendirmelerinde kendilerini "Spiritüel Yahudi" olarak görmeleri yatmaktadır. Onlara göre ilk devir kilise kanunlarından böyle bir yasak çıkarmak mümkündür. İncil'de de belirtildiği üzere ilk devirde Hz. İsa'nın havarilerinden Peter ile Aziz Pavlus arasında önemli bir tartışma ve ayrışma yaşanmıştır. Peter, Yahudi hukukunun kabulünün Hristiyanlığa geçiş için bir ön şart olmasını, Pavlus ise Hristiyanlığın yeni ve bağımsız bir din olduğunu, dolayısıyla Yahudi hukukunun bir ön şart olmamasını savunmuştur. Hatta Kudüs'te toplanan ilk Hristiyan Konsülü'nde alınan kararlardan biri bu tartışma sonucunda gelmiştir. Buna göre Hristiyanlar "putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, zinadan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmalıdırlar." (Resullerin İşleri 15: 20). Konsül kararı kandan kaçınma eylemini kan alıp-vermeme bağlamında değil, hayvan etinin kanının akıtılması bağlamında kullanmaktadır. Gerçi Yehova Şahitleri bu bağlamı da kabul eder ve kanı akıtılmamış hayvan etini yemezler. Bu konuda katı bir tavır sergilerler. Kanın katkı maddesi olarak kullanıldığı yiyeceklerden de kaçınırlar. AIDS gibi salgın hastalıkların yaygınlaşmasının, kan alıp-vermeye karşı oluşlarında ne kadar haklı olduklarını ortaya çıkardığını söylerler (Chryssides 2001: 105).

Yukarıda değindiğimiz üzere Yehova Şahitleri yiyecekler konusunda Yahudi hukukunu benimsemekle birlikte, diğer birçok inanışta Yahudilerden ayrılırlar. Mesela Yahudiler gibi Sebt (Sabbath) Günü'ne inanmazlar, dolayısıyla da onlar gibi **cumartesileri** dünyevi işlerden kaçınmazlar. Onlara göre Sebt Günü ve

erkeklerin sünnet olması gibi hükümler sadece Yahudilere ait uygulamalardır ve Hz. Musa şeriatının son bulmasıyla uygulama yükümlülüğü ortadan kalkmıştır (Chryssides 2001: 106).

Organ nakli ve aşı yaptıрма konusu da yine Yehova Şahitleri'nin problemlili konularından biridir. Hareket bu konuda birçok kez fikir değiştirmiş, son yıllarda da organ nakli veya aşı yaptıрма konusunu hareket üyelerinin kendi vicdanlarına bırakmıştır. Ancak bu serbest bırakmaya rağmen yine de bunları yaptırmamanın daha uygun olduğunu vurgulamışlardır. Yehova Şahitleri, İncil'de geçen "İsa'nın takipçileri dünyanın bir parçası değildir" (Yuhanna 17: 16) ifadesinden hareketle **politika** ile ilgilenmezler, siyasi partilere üye olmazlar, seçimlerde oy kullanmazlar. Bugün dünyanın Şeytan tarafından yönetildiğini düşünürler (Melton 1986: 64; Barrett 1996: 85; Chryssides 2001: 95).

Doğum günü kutlamalarına özellikle karşıdırlar. Onlara göre bu kutlamalar "ben-merkezli" kişilik oluşumuna neden olmaktadır. Doğum gününe karşı olmalarının bir başka nedeni de Kitab-ı Mukaddes'te yer alan iki anlatımdır. Bu anlatımlardan birine göre, Kral Herod kendi doğum gününü kutladığı gün Hz. Yahya'nın boynunu vurdurmuş (Markos 6: 21-9); diğerine göre de Firavun baş fırıncısını yine kendi doğum gününü kutlarken idam ettirmiştir (Tekvin 40: 20-2). Doğum günü yerine "hediye günleri" ismini verdikleri bir kutlama yaparlar. Aile bireyleri kendi aralarında bir gün belirler ve birbirleriyle hediyeleşirler. Böylece hem doğum gününün ben-merkezli yapısından hem de Noel'in tüketimi özendirici karakterinden kaçınılmış olur. **Düğün törenleri** ise o bölgedeki tüm grubun bir araya gelmesi için bir fırsat olarak görülür. Düğünlerin fazla harcama yapmadan, lükse kaçmadan yapılmasına özen gösterirler. Zaten Yehova Şahitleri genelde ekonomik anlamda zengin sınıftan oluşmamaktadır.

Yehova Şahitleri diğer bazı Hristiyan gruplar (mesela Mormonlar) gibi **alkolün** tamamen yasaklanmasını savunmazlar, fakat az kullanılmasına dikkat ederler. **Sigara** ve zevk sağlayan **uyuşturucular** yasaktır. Sigara yasağı 1973 yılında sağlık nedenleriyle konulmuştur. Zaten İncil'e göre insan bedeni "Kutsal Ruh"un mabedidir, dolayısıyla insan bedeni korunmalı, ona hürmet gösterilmelidir.

Sigara yasağına kısaca değinecek olursak, 1973 yılında sigara içmemenin Yehova Şahidi olabilmek için zorunlu şart olduğu ilan edildi. Sigara kullanan üyelere sigarayı bırakmaları için belirli bir süre verildi. Bırakmayanlar ise hareketi terk etmek zorunda bırakıldılar.

Yehova Şahitleri mensuplarının geleneksel Hristiyan değerlerini sürdürmeleri umulur. İffet konusunda çok katıdırlar. Evlilik dışı ilişki kesinlikle hoş görülmez. **Zina**, cezalandırılması gereken bir eylemdir, hatta üyeler bu sebepten aforoz edilebilirler. **Aforoz** yöntemini etkin olarak kullanırlar. Hareketin prensiplerine uymayanlara tövbe etmeleri için bir şans verilir. Hatanın tekrar edilmesi halinde üye aforoz edilir ve dininden dönmüş olarak değerlendirilerek diğer üyelerin bu kimse ile temas kurmaması istenir. Çünkü böyle bir temas inanca zarar getirebilir.

Yüksek öğretime devam etmek, iyi bir meslek edinmek arzu edilen şeyler değildir. Çünkü onlar, kendi deyimleriyle "dünyalık biriktirme" peşinde değillerdir. Onlara göre bugün insanlar dünyalık işlere yönelmiş durumdadır. Maddi yatırımları gereksiz görürler, çünkü dünya sona iyice yaklaşmıştır. (Chryssides 2001: 103–104).

Kurumsal Yapı

Yehova Şahitleri teokratik bir yönetim anlayışına sahiptir. Organizasyonlarını Hz. İsa'nın aracılığıyla doğrudan Tanrı'nın kontrolü altında görürler. Üyeler, kendilerini yaşadıkları ülkelerin yönetimlerinden önce kendi organizasyonlarına bağlı hissederler. Onlara göre Tanrı Yehova'nın otoritesi Yehova Şahitleri'nin en üst temsil organı olan "The Watch Tower Bible and Tract Society" ve ona bağlı kuruluşlarda mündemiştir. Bu üst organ bir başkan ve 17 kişilik bir komite tarafından yönetilmektedir. Dünya ülkelerini çeşitli bölgelere tasnif edip her bir ülke veya ülke gruplarına bakan masalar oluşturmuşlardır. Yehova Şahitleri'nin en önemli özelliklerinden biri de kendi görüşlerini yansıtan kitapçık, broşür, dergi vb. çok sayıda literatür yayınları ve bunları gerek posta yoluyla gerek elden dağıtmalarıdır. New York'taki merkezden hazırlanan yayınlar dünyanın çeşitli

Yehova Şahitleri'nin New York'ta bulunan Watch Tower Society isimli merkezi.

bölgelerindeki şubelere ulaştırılır. Şubeler gerekli durumlarda literatürü bulundukları mahallin diline çevirirler. Şubeler bölgelere, bölgeler de çemberlere ayrılmıştır. Her çember yaklaşık 20 gruptan oluşur. Bölgeler de çemberler de merkezî yönetimin tayin ettiği bir yönetici tarafından idare edilir. Ayrıca grupların başında da bir lider bulunur. Üyeler pazar ayinlerine ve her hafta düzenlenen toplantılara katılmak zorundadırlar. Ayrıca her üye *Awake* ve *The Watchtower* isimli dergileri ve bazı kitapları satmak veya dağıtmak üzere tebliğ için vakit ayırmak zorundadır. Zaten harekete yeni üye kazandırmanın birinci yolu olarak bu yöntem görülmektedir. Yehova Şahitleri "din adamı sınıfı" oluşturulmasına karşıdırlar. Bununla birlikte ayinleri yönetmek için din adamı tayini gerçekleştirilir. 1943 yılında New York'ta misyonerlerin eğitimi için kurdukları "The Watch Tower Bible School of Gilead" isimli bir eğitim enstitüleri vardır. Hareket, yıllık yayın sayısının yüzlerce milyona ulaştığını iddia etmektedir. Bu yayınlar arasında en yaygını *Awake* ve *The Watchtower* isimli, iki haftada bir yayınlanan dergilerdir (Melton 1986: 65-66; Elliott 1998: 246).

Tartışmalar

Yehova Şahitleri başlangıçtan bu yana tartışmalarla gündeme gelen gruplardan biri oldu. Kurucuları Russell öğretilerini gündeme getirir getirmez diğer Adventist gruplar onun fikirlerini sakıncalı bularak karşı propagandaya başladılar. Fakat Russell'a gerek Teslis'e gerekse Hz. İsa'nın uluhiyyetine inanmaması nedeniyle asıl karşı çıkan temel Hristiyan kiliseleri oldu. Bazı Evanjelik gruplar da sapkın fikirlere sahip oldukları gerekçesiyle Yehova Şahitleri'ni tenkit ettiler (Melton 1986: 66). Birinci Dünya Savaşı sırasında Yehova Şahitleri, Amerika'da hem hükümetle hem de halkla karşı karşıya geldiler. Savaş karşıtı duruşları hükümetin baskısına, bayrağı selamlamaktan kaçınmaları ise halkın tepkisine yol açtı. Bu çatışma ortamı savaş sonrası yıllarda da devam etti ve birçok bölgede Yehova Şahitleri'nin yayınlarını dağıtmalarına izin verilmedi (Melton 1986: 66).

Yehova Şahitleri'nin en önemli özelliklerinden biri kapı kapı dolaşıp tebliğde bulunmalarıdır (Barrett 1996: 83). Bu propaganda şekillerinde ısrarlıdılar. O kadar ki ABD ve İngiltere'de Yehova Şahitleri'nin kapılarını çalmalarını istemeyen birçok kişi kapılarına **"No Jehovah's Witnesses"** (Yehova Şahidi Giremez) yazmaktadır. İnsanların bu tavırlarında yukarıda sözünü ettiğimiz savaş yıllarından bu yana devam eden önyargıların izlerini bulmak mümkündür.

Yehova Şahitleri'nin en kabul edilemez görünen inançları arasında yer alan kan alıp-vermenin haram olduğu inancı nedeniyle hareket birçok defalar mahkeme duruşmalarıyla gündeme geldi. Bu mahkemeler de çoğu defa çocuklarla ilgili davaları içeriyordu. Bunlardan biri 1992 yılında İngiltere kamuoyunu meşgul eden bir davaydı. İngiltere'de yaşayan Rum kökenli bir aile kan kanseri olan bebeklerinin kanının değiştirileceğini öğrenince bebeği Kıbrıs'a kaçırmış, ama mahkeme kararı ile çocuk Kıbrıs'tan tekrar İngiltere'ye getirtmişti.

Naziler, Yehova Şahitleri'ni koydukları yasaklarla çökeren belki de ilk yönetim oldular. Bugün bazı ülkeler Yehova Şahitleri'nin eylemlerini yasaklamakta, onlara karşı tavır almakta, yasal kovuşturmada bulunmaktadır. Bunlar arasında akılda

kalan en önemlisi 1980’li yıllarda Malavi yönetimi tarafından gerçekleştirilmiş ve Yehova Şahitleri kanlı bir şekilde sindirilmiştir (Melton 1986: 66; Barrett 1996: 85).

Yehova Şahitleri aleyhine faaliyetlerde bulunanlar arasında eski üyeler de mevcuttur. Bunlar özellikle Hz. İsa’nın yeryüzüne 1975 yılında döneceği kehanetinin boşa çıkmasıyla gruptan ayrılan üst düzey isimlerden oluşmaktadır. Misyoner eğitimi verilen enstitünün müdürü olan Edward Dunlop bunlardan birisidir (Melton 1986: 67). Hareketten ayrılanlar genelde hareket yönetiminin fazla otoriter olduğu, maddi veya manevi problemleri olan hareket üyelerinin dertlerine kayıtsız kaldığı gibi suçlamalarda bulunmaktadırlar (Barrett 1996: 88).

YEDİNCİ GÜN ADVENTİSTLERİ (SEVENTH-DAY ADVENTISTS)

Hız. İsa'nın tekrar yeryüzüne döneceği inancına aşırı vurgu yapan ve teoloji anlayışlarını bu esas üzerine oturtan Adventist akımları başlatan isim **William Miller**'di. Miller, 1831 yılında New York'ta, Hız. İsa'nın 1843'te yeryüzüne döneceğini ilan etmişti. Ama 1843'te İkinci Geliş (**Second Advent**) gerçekleşmeyince hesap hatası yaptığını, MÖ 1 yılı ile MS 1 yılı arasında aslında 2 yıl olduğunu, fakat kendisinin 2 yıl yerine 1 yılı dikkate aldığını, dolayısıyla Hız. İsa'nın 1843 yerine 1844'te geleceğini söylemişti. Bu kez gün de vermişti: 22 Ekim. Müritler Hız. İsa'nın bu tarihte geleceğine o kadar inanmışlardı ki mallarını mülklerini satıp O'nu beklemeye başladılar (Barrett 1996: 71). Kehanet yine gerçekleşmeyince büyük hayal kırıklığı yaşandı. Tabii bu hayal kırıklığı, bölünmeleri ve yeni vaatlerle ortaya çıkan yeni grupları beraberinde getirdi. İlk bölünen gruptan Yehova Şahitleri, ikinci gruptan ise Yedinci Gün Adventistleri ortaya çıktı. Bir sonraki bölümde ele alacağımız üzere daha sonra Yedinci Gün Adventistleri'nden de David Koresh'in liderliğini yapacağı ve tarihe bir intihar kültü olarak adını yazdıracak olan Branch Davidians (ya da Waco grubu) doğacaktı.

İsimlerinden de anlaşılacağı üzere Yedinci Gün Adventistleri'nin iki temel inanç prensibi vardı. Birincisi, Cumartesi (Sabbath) gününü bir istirahat ve ibadet günü olarak kabul etmeleydi.⁵ Böylece Hristiyanların tatil gününün pazar değil cumar-

5 Cumartesi gününün kutsal sayılıp bir ibadet ve dinlenme günü olarak kabul edilmesi, Tanrı'nın dünyayı 6 günde yaratıp yedinci günde dinlendiği şeklindeki Yahudi inancına dayanmaktadır.

tesi olması gerektiğini savunuyorlardı. İkincisi ise Hz. İsa'nın yeryüzüne İkinci Gelişi'ne (Second Advent) inanmaktı. Yedinci Gün Adventistleri buna ilaveten Yahudilik'te var olan On Emir'e uymayı da kendilerine prensip edinmişlerdi (Hunt 2003: 51; Chryssides 2001: 46; Barrett 1996: 71).

Hiram Edson, kehanetlerinin tutmaması üzerine grubu dağılan William Miller'in önemli müritlerinden biriydi. Edson bir gün mısır tarlasında otururken bir vizyon gördü. Tanrı kendisine Miller'in hesaplarının ve verdiği tarihin yanlış olmadığını, ancak o tarihte Hz. İsa'nın yeryüzüne İkinci Gelişi'nin değil, O'nun ikinci dönemi başlatmasının gerçekleşeceğini bildirmişti. İkinci dönemden kasıt ise artık Hz. İsa'nın ahirette insanları yargılamaya başlamasıydı. Tanrı ahirete irtihal edenlerin hesap defterlerini açmış, hesap gününü, yani kıyameti başlatmıştı. Hristiyan terminolojisiyle ifade edecek olursak, artık "koyunları keçilerden ayırmaya" başlamıştı. Oğul İsa'nın da yardımıyla kimin Göklerin Krallığı'na dahil olacağına, kimin dışarıda kalacağına karar vermeye başlamıştı (Chryssides 2001: 47).

Hiram Edson'un bu vizyonu Adventist hareketin seçkin kahinlerinden olan ve daha 17 yaşındayken Miller'e intisap eden Bayan Ellen Harmon (1827-1915) tarafından onaylandı. Bu defa vizyon görme sırası Ellen Harmon'daydı. Harmon birçok vizyon gördü (Bainbridge 1997: 103). Bazı eleştirmenlere göre aslında bu vizyonlar Harmon'un çocukluğunda geçirdiği rahatsızlıkların bir devamıydı. Bu vizyonların kendisine öğrettiği en önemli şey ise "kademeli hakikat" öğretisiydi. Bu öğretiye göre Tanrı, insanları sınamak üzere peygamberlerinin (veya kendi mesajını insanlara taşıyanların) hataya düşmelerine izin verir. Daha sonra gelen peygamberler de öncekilerin hatalarını düzeltirler. Kısacası, tıpkı gün ışığının sabahleyin aniden değil, yavaş yavaş ortaya çıkması gibi hakikat de kademeli olarak ortaya çıkar. Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri de ancak kendi zamanlarındaki ışığın derecesi kadar insanlara bir şeyler öğretebilirler (Chryssides 2001: 47).

Ellen Harmon bu görüşlerle ortaya çıkınca, daha önce kehanetlerinde başarısız olan mürşidi William Miller'le yolları ayrıldı. Ellen daha sonra Adventist hareketin saygın papazlarından

Bayan Ellen White. Yedinci Gün Adventistleri'nin lideri.

James White ile evlenerek Ellen White ismini aldı. 1861 yılında kocası öldü. Aynı yıl hareketin ismini Seventh-Day Adventists (Yedinci Gün Adventistleri) olarak değiştirdiler. Artık yeni lider Ellen White idi.⁶

Hareket Amerika'da ortaya çıkmakla birlikte Avrupa Hristiyanlığıyla bağını koparmadı ve 16.-17. yüzyıl Hristiyanlık reform anlayışını yaşatmaya çalıştı. Bugün hareket üyelerinin ancak %10'u ABD'de bulunmaktadır. Hareketin büyük çoğunluğu İngiltere başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır. Hareket daha çok Batı Hint Adaları'ndan gelen Hristiyanlar arasında yaygındır. Hareketin İngiltere'de birkaç ilköğretim ve ortaokulu bulunmaktadır. Ayrıca yine İngiltere'de Açık Öğretim Üniversitesi'ne bağlı olarak bir yüksek okulları vardır (Barrett 1996: 74). Hareket, misyonerliği görev edinmiştir. Çünkü kurucu

6 Yedinci Gün Adventistleri üzerine detaylı bir araştırma için bk. Ali Rafet Özkan, *Fundamentalist Hristiyanlık: Yedinci Gün Adventizmi*, Ankara: Alperen Yayınları, 2002.

Ellen White dünyanın Hristiyanlaştırılması gerektiğini, bu maksatla da okulların, yayınevlerinin ve sağlık kuruluşlarının açılmasını öğütlemiştir (Özkan 2002: 121vd).

Hareketin inanç ve uygulamalarından bazıları şunlardır:

1. Hz. İsa çok yakın zamanda mutlaka yeryüzüne dönecektir.
2. İncil kesinlikle hata içermez.
3. Kurtuluş ancak Tanrı'nın ihsanıyla gerçekleşebilir.
4. Bizler öldükten sonra hemen ahirete gitmeyeceğiz, çünkü Hz. İsa yeryüzüne döndüğü zaman felaha eren ruhlar tekrar dirilerek ebedi yaşama ulaşacaktır.
5. İnanmayanlar için ebedi ceza söz konusu değildir. Kutsal kitaplarda geçen "ebedi ceza"dan kasıt kıyamettir.
6. Alkol, sigara kullanılmamalı; çay, kahve içilmemeli; fazla et yenilmemelidir. Çünkü İncil'de insan bedeninin Kutsal Ruh'un mabedi olduğu belirtilmektedir.
7. Grup üyeleri Tevrat'ta da geçen "öşür" kuralı gereği gelirlerinin onda birini kiliseye bağışlamalıdır.
8. Yetişkinlerin vaftizi, vaftiz suyuna tamamen girilerek gerçekleştirilmelidir (Barrett 1996: 73; Chryssides 2001: 47-48).

1915 yılında Ellen White ölünce grupta hareketlenmeler başlayacak; yeni bölünmeler, yeni liderler ortaya çıkacak ve bunlar yeni yeni kehanetler üreteceklerdi. Bu kehanetlerden biri de yine Kitab-ı Mukaddes metinlerinden yola çıkarak Kral David'in (Davut Peygamber) yeryüzüne geleceği ve krallığını tekrar kuracağı şeklindeydi. Buna inananlar **Branch Davidian Seventh-Day Adventists** adıyla yeni bir grup kurdular ve 1960'ların başında Waco'ya (Texas) yerleştiler. Ana grup olan Yedinci Gün Adventistleri'nden ayrılan gruplar arasında en büyüğü olan bu grubun lideri Benjamin Roden'di. Roden ölünce 1983 yılına kadar grubu eşi Lois yönetti (Chryssides 2001: 48-50). 1983 yılında, eski adıyla Vernon Wayne Howell yeni adıyla David Koresh (1959-1993) devreye girdi ve grubu 1993'te yaşanacak ve trajik ölümlerle sonuçlanacak bir maceraya sürükledi. David Koresh'i bir sonraki bölümde ele alacağız.

İNTİHAR KÜLTLERİ

Yeni dinî akımlar arasında hiç şüphesiz bugüne kadar Batı kamuoyu kadar dünya kamuoyunun da dikkatini en fazla çeken akımlar intihar kültürleri oldu. Batı 1970'lerden itibaren yeni dinî hareket üyelerinin aileleriyle ilişkilerinden, üyelerin mali istismara uğramasına; beyin yıkama tekniklerinin uygulanmasından, bazı tarikatlarda ortaya çıkan seks skandallarına varıncaya kadar birçok konuda tartışmalar yaşarken, bir de beklenmedik şekilde ortaya çıkan intihar kültürleriyle sarsıldı. 1978–1997 yılları arasında grup yapısı ve inançları açısından birbirinden oldukça farklı dört intihar kültürü Batı gündemine damgasını vurdu ve yeni dinî akımların bu kültürler bağlamında gündemde kalmasına neden oldu. Bu dört kültür şu isimlerle anıldı:

1. **Peoples Temple** (Halkın Mabedi)

2. **Branch Davidians** (Kral David)

3. **Solar Temple** (Güneş Tapınağı)

4. **Heaven's Gate** (Cennetin Kapısı)

1978 yılında Güney Amerika'da (Guyana) Jim Jones liderliğindeki 918 **Peoples Temple** üyesi (276'sı çocuk olmak üzere) hep birlikte ölüme yürüdü.

1993 yılında yine ABD'de (Waco) David Koresh'e inanan 80'in üzerinde **Branch Davidians** üyesi ölümle trajik bir şekilde buluşurlarken geride sadece Batı'nın değil, tüm dünyanın ortak bilincine kazınan bir tecrübe bıraktılar.

1994'te ise Avrupa ve Amerika kıtaları bir trajedinin ortak mekanı oldular. Joseph Di Mambro ve Luc Jouret liderliğindeki Or-

der of the Solar Temple isimli tarikatın 53 üyesi meydana geleceğine inandıkları nükleer savaş felaketini yaşamamak için Kanada (Quebec) ve İsviçre’de aynı anda intihar ettiler. Bunları aynı tarikatın 1995 ve 1997 yılında intihar eden 21 üyesi izleyecek, böylece intihar eden Solar Temple üyelerinin sayısı 74’e ulaşacaktı.

1997’de bu kez sahnede Marshall Applewhite ve Bonnie Nettles liderliğindeki **Heaven’s Gate** isimli tarikat vardı. Mart 1997’de dünyaya yakın geçecek olan Halley kuyruklu yıldızının hemen arkasında bulunan bir uzay gemisinin, kendilerini alarak insanüstü bir düzey olan Göklerin Krallığı’na taşıyacağına inanan 39 kişi intihar edecekti.

20. yüzyıl belki modernliğin son aşamaya ulaştığı, rasyonel düşüncenin doruk noktaya çıktığı bir dönemdi, ama bu yüzyılın son çeyreği, kendisinden hiç beklenmeyecek bir şekilde modernliğin temel öncüllerine aykırı olan irrasyonel ve trajik görüntülere tanıklık etmişti.

Şimdi, sözünü ettiğimiz dört intihar kültü bağlamında bu trajik görüntüleri yakından inceleyelim.

a. Peoples Temple (Halkın Mabedi)

Kurucu: Jim Jones

Peoples Temple akımının lideri Jim Jones’tu (1931-1978). Jones Amerika’nın Indiana bölgesinde doğmuş, çocukluk yıllarında kendini Sosyalist, Komünist ve Marksist devrim ideallerinin içinde bulmuştu (Saliba 2004: 77). Metodist mezhebine mensuptu ve gençlik yılları sokaklarda vaaz etmekle geçmişti. “Sosyal İncil” öğretilerine yer verdiği sokak vaazlarında en önemli vurgu ırkların kardeşliği üzerineydi. Aslında bu söyleminin ardında fakir bir ortamda büyümesi nedeniyle zenginlere ve imtiyazlılara karşı geliştirdiği kinci tutumu yatıyordu (Wallis 2004: 42).

7 **Sosyal İncil Hareketi** (Social Gospel Movement): Sanayileşmiş ülkelerde karşılaşılan toplumsal problemlerin çözümünde İncil’in, Hz. İsa’nın öğretilerinin esas alınması gerektiğini savunan hareket. Sosyal yapı, sosyal adalet ve ahlakın düzenlenmesinde dinin mutlak surette devrede olması gerektiğini savunmaktadır. Hareket ilk defa 1880’lerde Kanada’da ortaya çıkmış ve 1930’larda tüm Batı’da sesini duyurmuştur (Bk. Kirman 2004: 207-208).

Jim Jones, 18 yaşındayken Metodist mezhebi mensubu Marceline Baldwin ile evlendi. Marceline Baldwin beyaz ırktandı, ama Jones'un ırkların eşitliği yönündeki mücadelesine destek veriyordu. Jones ilerleyen yıllarda karısıyla birlikte yılmaz bir Komünizm taraftarı oldu ve kiliseyi de bu amaç doğrultusunda kullanabileceğini düşündü (Wallis 2004: 45). Bu amaçla bir Metodist Kilisesi'nde öğrenci papaz olarak göreve başladı. Fakat kilise cemaati onun ırkların kardeşliğine yönelik vaazlarını benimsemeyince buradan ayrılmak zorunda kaldı.

Daha sonra Yedinci Gün Baptistleri'ne, ardından da Pentekostaller'e katıldı. Bu kilisedeki bir ayın sırasında bir kadın papaz Jones'un peygamber olduğunu ve o akşam tebliğ görevine başlayacağını ilan etti. Jones da bu çağrıya kulak verdi ve kendisine inananları etrafında toplamaya başladı. En belirgin özelliği ise müritlerine ruhsal şifa dağıtması, hastaları iyileştirmesiydi. Bu başlangıcın ardından 1954'te "Community Unity" adını verdiği kendi grubunu kurdu.

Bir yıl sonra, 1955'de ise grup artık Peoples Temple (Halkın Mabedi) adını alacaktı. Jones, "Temple" adını özellikle seçmişti, çünkü Temple, Pentekostalizmde Kutsal Ruh'un var olduğu yerin adıydı (Chryssides 2001: 36). Jones zamanla "ruhsal şifa" dağıtan bir dinî lider olarak ün salmaya başladı. Kilisede koro faaliyetleri ve gençlik kolları gibi aktivitelere hız kazandırdı. Tabii en önemli özelliği "Sosyal İncil" akımının eşitlik çağrılarının hararetli bir savunucusu olmasıydı. Kimsesizlere, yoksullara yardım ellini giderek daha fazla uzatmaya başladı. Bu konuda karısı

Peoples Temple kurucusu Jim Jones. (1931-1978)

Marceline ile birlikte o kadar başarılı bir görüntü veriyorlardı ki kendi evlerini bile bir bakımevine dönüştürmüştü. Artık Jones müritlerinin gözünde bir "Baba" idi. Her ırktan insana kapıları açıktı. Hatta bu nedenle kiliseleri zaman zaman ırkçı beyazların saldırılarına maruz kalmıştı

(Chryssides 2001: 36). Metafizik dünya yerine insanların fiziksel ihtiyaçlarına vurguda bulunuyorlardı.

Bu dönemde Peoples Temple sıradan bir Hristiyan kilisesinin özelliklerini taşıyor diğer kiliselerce sapkın olarak değerlendirilmiyordu. Kısacası, henüz Yeni Dinî Akım etiketini alacak bir ayrışma özelliğine sahip değildi. Hatta 1959'da The Disciples of Christ Church isimli kilise Peoples Temple ile birleşmeyi kabul etmiş ve yeni isimleri "Peoples Temple Christian Church" olmuştu.

Jim Jones daha sonra Hristiyanlığın geleneksel Tanrı anlayışını reddetmeye başladı. Adeta bir kartal gibi gökyüzünde bekleyen ve insanları cezalandırmak için ara sıra yeryüzüne dalışlar yapan gizemli bir Tanrı imajına karşı çıktı ve "Tanrı benim" (I am God) ifadesini kullandı. Gerçi bu sözle ne kastettiği pek açık değildi. Belki kendisine özel bir statü atfediyor, belki de müritlerini içlerindeki Tanrı'yı keşfetmeye davet ediyordu. Tanrı'nın ötelere âleminde aramakla değil, bu dünyada insan hayatının iyileştirilmesi için çalışarak bulunacağına inanıyordu (Chryssides 2001: 37). Hz. İsa ile ilişkisi için de kendi varlığının İsa'nın varlığını barındırdığını ve İsa'ya, yani Tanrı'ya ancak onun kanalıyla ulaşılacağını söylüyordu. Müritlerine "benim gibi yürümedikçe, benim gibi konuşmadıkça, benim gibi davranmadıkça, İsa'nın rahmetine eremezsiniz, Baba'ya ulaşamazsınız!" diyordu.

Bütün bunları yaparken en büyük kozu (Hz. İsa'ya öykünerek) dağıttığı "ruhsal şifalar" oldu. Aslında şifa dağıtma eylemleri çeşitli hileler içeriyordu. Bu hileleri bilen müritler de insanların inançlarını artırdığı gerekçesine dayanarak seslerini çıkarmıyorlardı. Mesela Jones insanların bedenlerinden kanserli tümörleri söküp çıkardığını iddia ediyordu; aslında bedenlerden çıkardığını iddia ettiği tümör, hileyle elinde sakladığı tavuk ciğeri idi. Yine bir defasında Timothy Stoen isimli müridine iyileştirme seansı sırasında müthiş bir karın ağrısı varmış gibi kıvrınmasını ve onun duasıyla iyileşmiş numarası yapmasını emretmişti. Kısacası, Jones olağanüstü güçleri olduğunu, hastaları iyileştirdiğini, hatta ölüyü diriltilebileceğini iddia ediyordu. Dahası, müritleri bütün bunlara inanıyordu. Çoğu defa kendisiyle birlikte yaşayan müritlerinden bazılarının çok uzaklarda yaşayan akrabaların

dan haberler veriyordu. Halbuki bütün yaptığı, yardımcılarının bu insanlar hakkında edindikleri bilgileri aktarmaktan ibaretti (Chryssides 2001: 37).

Jim Jones öğretileri arasında reenkarnasyona da yer vermişti. Bunun nedeni, tahmin edileceği üzere, öğretisini sosyal problemlere, dünyada çekilen ıstıraplara dayandırması, eşitlik prensibi üzerinde fazlaca durmasıydı. Reenkarnasyon inancıyla dünyadaki hallerinden memnun olmayanlara dünyaya daha iyi şartlarda tekrar gelecekleri şeklinde bir umut vermektedir. Jones kendisinin de Hz. İsa'nın, Buda'nın, Lenin'in hatta Tanrı'nın reenkarnasyonu olduğunu söylüyordu (Chryssides 2001: 38).

Jones söylemlerinde devamlı, yakın bir zamanda ırk savaşlarının ve soykırımların patlak vereceğine ve dünyanın nükleer bir savaşla kıyameti yaşayacağına yer vermektedir. Bu savaş, Sosyalizmi temsil eden Mesih'le, Kapitalizmi temsil eden Decal arasında olacak, Sosyalizm savaştan galip çıkacak ve Yeni Dünya'nın varisi onlar olacaktır.

Artık kıyamet yaklaşıyordu ve hareket bu nedenle aynı zamanda “**doomsday cult**” (kıyamet kültü) şeklinde anılır olmuştı. Hatta nükleer savaşın yaşanacağını iddia ettiği tarihi bile vermişti. İlk verdiği tarih 15 Temmuz 1967 idi. Ama kehaneti tutmayınca tarihin değiştiğini ve yeni tarihin onda gizli olduğunu söyledi. 1962 yılında nükleer felaketten etkilenmeyecek yerlerden bahseden bir makale okumuştı. Makaleye göre dünyada nükleer tahribattan etkilenmeyecek dokuz yer vardı. Jones bunlar arasından Kuzey Kaliforniya'da bulunan Redwood Vadisi'ni seçti ve 1965'te 150 kadar müridiyle birlikte dış dünyadan izole bir yer olan bu bölgeye yerleşti (Wallis 2004: 45–49).

Jones burada da yine kimsesizlere, yoksullara, hastalara yardım elini uzatmış; huzurevi, kimsesizlerevi, yetimlerevi gibi kurumlar kurmuştu. Harekete uyuşturucu bağımlıları, eski mahkûmlar vb. kimseler geliyor ve yeni bir hayata başlıyorlardı. Bu tür sosyal hizmetler Jones'un şöhretini iyice artırdı. Fakat çok kısa zamanda hareketi geriye götürecek olaylar da meydana gelmeye başladı. Jones'un 1969'da Carolyn Layton isimli bir kadınla ilişkisi ortaya çıktı. Bu ilişkiyle birlikte Jones'un eşi Mar-

celine Baldwin'ın hareket üzerindeki etkisi kaybolmaya başladı. Ama hareketi daha kötü günler bekliyordu. Jones'un yeni seks skandalları ortalığı iyice karıştırdı. Hatta 1973 yılında Jones, Los Angeles'da umumi bir tuvaletteki davranışları nedeniyle tutuklanacaktı. Jones'un bu skandalları, hareketi Guyana'ya taşıdığı yıllarda da devam etti. Bütün bunlara rağmen Jones, grup üzerinde tam bir otoriteye sahipti. Mesela onlardan yapmış oldukları hataları, işlemiş oldukları günahları yazılı olarak kendisine bildirmelerini istiyordu. Üyeler mutfaktan çaldıkları keklerden, kimlere kin duyduklarına varıncaya kadar itiraflarda bulunuyorlardı. Jones onlardan homoseksüel veya lezbiyen ilişkilerini itiraf etmelerini ise özellikle istiyordu (Chryssides 2001: 39; Wallis 2004: 47).

Bütün bu olanlardan sonra hem Jones'un seks skandalları hem grup üzerindeki sınırsız kontrolü hem de gruptan ayrılan bazı üyelerin bu skandalları gündeme taşımasıyla medyada hareket aleyhine olumsuz yayınlar başladı. Hareket içinde çocukları veya yakınları bulunan aileler kurdukları derneklerle grubu çökertmeye çalıştılar. Maliye bakanlığı grubu mercek altına aldı. Görünen oydu ki sosyal adalet tesisi için yola çıkan bir lider ve etrafındakiler olmadık skandalların içinde kalmışlardı (Barrett 2001: 84).

Jones ve müritleri artık Kaliforniya'yı terk etme zamanının geldiğini düşünüyorlardı. Bu kez daha dikkatli olmalı ve izole bir mekân seçmeliydiler. Nitekim öyle de oldu. Yeni yerleşim yerlerinin adresi Güney Amerika'daki Guyana oldu. Guyana'da başkent Georgetown'a 200 km mesafede ıssız ve alt yapısı olmayan bir alana yerleştiler. Jones'la birlikte göç eden müritlerin önemli bir kısmı zenciydi. Beyazların sayısı 70 civarındaydı ve bunlar hareketin yönetim saflarında yer alıyordu. Yeni bir köy kurdular ve buraya **Jonestown** ismini verdiler. Hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli alt yapıları yoktu. Suyu kuyudan, elektriği jeneratörden elde ediyorlardı. Ziraat yapmaya, tavuk ve domuz gibi hayvanlar beslemeye başladılar. Evlerini, okullarını, dükkânlarını kendileri yaptılar. Hedef doğal bir yaşamdı. Köyde alkol, sigara ve uyuşturucu kullanımını yasakladılar. Yeterli yiyecekleri yoktu, beslenmeleri çok zayıftı. Oysa Jones'a

ait buzdolabında diğerlerininkinden daha fazla ve daha kaliteli yiyecek bulunuyordu. Jones bu duruma gerekçe olarak ise sağlık problemlerini gösteriyordu. Kadınlar sabahın erken saatlerinden geç vakitlere kadar çalışıyorlardı. Dışarıdan ziyarete gelenlere ise gerçekler anlatılmıyordu. Jones ziyaretçilere nasıl davranmaları ve sorularını nasıl cevaplamaları gerektiğini sürekli tembihliyor, müritlerini bu açıdan özellikle kontrol ediyordu. Jones burada tam bir beyin yıkama faaliyeti gerçekleştiriyordu. Günde yaklaşık 6 saat hoparlör aracılığıyla müritlerine vaaz ediyor ve devamlı ölümden, intihardan bahsediyordu.

Gece yarısı siren sesleriyle uyandırdığı insanlara yakınlardaki ormanlardan gelecek vahşi saldırılara karşı tatbikat yaptırıyordu. Söz konusu ormanda çetelerin olduğunu, kendilerini ele geçirmeleri halinde işkence yapacaklarını, bunun olması yerine intihar etmelerinin daha iyi olacağını öğütüyordu. Yine bir gece yarısı Jones, durumun vahim olduğunu, hep birlikte ele geçirileceklerini ve topluca intihar etmeleri gerektiğini söyledi. Çocuklar da dahil olmak üzere herkesi sıraya dizdi. Zehir içediğini söylediği bir sıvıdan herkese içirdi ve 45 dakika içinde öleceklerini bildirdi. Ancak kimse ölmedi. Jones bunun sadakati belirleyen bir imtihan olduğunu ve gerçek imtihan vaktinin çok yakında geleceğini söyledi (Wallis 2004: 60; Chryssides 2001: 41).

Görüldüğü gibi Jones grup üzerinde mutlak bir hakimiyet kurmuştu. En küçük bir itaatsizliği hem fiziksel hem de psikolojik olarak cezalandırıyordu. Hayatının son yılında Jones'un hareketleri iyice garipleşmeye başlamıştı, zaman zaman rahatsızlanıyor, birilerine tutunmadan yürüyemiyor, hatta iddialara göre idrarını tutamıyordu. Kimileri onun fiziksel bir hastalığı olduğunu, kimileri de rahatsızlığının uyuşturucudan kaynaklandığını söylüyordu. Kaliforniya'dan doktor getirtildi, fakat önemli bir rahatsızlığı çıkmadı.

Dış dünyada ise aleyhlerine yayın yapan medyayla birlikte kamuoyu da hareketin sonunu hazırlamaktaydı. Hareket aleyhine 50 milyon doları bulan davalar açıldı. Silah depoladıkları iddiaları üzerine İnterpol de dahil olmak üzere birçok kurum, hareketi mercek altına aldı. Bu arada Jones'un kadınlarla hatta

erkeklerle ilişki kurduğu ve gayr-i meşru çocuklarının olduğu iddiaları ise kamuoyunun gündeminden düşmüyordu. Giderek artan kamuoyu baskısı sonucunda, 1978’de ABD Kongre üyesi Leo Ryan olayları yerinde incelemek üzere Jonestown’a gitti (Aldridge 2000: 174). Leo Ryan, Jonestown’da bir gün kaldı ve ertesi gün Jonestown’dan ayrılmak isteyen 16 müridi de yanına alarak geri döndü. Jones’un sadık müritlerinden biri onları havaalanına kadar takip etti ve havaalanında üzerlerine ateş açtı. Açılan ateş sonucu kongre üyesi Leo Ryan, hareketten ayrılanlardan 1 kişi ve 3 gazeteci öldü, 11 kişi de yaralandı.

Bu olaylar üzerine Jones müritlerini topladı ve uzun bir tartışmadan sonra onları toplu intihara razı etti. Jones’a itiraz edenler

İntihar sonrası, cesetlerin hemen yanı başında bulunan varilde siyanürlü su vardı.

oldu. 85 kişi Jonestown'dan kaçtı; kaçarken vurulanlar da oldu. Bazıları ormanda saklandı, bazıları da dışarıdaki işleri dolayısıyla o anda Jonestown'da değildi. Ölenlerin sayısı 918'di. Bunlardan 276'sı çocuktu. Birçoğu siyanür karıştırılmış sudan içerek intihar etmişti (Saliba 2004: 77-78). Jim Jones da ölü bulundu. Kafasında bir kurşun vardı, ama intihar edip etmediği kesin olarak anlaşılamadı (daha sonraki ağırlıklı görüş intihar ettiği yönündeydi). Ölenlerden çoğunun kimliği belirlenemedi. Cesetler Guyana'dan ABD'ye getirildi, ama mezarlık yöneticileri defnedilmelerine izin vermedi. Sonunda Oakland'daki Evergreen Mezarlığı cesetlerden 409'unu kabul etti. Bir kısmı da aile mezarlıklarına gömüldü. Kurtulanlar ise çevreleri tarafından hep suçlandılar; ölüm-lerden, özellikle de çocukların ölümlerinden sorumlu tutuldular (Chryssides 2001: 42-43).

Jonestown tecrübesinden sonra akılları kurcalayan en önemli soru şu oldu: Nasıl olur da bu kadar çok sayıda insan grup halinde intiharı tercih edebilirdi? Yaşananlar o kadar olağan dışı şeylerdi ki, birçok kimse olayı açıklayabilmek için komplo teorilerine başvurdu. Hatta Jim Jones'un gerçek bir dinî lider olmayıp insanların ne dereceye kadar kontrol edilip yönlendirilebileceği üzerine deney yapan bir CIA ajanı olduğunu iddia edenler bile çıktı. Ağırlıklı görüş ise üyelerin üzerinde beyin yıkama teknikleri uygulandığı ve grubun Jones'u Mesih olarak gören sapkın ve fanatik bir dinî cemaat olduğu şeklindeydi (Chryssides 2001: 34). Hareketin böyle bir trajediyle sona ermesinin ardından, başlangıçta birlikte yola çıktıkları The Disciples of Christ grubu, hareketi reddettiğini açıklamış, meşhur Evanjelist Billy Graham de Jones'u "şeytanın kölesi" olarak nitelendirmişti. Psikiyatristler ise Jim Jones'un ruhsal rahatsızlıkları sık sık nükseden paranoyak, megaloman ve patolojik otorite sahibi bir kişiliğe sahip olduğu kararına vardılar. Çünkü Jones gençliğinden itibaren çevresindeki herkese hükmetme saplantısına sahipti (Barrett 2001: 83; Breschel 1998: 360; Saliba 2004: 78).

1978 yılında yaşanan Jonestown trajedisi Batı'nın modern dönemde gördüğü ve din adına yola çıkan bir grubun gerçekleş-tirdiği ilk toplu intihar eylemiydi. Ama bu, kendi türünün son

trajedisi olarak kalmadı. 15 yıl sonra 1993'te Waco'da (Texas) yaşanacak bir başka trajedi hafızalarda yine derin izler bırakacaktı.

Bu kez kahramanın adı **David Koresh**, hareketin adı ise **Branch Davidians** idi. Çıkış noktası ise bir önceki harekette olduğu gibi yine Hristiyanlığın yanlış yorumlarıydı ve bu kez trajik bir sona sürüklenenlerin sayısı 80'in üzerindeydi.

b. The Branch Davidians (Kral David)

Kurucu: David Koresh

Branch Davidians daha önce de değindiğimiz üzere **Davidian Yedinci Gün Adventistleri'**nden kopan bir gruptu. Grupta çeşitli liderlik mücadeleleri yaşanmış ve sonunda Benjamin Roden liderliği ele geçirmişti. Daha önceki lider Florence Houteff,⁸ kehanetleri tutmayınca, 1962 yılında kendi öğretisinin hatalar içerdiğini açıklayarak hareketi feshettiğini açıkladı. Çünkü daha önce Hz. İsa'nın 22 Nisan 1959'da yeryüzüne döneceği, hatta İsrail ve Filistin'den Arapları ve Yahudileri çıkararak "Davidian"ları yerleştireceği kehanetinde bulunmuş, ona güvenen 900 kadar mürit de mallarını mülklerini satarak Waco'ya yerleşmişti. Hz. İsa geldiği zaman da hep birlikte İsrail'e göçeceklerdi (Bainbridge 1997: 112; Barrett 1996: 119).

Florence Houteff'in bu açıklamaları üzerine **Benjamin Roden** gruptan pek çok kimsenin desteğini de alarak Waco'da bulunan ve Mount Carmel adı verilen gruba ait 77 dönümlük arazinin sorumluluğunu devralıp liderlik koltuğuna oturdu. Florence Houteff gibi o da nihayetinde İsrail'e göçmeyi planlıyordu (Lewis 2004a: 78-79).

Benjamin Roden'in eşi Lois Roden, 1977 yılında vizyonlar görmeye başladı. Bu vizyonlar üzerine Tanrı'nın hem erkek hem dişi doğası olduğunu ve Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar geldiğinde dişi kimliğinde olacağını savundu. 1978 yılında kocası ölünce kendisini lider ilan etti. Onun teolojik görüşlerini beğenmeyenlerden ve de liderlik mücadelesinde farklı saflarda yer alanlardan bazıları grubu terk etti. Bu arada oğlu George Roden kendisinin

8 Florence Houteff, liderliği 1955'te ölen Bulgar asıllı kocası Victor Houteff'den devralmıştı.

lider olması gerektiğini söyleyerek hem mahkemeye müracaat etti hem de müritlerden kendisine uymalarını talep etti. Böylece anne ile oğul arasında sert bir mücadele başladı. Nihayet anne Roden, mahkemeye oğlunun Mount Carmel'i terk etmesini isteyen bir karar aldırttı.

Bu arada daha sonra hareketi ele geçirecek ve ileride **David Koresh** ismini alacak Vernon Howell 1981 yılında grupta ilişki kurmaya başladı. Aslında Vernon Howell, annesinin devam ettiği başka bir Yedinci Gün Adventistleri Kilisesi'ne gidiyordu. Lois Roden'in Waco'daki grubuyla da yine Adventist olan bir arkadaşısı vasıtasıyla tanışmış ve Mount Carmel'de inşaatlarda usta olarak çalışmaya başlamıştı. Henüz 22 yaşında bir delikanlıydı.

Vernon Howell (**David Koresh**) 1959 yılında bir marangozun oğlu olarak dünyaya geldi. Annesi Bonnie 14 yaşında evlilik dışı bir ilişkiyle Howell'a hamile kalmıştı. Çocukluk dönemi çok çileliydi; babasız, çoğu zaman da annesiz bir çocukluk devresi geçirdi. Sevgiden yoksun büyümüşü. Delikanlılık yıllarında cinsel sorunları vardı. Ama kilise ile ilişkileri güçlüydü. Küçük yaşlarda devam ettiği Southern Baptist Kilisesi'nden Adventist Kilisesi'ne geçmiş ve 1979 yılında orada vaftiz edilmişti. Vaaz vermeye bile başlamıştı. Fakat cinsel konulara fazlaca değindiği için kilise cemaati tarafından zaman zaman tenkit ediliyordu. Gençlik yıllarında inşaatlarda çalıştı, çatı ustalığı yaptı. Zaten Lois Roden'in grubu ile tanışması da inşaat işleri vasıtasıyla olmuştu (Chryssides 2001: 51).

Çok zaman geçmeden Vernon, grubun lideri 67 yaşındaki Bayan Lois Roden'le yakınlaşmaya başladı. Bu yakınlaşma grup içerisinde dedikoduları da beraberinde getirdi. Bayan Roden'in Mesih doğurmak için Vernon'la birlikte olduğu bile dedikodular arasındaydı (Barrett 1996: 120). Ama bütün bunlar Vernon'un yükselişini engelleyemedi, çünkü Lois Roden oğluyla girdiği iktidar mücadelesinde kendi safına önemli bir eleman kazanmıştı. Dahası, Vernon'u halefi ilan ederek kendi oğlunu devre dışı bırakmıştı. Tüm Branch Davidian üyelerinden de Mount Carmel'e gelip Vernon Howell'in vaazlarını ve kehanetlerini dinlemelerini istemişti. Howell'in vaazları oldukça etkiliydi. Bu vaazlarla gru-

The Branch Davidians'ın kurucusu David Koresh (1959–1993).

ba yeni üyeler kazandırdı. Bu arada Vernon 1984 yılında grubun saygın ve yaşlı üyelerinden Perry Jones'un 14 yaşındaki kızı Rachel Jones'la evlendi. Bu evliliği ilahi vahiy gereği gerçekleştirdiğini açıklamaktan da geri kalmadı. İki yıl sonra, 1986'da Bayan Roden ölünce oğlu George Roden, silah zoruyla Vernon Howell'i Mount Carmel'den çıkardı. Vernon, Mount Carmel'den ayrıldı; giderken de George Roden'i **Deccal** ilan etti (Lewis 2004a: 80; Chryssides 2001: 51).

Ertesi yıl Howell Kudüs'e gitti ve burada 6 ay kaldı. Kendisine vahiyler geldiğini iddia etmeye burada da devam etti. Daha sonra Avustralya ve İngiltere'yi ziyaret eden Howell, yeni müritler edindi ve onları Amerika'ya davet etti. Waco'ya döndüğün-

de George Roden'i polise şikayet edince Mount Carmel'e baskın düzenledi. Polisle silahlı çatışmaya giren George Roden tutuklanırken, Howell kendi müritleriyle Mount Carmel'e yerleşti ve yönetimi tekrar ele geçirdi. Takvimler 1990 yılını gösterirken Howell için yeni bir dönem başlıyordu. Bu yeni dönemde isminin de farklı olması gerektiğini düşünen Howell, adını **David Koresh** olarak değiştirdi. Artık kendisini **Mesih** olarak tanımlıyordu. David ismini Kral David'den (Davut Peygamber), Koresh ismini de Fars Kralı Cyrus'tan almıştı. Cyrus, Yahudileri sürgüne gönderen Babillileri yenerek Yahudilerin ülkelerine dönmelerine izin veren kraldı. Koresh ismi, Kitab-ı Mukaddes literatüründe ise Tanrı için özel bir görevi yerine getirmekle yükümlü Mesih anlamında kullanılıyordu (Bainbridge 1997: 112; Chryssides 2001: 52; Lewis 2004a: 80). David Koresh, Mesih olacağı fikrine daha ilk kilise tecrübeleri sırasında kapılmıştı. Yedinci Gün Kilisesi'ne bağlı olduğu günlerde kilisede apokalipsi⁹ ya da Armagedon senaryolarına fazlaca vurgu yapan vahiy seminerlerine devam etmişti. İncil'in sonundaki Yuhanna'nın vizyonlarının anlatıldığı "Vahiy Kitabı"nda¹⁰ "Yedi Mühür" başlığıyla gizemli ve şifreli bir şekilde yer alan apokaliptik anlatımlardan çok etkilenmiş ve Yedi Mühür şifresini ancak yeni Mesih'in çözeceğine inanmıştı (Wallis 2004: 90; Robbins 1998: 265). Daha sonra, beklenen Mesih'in kendisi olduğu fikri zihninde yer etmeye başlayacak ve kendini Mesih olduğuna inandıracaktı.

Koresh'in karizması giderek artıyordu. Müritleri ona imreniyor, onu yakışıklı ve seksi olarak tanımlıyorlardı. Çok iyi gitar çalıyordu ve hafızası oldukça güçlüydü. Çok iyi vaaz ediyor, saatlerce şifahi konuşma yapabiliyordu. Birden, aslında pek de şaşıl-mayacak bir karar verdi ve artık gruptan istediği kadınla birlikte olabileceğini, kendisinden olacak çocukların kutsal olacağını ilan etti. Kadınların Mesih'ten, yani kendisinden daha iyi bir erkeğe sahip olamayacaklarını söyledi. Bu kararını da "New Light"

9 Dünyanın sonunu getireceğine inanılan felaket olayları.

10 "Vahiy Kitabı" (Book of Revelation) İncil'in sonunda yer alan bölümlerden biridir ve Yuhanna İncili'nin yazarı Yuhanna'nın görüşlerini (vizyonlarını) anlatmaktadır.

(Yeni Işık) doktrini şeklinde tanımladı (Wallis 2004: 93). Bu doktrine göre kendisinden olacak çocuklar yeni bir nesil oluşturacak ve dünyayı yöneteceklerdi. Gruptan bazıları buna karşı çıktıysa da çoğunluk söylediklerini kabul etti. İddialara göre 15'den fazla kadın ve kızla birlikte olmuştu. Bunlardan bazıları erkek müritlerinin hanımlarıydı. Bir tanesi ise kendi eşinin 12 yaşındaki kız kardeşiydi. Artık tüm kadınlar ona aitti ve sadece ondan çocuk sahibi olabilirlerdi. Dolayısıyla, diğer erkeklerle birlikte olmaları yasaktı (Barrett 1996: 120; Lewis 2004a: 80; Chryssides 2001: 54).

Müritlerinin Koresh'e inancı sonsuzdu. O güçlendikçe, ona olan sadakatleri daha da artıyordu. Gün geçtikçe müritlerin sayısı yükseliyordu. Müritlerin çoğunu Yedinci Gün Adventistleri'nden ayrılanlar oluşturuyordu. Mount Carmel'de hayat, müritler için pek kolay sayılmazdı. Sabah 6'da kalkıp yüzme havuzu ve spor salonu yapımında çalışıyor, bunların dışında bir de sığınak inşa ediyorlardı. Akşamları da David Koresh'in İncil tefsirini dinliyorlardı. Yiyecekleri çoğu defa mısır gevreği, patlamış mısır ve muzdan oluşuyordu. Alkol, sigara, kafein içmek, et yemek, gösterişli ve süslü giyinmek, yaş günü kutlamak, televizyon seyretmek yasaktı. Evli müritler de dahil olmak üzere kadınlar ve erkekler ayrı ayrı mekânlarda yaşıyorlardı (Lewis 2004a: 80; Barrett 1996: 120).

1991 yılından itibaren David Koresh apokaliptik söylemlere ağırlık vermeye başladı. Ona göre dünyanın sonunu getirecek apokaliptik olaylar ve Armagedon (mahşer savaşı) birçok kimsenin inandığı gibi İsrail'de değil Amerika'da, kendi grubuna yapılacak saldırıyla başlayacaktı. Dünyanın sonu yaklaşıyor iddiasıyla yiyecek, silah, mermi ve petrol depolamaya başladılar. Yaşadıkları Mount Carmel beldesinin ismi de David Koresh tarafından değiştirilip "Ranch Apocalypse" yani "Felaket Çiftliği" yapılmıştı (Aldridge 2000: 176). David Koresh özellikle otomatik silah ve el bombası biriktiriyordu. İddialara göre silahlar için 200 bin dolar harcamıştı. Aslında Koresh silah tüccarıydı ve grubu için harcadığı paranın önemli bir kısmını silah ticaretinden elde ediyordu (Barrett 1996: 121). Vaazlarında da artık apokalipsinin yaklaştığını, ebedi kurtuluşa ulaşmak için ölüme hazır olmak gerektiğini vurguluyordu.

Bu arada Amerikan kamuoyunda da grup aleyhine bir ortam oluşuyordu. Ocak 1993'te çocuk tacizi iddiaları resmî raporlara girmiş, 28 Şubat 1993'te ise Amerikan ATF Bürosu (Alcohol, Tobacco, and Firearms) yetkilileri taciz ve silah depolandığı iddialarını araştırmak üzere Mount Carmel'e baskın yapmışlardı. Çıkan silahlı çatışmada 4 hükümet yetkilisi öldü, 16 grup üyesi de yaralandı. Bunun üzerine Mount Carmel, AFT ve FBI tarafından kuşatıldı. Bu arada Hz. İsa'nın ölüm yıl dönümü olan Paskalya yaklaşmaktaydı. David Koresh, Hz. İsa ile yeni Mesih'in, yani kendisinin aynı tarihte ölmesinin çok isabetli olacağını düşündü. Hem de Hz. İsa ile aynı yaşta, 33 yaşında ölecekti.

Kuşatma 51 gün devam etti. David Koresh'e "teslim ol" çağırısı yapıldı ama onun teslim olmaya hiç niyeti yoktu. Koresh, sürekli kendisinin Hz. İsa'nın reenkarnasyonu olduğunu ve Tanrı'nın kendisinden bir müddet daha burada kalmasını istediğini iddia ediyordu. Teslim olması için çeşitli pazarlıklar yapıldıysa da sonuç alınamadı (Bainbridge 1997: 114; Wallis 2004: 98). 19 Nisan 1993 tarihinde teslim olmaları için kuşatma şartları ağırlaştırıldı. Bina içlerine boğucu gaz sıkıldı, tanklar ve ağır silahlarla duvarlarda delikler açıldı. Psikolojik taktikler uygulandı ve megafonlarla "Teslim olun, etrafınız tamamen kuşatıldı, David Koresh Mesih değil!" şeklinde anonslar yapıldı (Bainbridge 1997: 114; Wallis 2004: 80) Bunların hemen ardından çıkan yangınla birlikte büyük patlamalar oldu ve ancak 9 kişi kurtulabildi. David Koresh de dahil olmak üzere 80'den fazla grup üyesi öldü. Bunlardan 20 kadarı da çocuktu.

Amerikan kamuoyunda bu felaketin daha hafif atlatılıp atlatılamayacağı uzun süre tartışıldı. Kamuoyunun genel kanaati, yetkililerin kriz yönetiminde başarısız olduğu şeklindeydi. Ama FBI, grup üyelerinin yangını özellikle çıkararak kendi ölümelerini hazırladıkları açıklamasını yaptı. Amerikan hükümetinin bu sert tavrının arkasında belki de 1978'de yaşanan Jim Jones liderliğindeki Peoples Temple üyelerinin toplu intiharı vardı. O felaketin hatırası henüz insanların zihinlerindeki canlılığını kaybetmemişti (Hall 1995: 205).

David Koresh ve müritlerinin Waco'daki karargâhlarına FBI tarafından tanklarla yapılan baskın.

Bütün bunlara rağmen geride kalan inanlılar ona sadık kaldılar (Lewis 2004a: 85). Bir başka ilginç nokta da Hz. İsa'nın reenkarnasyonu olduğunu iddia eden David Koresh'in Hz. İsa ile aynı tarihte ve aynı yaşta ölmesiydi. Dahası Koresh'in babası da tıpkı Hz. Meryem,

Hz. İsa'ya hamile kalınca çevresindekilerin Hz. Meryem'i beraber olmakla suçladıkları Yusuf gibi marangozdu.

c. Solar Temple (Güneş Mabedi)

Kurucular: Joseph Di Mambro ve Luc Jouret

David Koresh kültürünün 19 Nisan 1993'te trajik bir sonla noktalanması hafızalarda canlılığını korurken, birkaç ay sonra 5 Ekim 1994'te Batı ajansları bir başka intihar kültürünün yine trajik sonunu duyuruyorlardı. Bu kez karşımızda daha farklı bir versiyonla **The Order of the Solar Temple** (Güneş Mabedi Tarikati) adı verilen tarikat vardı. Tarikat, 1984 yılında Fransız Joseph Di Mambro (1924–1994) ile Belçikalı Luc Jouret (1947–1994) tarafından kurulmuştu.

Tarikatın kıdemli kurucusu Di Mambro daha küçük yaşlarda ezoterik öğretilere, esrarengiz bilgilere merak duymaya başlamış ve bu merakının etkisiyle 1956'da **Rosicrucian Order** isimli tarikata katılmıştı. Bu tarikat aslında kökleri **Tapınak Şövalyeleri**'ne (The Knights Templar) dayanan **Renewed Order of the Temple** tarikatının bir uzantısıydı (Barret 2001: 89). Di Mambro, giderek ezoterik ve apokaliptik bir zihinsel yapıya bürünüyordu. Daha sonraları üzerinde etkisini hep hissedeceği Fransız ezoterist Jacques Breyer'den (1922–1996) fazlaca etkilenmişti. Jacques Breyer Tapınak Şövalyeleri'ni Fransa'da yeniden canlandıran isimdi. Tapınak Şövalyeleri, Ortaçağ'da Avrupa'dan Kudüs'e giden Hristi-

yan hacıları yol boyunca korumak için 1118’de Fransa’da kurulan bir askerî örgüttü; ama aynı zamanda tarikat özellikleri de taşıyordu. Kudüs Kralı, manastır rahipleri ve Papa tarafından destekleniyordu. Örgüt zamanla büyük bir servete ve siyasi güce ulaştı; fakat 1307 yılında Papa V. Clement ve Kral IV. Philip tarafından baskı altına alındı ve 1312’de de tamamen feshedildi. 19. yüzyılda bu tarikatı yeniden canlandırdıklarını ve üstat-çırak ilişkisinin yüzyıllardır gizli şekilde devam ettiğini iddia eden gruplar ortaya çıktı. Bunlar 1314’te ölen ve son üstat olarak bilinen Jack de Molay’dan bu yana üstat silsilesini bildiklerini iddia ettiler. Bunlardan biri de Di Mambro’nun çok etkilendiği, yukarıda sözünü ettiğimiz Jacques Breyer ve grubuydu. Ayrıca Di Mambro’nun gençlik yıllarında katıldığı Rosicrucian Tarikatı’nın kökleri de bu Tapınak Şövalyeleri’ne dayanıyordu. Yaygın kanaate göre Tapınak Şövalyeleri aynı zamanda sembolik ve mitolojik ayinleriyle tanınan Freemasonry örgütünün de arka planını oluşturunuyordu (O’Callaghan 2004: 317–319; Mayer 2004: 347).

İşte Di Mambro’nun fazlaca etkilendiği Jacques Breyer böyle bir arka plana sahipti. Di Mambro, 1969 yılına kadar Rosicrucian Tarikatı’nın resmî üyesiydi. Sonrasında her ne kadar tarikatla resmî ilişkisini kesse de onun mitolojik ve apokaliptik etkisi düşüncelerine hep yansdı.

1970’li yılların başında dolandırıcılık yaptığı iddialarıyla Di Mambro’nun başı derde girdi ve Güney Fransa’dan ayrılıp Doğu Fransa’ya, İsviçre sınırı yakınlarına yerleşti. 1973’te burada **Center for Preparing New Age** adlı bir merkez kurdu ve 1976’da bu merkez arcılığıyla kendisini “ruhani üstat” ilan etti. Kısa bir süre sonra da yine İsviçre’nin Cenevre kentine yakın bir yerde bir ev satın aldı ve burada ona bağlanan müritleriyle müşterek bir hayat yaşamaya ve ezoterik ayinler yapmaya başladı. 1978’de ise Cenevre’de **Golden Way Foundation** isimli bir vakıf kurdu. Tarikatın bundan sonraki yıllarda merkezi burası olacaktı. Yeni isimlerini de Mısır piramitlerinden mülhem “The Pyramid” olarak belirledi (Mayer 2004: 347). Grup geliyordu, fakat Di Mambro daha etkili olabilmeleri için karizmatik bir isme ihtiyaçları olduğunu düşünüyordu.

Solar Temple üyeleri, ruh çağırma seanslarına benzer bir ayin sırasında.

Di Mambro 1980'lerin başında, daha sonra (4 Ekim 1994) beraber ölüme yürüyeceği müritlerinden birinin aracılığıyla bir homeopati (benzeri ile tedavi yöntemi) uzmanı olan Belçikalı Luc Jouret'le tanıştı. Aradığı karizmatik isim Luc Jouret'di. Daha sonra Di Mambro, Jouret'yi bir Gestapo ajanı olan Julian Origas'la (1920-1983) tanıştırdı. Julian Origas, Tapınak Şövalyeleri'ni canlandırmaya çalışan, bu amaçla 1952 yılında **Renewed Order of the Temple** tarikatını kuran ve aynı zamanda **Rosicrucian Tarikatı**'na mensup önemli bir isimdi (Chryssides 2001: 60). Julian Origas, yeni kurduğu bu tarikatta Rosicrucian Tarikatı'yla Tapınak Şövalyeleri Tarikatı'nın fikirlerini mezcetmişti.

Luc Jouret, 1981'de Renewed Order of the Temple tarikatına katıldı ve 1983'te Julian Origas'ın ölümü üzerine Üstâd-ı Âzâm unvanını aldı. Fakat çok geçmeden tarikattan ayrılmak zorunda bırakıldı. Bunun üzerine tarikat üyelerinin neredeyse yarısıyla beraber Di Mambro'nun tarikatına geçti. Böylece Di Mambro muradına ermişti. Luc Jouret hitabet gücü olan, karizma sahibi bir kişiydi; aynı zamanda da bir alternatif tıp şekli olan homeopati uzmanıydı. Böylece ikili 1984 yılında **The Order of the Solar Temple** tarikatını kurdu. İkisi birbirlerini tamamlıyorlardı. Luc

Jouret radyo konuşmaları yapıyor, seminerler veriyordu. Sahne-
de olan, görüntüyü dolduran oydu. Di Mambro ise arka planda
politikaları belirliyordu. İsviçre, Fransa ve Kanada'da aktiflerdi.
Konuşmalar ve seminerler aracılığıyla sayıları çok fazla olmasa
da insanları kendilerine bağlamayı başardılar. Bunda en önemli
araçları, Luc Jouret'nin o yıllarda Avrupa'da yıldızı yükselen al-
ternatif tıp konusundaki uzmanlığıydı. Mürit sayısının zirve yap-
tığı 1989 yılında sayıları 500 dolayındaydı. Fransa, İsviçre, Kana-
da, Martinique,¹¹ ABD ve İspanya'da müritleri vardı (Wallis 2004:
132).

Öğretilerine apokaliptik bir söylem hâkimdi. 1994'te dünya-
nın sonunun geleceğine inanıyorlardı. İddialarına göre kimyasal
savaş dünyayı tahrip edecekti. Hatta Martinique'de bulunan bazı
grup üyeleri mal mülklerini satıp felaketten zarar görmeyeceği-
ne inandıkları Kanada'ya göçtüler. İnancılarına göre Toronto ve
civarı bu felaketten en az etkilenecek bölgelerden biriydi. Çünkü
Toronto granit bir tabaka üzerine oturan manyetik bir alana ya-
yılmıştı. Konuşmalarında devamlı ateş ve ölümden bahsediyor-
lar, bu gezegende "asil seyyah"lar olduklarına ve özel bir mis-
yonu tamamlamak üzere dünyaya reenkarnasyonla geldiklerine
inanıyorlardı. Dünyada geçici olduklarını, çok yakında "Source"
adını verdikleri ve Sirius yıldızıyla (Akyıldız veya Köpek Yıldızı)
bağlantılı olduğuna inandıkları "Yüce Kaynak"a kavuşacaklarını
söylüyorlardı. Bedensel varlıktan ayrılır ayrılmaz da "solar", yani
güneş adını verdikleri görünmez, parlak bir şekle kavuşacakları-
na inanıyorlardı. "Transit" (Geçiş) adını verdikleri bu kavuşma,
ancak yanarak gerçekleşebilirdi (Aldridge 2000: 177). Bedensel
varlıktan öyle bir zamanda ayrılacaklardı ki, aynı zamanda tüm
dünyayı etkileyecek nükleer felaketten kurtulmuş olacaklardı.
1994 yılındaki intiharlarının ve yaşadıkları evlerini kundaklaya-
rak ölüme yürümelerinin ardında işte bu hedefe ulaşma inancı
yatmaktaydı (Barrett 2001: 88; Wallis 2004: 126, 135).

1990'ların başında grup bazı krizlerle karşı karşıya kaldı. Bir-
likte yaşayan üyelerden bazıları gruptan ayrıldı. Bunlar arasında
Di Mambro'nun oğlu da vardı. Ayrılanların en önemli gerekçe-

11 Atlas Okyanusu'nda Barbados Adaları yakınında bulunan ve Fransa'ya bağlı
bir ada.

ri de gizli ayinler esnasında gerçekleştiği söylenen mucizevi olayların ve geldiği iddia edilen ruhların aslında sahte düzenlemeler olduğuydu. Üstelik geceleri gerçekleştirilen ayinlerde, Tapınak Şövalyeleri'nin "Üstâd-ı Âzâm"larının kozmik misyonu gerçekleştirmek için Di Mambro'nun etrafında toplandıkları iddiasının da yalan olduğunu ileri sürdüler. Oğlu da dahil olmak üzere eski müritler Di Mambro'nun sahtekar olduğunu söylüyorlardı. Görünen o ki, Di Mambro sanal düşüncelerine gerçekmişçesine inanıyor ve çevresindekileri de buna inandırıyordu.

1993 yılında iki grup üyesi yasadışı yollarla silah edinmeye teşebbüs suçundan tutuklandı. Çünkü gruptan ayrılan bazı müritler grup aleyhine açıklamalarda bulunmuşlardı. Bu tutuklama olayı grup yöneticilerini telaşlandırırken, tarikatın eski üyelerinden Antonio Dutoit, eşi Nicky ve üç aylık oğulları Christopher Emmanuel Quebec'teki evlerinde ölü bulundu (Wallis 2004: 126). Antonio Dutoit de gruptan ayrıldıktan sonra Di Mambro'nun sahtekar olduğunu söyleyenlerdendi. Antonio Dutoit ile Di Mambro'nun aralarının açılmasına neden olan asıl olay ise Antonio'nun oğluna Emmanuel ismini vermesi ve Di Mambro'nun buna karşı çıkmasıydı. Çünkü Di Mambro kendi kızına Emmanuelle ismini vermiş ve onu "Aquarian" (Kova Burcu) ismini verdikleri "Yeni Çağ"ı başlatacak "kozmetik çocuk" ilan etmişti. Antonio Dutoit ve eşi Nicky gruptan ayrılınca Di Mambro tarafından "kafir" ilan edilmişlerdi. Çocuklarına Emmanuel ismini verince Di Mambro çocuğun da "Deccal" olduğunu söyledi. Tabii ki "Deccal" kendileri için tehdit anlamı taşıyordu. Dahası, Di Mambro Nicky'nin çocuk doğurmasını yasaklamıştı. İddialara göre bütün bunların üzerine Di Mambro ailenin öldürülmesini emretmişti (Wallis 2004: 143).

Tarikatın uygulamalarından biri de "kozmetik evlilik"lerdi. Di Mambro, üyelerin kimlerin reenkarnesi olduğunu biliyor ve buna göre kozmetik evliliklerde kimin kiminle evlenmesi gerektiğini belirliyordu. Amaç, bu kozmetik evliliklerden 9 kozmetik çocuk elde etmektir. Bu çocuklar Yeni Çağ'ı başlatacaklardı (Wallis 2004: 136). Reenkarnasyona inandıkları için esas olanın beden değil, ruh olduğunu savunuyorlardı. Herkesin reenkarnesi belliydi. Mesela Luc Jouret, Aziz Bernard'ın reenkarnesiydi. Ken-

di aralarındaki evliliklere "kozmik evlilik" adını vermelerinin sebebi de bundandı. Çünkü bu evliliklerle kendi tarikatlarının geçmişte yaşamış büyük üstatların ruhlarını bir arada tuttuklarına inanıyorlardı. Di Mambro'nun eşi Dominique Bellaton tarıkata 19 yaşında katılmış ve tarikat rahibesi olmuştu. Di Mambro onunla kozmik evlilik gerçekleştirmiş, Dominique de mucizevi bir şekilde cinsel birleşmenin olmadığı bir ayin sırasında Emmanuelle'e hamile kalmıştı (Chryssides 2001: 64). Tabii olay Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya hamile kalış şeklini andırdığı için sembolik anlam taşıyordu.

Antonio Dutoit'in, eşi ve çocuğunun öldürülmesinin ardından Di Mambro ve Luc Jouret etrafındaki çember iyice daralıyor, toplu intihar gününe giderek yaklaşıyordu. Bu arada grupta iç çatışmalar da başlamış, Di Mambro ile Luc Jouret'nin arası açılmıştı. Belki de artık çıkış noktası kalmadığını düşünen Di Mambro ile yakın arkadaşları bu dünyayı terk etme zamanının geldiğini düşünmüşlerdi. Dünya bu defa bir tarikatın iki kıtada gerçekleştireceği bir dizi intihar veya katliam eylemine tanık olacaktı. 5 Ekim 1994 tarihinde Kanada'da (Morin Heights) Di Mambro'nun evinde biri bebek olmak üzere yanmış 5 ceset bulundu. Ertesi sabah tarikatın İsviçre'deki (Cheiry) merkezinde yangın çıktı. Yangın sona erdiğinde itfaiyeciler 23 ceset buldular. Aynı günün gecesinde yine İsviçre'deki (Salvan) bir başka mekânlarında çıkan yangında 25 ceset bulundu. Yangınlar kundaklama yöntemiyle başlatılmıştı ve David Koresh grubunun aksine bu kez ölümler farklı şekillerde gerçekleşmişti. Kanada'da (Morin Heights) ölenlerden üçü yangın başlamadan önce bıçaklanmış, İsviçre'de (Cheiry) ise 23 kişiden 20'si başlarından vurulmuştu ve uyuşturucu aldıklarına dair belirtiler vardı. Cesetler, mabede dönüştürülen ve dört bir tarafı ayna ile kaplı bodrum katında, ayinsel bir görüntü içinde bulunmuştu. Üzerlerinde ayin giysileri vardı. Bazılarının başına birden fazla kurşun sıkılmış ve plastik torba geçirilmişti. Görünen o ki, bazı müritler intihar etmemiş, öldürülmüştü. Salvan'da (İsviçre) ölen 25 kişiden de 10'unun başına kurşun sıkılmıştı. Ölü sayısı toplamda 53'tü ve ölenler arasında grup liderleri Di Mambro ve Luc Jouret de vardı. Tarikatın yaşadığı bu trajik sonun devamı geldi ve 1995 yılında Fransız Alple-

rinde (Grenoble) 16 kişi, 1997'de de 5 kişi daha aynı şekilde ölü bulundu (Chryssides 2001: 56). 1997'deki olay Batı kamuoyunun dikkatini fazla çekmedi, çünkü bir sonraki bölümde ele alacağımız üzere, aynı günlerde bir başka intihar kültü olan Heaven's Gate üyelerinin intihar haberleri gündemi meşgul ediyordu.

İsviçre'de intihar eden Solar Temple üyelerinin cesetleri.

Solar Temple tarikatına üye olanların sosyal statüleri tipik kült görüntüsünden çok farklıydı. Kültler genelde henüz hayatı kavrayamamış gençleri, kolay etkilenen, eğitimi ve ekonomik durumu yetersiz insanları kendilerine çekerler. Oysa Solar Temple üyeleri bu kalıba pek uymuyorlardı. Üyeler genelde orta yaştan, varlıklı ve

Katolik kökenli insanlardı. Pek çoğu Fransızca konuşan İsviçre ve Kanada vatandaşıydı (Aldridge 2000: 177). Aralarında makam sahibi tanınmış insanlar da vardı. Olimpiyat şampiyonu Jean Vuarnet, meşhur İsviçre saat şirketi Piaget'nin üst düzey yöneticisi Camille Pilet ve Richelieu (Quebec) belediye başkanı Robert Ostiguy bunlar arasındaydı. Hatta o yıllarda Monaco Prensesi Grace'in de Solar Temple üyesi olduğu iddia edilmiş, ancak öyle olmadığı anlaşılmıştı. Bununla birlikte, Prensesin 1967'de Monaco'da kurulan The Sovereign Order of the Solar Temple isimli benzer bir tarikatın Üstâd-ı Âzâmıyla yakın arkadaş olduğu bilgisine ulaşılmıştı.¹²

d. Heaven's Gate (Cennetin Kapısı)

Kurucular: Marshall Applewhite ve Bonnie Nettles

Takvimler 27 Mart 1997 tarihini gösterdiğinde Batı medyası bu kez Kaliforniya'da (San Diego) **Heaven's Gate** (Cennetin

¹² Solar Temple kültü üzerine bu bölümde verilen bilgiler için Virginia Üniversitesi'nin uzman akademisyenlere hazırlattığı "Yeni Dinî Akımlar" web sayfasında (<http://religiousmovements.lib.virginia.edu>) "The Order of the Solar Temple" başlığıyla yer alan makaleye bakınız.

Kapısı) isimli kültün 39 üyesinin intihar ettiğini duyuruyordu. Heaven's Gate'in kamuoyundaki popüler ismi "Kuyruklu Yıldız" veya "UFO" kültürüydü.

Tarikatın kurucuları Marshall Applewhite (1931–1997) ve Bayan Bonnie Nettles idi (1927–1985). Bu iki isim 1973 yılında mistik bir tecrübe yaşadıklarını iddia ettiler ve İncil'de yer alan "Vahiy Kitabı"nın 11. babında anılan "iki tanık"ın kendileri olduğuna inandılar.¹³ İncil'de geçen "iki tanık" öldürülmüş, ama daha sonra dirilip göğe yükselmişlerdi.

Heaven's Gate kurucuları
Bayan Bonnie Nettles ve
Marshall Applewhite.

1975 yılında faaliyete geçtiler ve özellikle New Age grupları arasında olmak üzere, insanları kendilerine bağlamaya başladılar (Lewis 2004b: 406). İlk günlerde kendilerine özel bir isim vermemişlerdi ama onları UFO kültürü olarak ananlar vardı. Tarikat üzerinde araştırmalar yapan Robert Balch ise onlara "Bo and Peep UFO Kültü" adını vermişti. Onlar ise kendilerine sadece "the group" diyor, liderlerini ise "the Two" (İkili) olarak tanımlıyorlardı. Heaven's Gate ismini ise son zamanlarında kullanmaya başlamışlardı.

Liderlerden ilki Marshall Applewhite, 1931 yılında Presbiteryan papazı bir babanın oğlu olarak Texas'da dünyaya geldi. Austin College'de yüksek öğrenim yaptı. Bir müddet ilahiyat dersleri aldı, fakat daha sonra müzik kariyerini tercih etti ve Gastonia'da bir Presbiteryan kilisesine müzik direktörü oldu. Applewhite kariyerini devam ettirdi ve Houston'daki St. Thomas Üniversitesi Sanat bölümünde müzik profesörü oldu. Tarikatın ikinci ismi ve Houston'da hemşire olan Bonnie Nettles ile 1972 yılında burada bir hastanede tanıştı. Nettles, Houston'daki Teosofi¹⁴ Derneği'ne

13 "Vahiy Kitabı" (Book of Revelation) Yeni Ahit'in sonunda yer alan bölümlerden biridir ve Yuhanna İncili'nin yazarı Yuhanna'nın görüşlerini (vizyonlarını) anlatmaktadır.

14 Teosofi: Bireyle Allah veya melekler arasında doğrudan bağlantı kurmayı

üyeydi. Bu dernek vasıtasıyla Applewhite'ı astroloji ve benzeri metafizik konularla tanıştırdı. Bu arada Applewhite, 1965 yılında St. Thomas Üniversitesi'nde bir erkek öğrenci ile yaşadığı skandal ilişki nedeniyle üniversiteden atıldı. Eşi, çocuklarını da alarak Applewhite'ı terk etti (Wallis 2004: 146). Bu olay üzerine kendini çevreden soyutlanmış hisseden Applewhite depresyona girdi. Bu arada tek arkadaşı Bayan Nettles idi. Nettles onu bu haliyle kabul etti ve beraber çevrelerinden soyutlanmış, yalnız bir hayat yaşamaya başladılar. Vizyon gördüklerine, olağanüstü tecrübeler yaşadıklarına ve uzay varlıklarıyla ilişki kurduklarına inanıyorlardı. İddialarına göre bir defasında beyaz elbiseli bir adam Applewhite'a görünmüş ve onun ileride Hz. İsa gibi bir rol üstleneceğini söylemişti (Wallis 2004: 147). İlişki içinde olduklarını düşündükleri bu varlıklar onlardan dünyevi arzularını, şehvetlerini terk etmelerini istiyordu.

1973 yılında Houston'dan ayrıldılar ve birkaç ay seyahat ettikten sonra Güney Oregon'da bir kamp alanına yerleştiler. Yeni Ahit'in "Vahiy Kitabı"nın 11. babında geçen "iki tanık"ın kendileri olduğuna da burada inandılar (Aldridge 2000: 178). Applewhite böyle bir vahiy aldığını ve Nettles ile kendisinin Vahiy Kitabı'nda bahsedilen peygamberler olduğunu iddia etti. Dahası, 1260 günlük peygamberlik devrinden sonra düşmanları tarafından öldürülecekler ve tıpkı Vahiy Kitabı'nda anılan "iki tanık" gibi "üst varlık düzeyi"ne geçerek bir uzay aracıyla semaya yükseleceklerdi.

Artık tebliğ faaliyetine hazırlardı. Hristiyanlık, Teosofi düşüncesi, metafizik öğretiler ve popüler UFO öğretilerinden oluşan karma bir din anlayışını insanlara anlatmaya karar verdiler. Zaten Applewhite'la tanışmadan önce Nettles uzun süre New Age felsefesi ve astroloji ile uğraşmıştı (Barrett 2001: 91).

İlk başarılarını Los Angeles'ta elde ettiler. Konuşma yapmak üzere davet edildikleri bir metafizik grubundan yaklaşık 10 kadar kişiyi kendi saflarına dahil ettiler ve onlarla birlikte Oregon'a döndüler. Kısa zamanda sayıları 150'ye ulaştı. 1975 yılında Ame-

amaçlayan dinî sistem; Budist ve Brahman sistemine benzer bir din ve felsefe sistemi.

rikan kamuoyunda popüler hale geldiler. Uçan daireler hakkında verdikleri bir seminerden sonra Oregon’da deniz kıyısında 20-30 kişinin esrareniz bir şekilde kaybolduğu haberinin medyada geniş yer bulması popülerliklerinde etkili oldu (Wallis 2004: 151).

Daha sonra Denver’e gittiler. Burada da kendilerine katılanlar oldu. Sayıları 200’e yaklaşmıştı. Müritlerini tek bir merkezde toplamıyor, gruplar halinde farklı yerlerde yaşıyorlardı. Applewhite ve Nettles’in olmadığı zamanlarda müritler ne yapacaklarını şaşıyor ve kafaları karışıyordu, çünkü ellerinde kendilerini sürekli meşgul edecek kapsamlı bir öğreti yoktu. Bu gruplar da kendi başlarına yeni taraftarlar toplamaya çalışıyor, fakat başarılı olamıyorlardı. Hatta eski üyelerinden kaybettikleri bile oluyordu. Sayıları gün geçtikçe azalan grubun ancak 100 kadar müridi kalmıştı. Applewhite ve Nettles bu müritleriyle Wyoming’de ıssız bir bölgeye gittiler ve burada müthiş bir beyin yıkama faaliyetine başladılar. Sayılarının bu kadar çok azalmasını da “zaten milyarlarca insandan çok azı bir sonraki evrim seviyesine geçebilecek” yorumuyla aklileştirdiler.

Artık tam bir uzay jargonu kullanan, dış dünyayla ilişkisini tamamen kesmiş, dünyevi arzuları terk etmiş bir grup haline gelmişlerdi. Alkol, tütün, uyuşturucu, cinsel ilişki ve dış dünya ile gereksiz ilişki kurmak yasaktı. Applewhite kendini hadım ettirmiş ve bazı üyeler de onun teşvikiyle aynı şeyi yapmışlardı (Aldridge 2000: 178).

Yasalara uymayan üyeler ihraç ediliyordu. Dürüst olma, irade kontrolü, gösterişten uzak durma üyelerden istenen özelliklerdi (Chryssides 2001: 73–74). Ayrıca isim değiştirmek, saç kesmek ve malı-mülkü terk etmek de dünya ile bağlarını kestiklerini gösteren sembolik uygulamalardandı.

Birkaç yer daha değiştirdikten sonra sonunda 1996’da San Diego’ya (Kaliforniya) yerleştiler. Bu arada bazı grup üyeleri gruba mali destek sağlamak amacıyla “dış dünya ile ilgilenmeye” başladılar ve web tasarımı yapan “Higher Source” isimli bir bilgisayar şirketi kurdular.¹⁵

15 Heaven’s Gate kültü üzerine bu bölümde verilen bilgiler için Virginia Üniversitesi’nin uzman akademisyenlere hazırlattığı “Yeni Dinî Akımlar”

Öğretileri giderek şekillenmeye başlamıştı. Öğretilerine göre 2000 yıl önce Gökyüzü Krallığı'ndan, yani dünya dışından bazı varlıklar dünyaya uğramış ve "dünya bahçesi"ni kontrol etmek istemişlerdi. Bu varlıklar dünyalılara göre daha üst düzey konumdaydılar ve dünyalıların kendilerinin bulunduğu üst düzeye yükselmeye layık hale gelip gelmediğini merak etmişlerdi. Göklerin Krallığı'nı yöneten kıdemliler bu amaçla yeryüzüne gönderilmek üzere aralarından bir temsilci seçtiler. O da yeryüzüne oğlunu gönderdi. İşte bu oğul Hz. İsa idi. Hz. İsa uzay aracının kaptanıydı ve yanında mürettebatı da vardı. Yeryüzünde yaşayan ve alt düzeyde, yani insan düzeyinde bulunan varlıklara Tanrı'nın Krallığı'na nasıl yükseleceklerini öğretecekti. Bunun için dünyevi arzularını terk ederek, kendisini takip etmelerini, Tanrı'nın Krallığı'nın çok yakınlarda olduğunu söyledi. Ama dünyalılar "insan" seviyesinin üzerine çıkmaya, Gökyüzü Krallığı'na dahil olmaya hâlâ hazır değillerdi ve şeytanın dünyadaki egemenliği devam ediyordu. Bu yüzden Kaptanı ve mürettebatı öldürdüler ve öğretisini de tahrif ettiler. Applewhite'a göre dinler, özellikle de Hristiyanlık şeytanın ürettiği şeylerdi. Hristiyanlık, insanın imanla kurtuluşa ereceğini öğretiyordu, oysa insanın bir üst düzeye yükselebilmesi için çok dikkatli bir yaşamının olması gerekiyordu (Chryssides 2001: 72).

Tabii bu öğretilerin varacağı nokta belliydi: Applewhite ve Nettles da dünya dışından, ötelerden gelen kimselerdendi ve üst düzeye yükselebilmeleri için dünyalılara bir şans daha veriyorlardı. Bu öğretiyle, Hristiyanlık ve Doğu dinlerinden beslenen karma bir inanç şekli ortaya koymuşlardı. Hristiyanlık'tan günah ve kurtuluş teorilerini, Doğu dinlerinden de insanın "ancak ölüm ve reenkarnasyon çemberini kırarak kurtuluşa ulaşabileceği" anlayışını almışlardı.

Nettles 1985 yılında kanserden öldü. Müritler onun bedensel hayatı tamamlayıp üst düzeye geçtiğine, ama zihinsel telepati yoluyla Applewhite'la irtibat halinde olduğuna inandılar. Onun ölümüyle artık üst düzeye doğru yapılacak yolculukta bedene bile gerek olmadığına inanmaya başladılar. Zaten beden geçici

web sayfasında (<http://religiousmovements.lib.virginia.edu>) Amerikan sosyolog Jeffrey Hadden'ın yazdığı "Heaven's Gate" başlıklı makaleye bakınız.

olarak içinde bulunduğumuz fiziksel bir yapıydı (Wallis 2004: 158-159, 168; Chryssides 2001: 70).

Bütün bu düşünceleri üretirken de diğer intihar kültlerinin aksine sadece soyut inanış ve öğretiler üzerinden yürümüyorlardı. Mesela Göklerin Krallığı'na yükseliş bir uzay aracıyla gerçekleşecekti ve bu araca binış kartı da ancak disiplinli bir hayatla elde edilebilirdi. Göklerin Krallığı'na yükselirken tıpkı tırtılın kelebek olması gibi bedensel bir değişim yaşanacaktı. Öğretiler o yıllarda yayınlanan bilim-kurgu filmlerini andırıyor, hatta bu filmlerden besleniyordu. Mesela o dönemin meşhur filmi E.T bunlardan biriydi ve müritler bu filmleri seyretmekten zevk alıyor, videolar elden ele dolaşıyordu. Applewhite da konuşmalarında bu filmle re atıfta bulunuyordu (Chryssides 2001: 67).

Bu öğretiler tarikat üyelerinin psikolojilerinin daha önceki intihar kültlerinininkilerden farklı olmasını sağlıyordu. Mesela 1978'de intihar eden Jim Jones'a bağlı Peoples Temple üyeleri umutsuzluk içinde bu dünyayı terk ederken, Heaven's Gate tarikatındakiler yaşadıkları bu hayatın bir öğrencilik dönemi olduğuna ve ölümle birlikte bu dünyadan daha yüksek bir düzeye geçeceklerine inanıyorlardı (Barrett 2001: 92; Chryssides 2001: 74).

1997 yılının Mart ayı yaklaşırken artık üst düzeye geçiş vaktinin geldiğine, öğrencilik döneminin son bulacağına inanmaya başladılar. Çünkü o tarihte dünyanın yakınından geçecek olan kuyruklu yıldızın arkasında semavi bir uzay aracı olacak ve bu araç onları bir üst düzeye, yani insanüstü bir alana taşıyacaktı. Bu tarihe inanmak için bir nedenleri daha vardı. Applewhite "zaman"ı üç evreye ayırmıştı: Eski Çağ, Yeni Çağ ve Gelecek Çağ. Her bir çağ 6.000 yıllık. 1997 yılında Yeni Çağ, yani ikinci 6.000 yıl sona erecekti. Ona göre zaten milenyumun sonu 2000 yılı değil, 1997 yılıydı. Çünkü birçok tarihçi gibi o da Hz. İsa'nın Miladi I. yılda değil, MÖ IV. yılda dünyaya geldiğine inanıyordu (Chryssides 2001: 74).

Müritler yaklaşan güne artık hazırlardı. Hep birlikte Applewhite ve Nettles'ın geldiği yere, Gökyüzü Krallığı'na döneceklerdi. Kuyruklu yıldız ve onun ardında yer alan uzay aracı dünyaya yaklaşıyordu ve beklenen tarih Mart 1997'ydi. Bir yıl önce Mart 1996'da Houston'da amatör bir astronom olan Chuck

Shramek, bir radyo programında kuyruklu yıldızın arkasında değişik bir nesne gördüğünü ve fotoğrafını çektiğini söyledi. İşaretler belirtmeye başlamıştı. Daha sonraki günlerde Shramek'e benzer iddialarla, kuyruklu yıldızın arkasında metalik bir araç olduğunu ve içinde yabancı varlıklar bulunduğunu gösteren fotoğraflarla ortaya çıkanlar oldu. Heaven's Gate üyelerine göre bu araç bir uzay gemisiydi ve kaptanı da Nettles idi. Nettles mürettebatıyla birlikte onları almaya geliyordu. Bu iddialara o kadar inanmışlardı ki binlerce dolar ödeyerek büyük bir teleskop aldılar, ancak bekledikleri şeyi göremediler. Arkasında tuhaf nesneler olan kuyruklu yıldız resimlerinin de sahte olduğu ortaya çıktı (Wallis 2004: 166; Aldridge 2000: 178). Fakat bütün bunların müritler için bir önemi yoktu. 27 Mart 1997 tarihinde 39 Heaven's Gate üyesi San Diego'da (Kaliforniya) uyku hapi karıştırılmış votkadan içerek bedensel varlıklarını terk ettiler. Kadın-erkek oranı nerdeyse eşitti ve yaş ortalamaları da 46'ydı. Geride, intihar etmediklerini, kendilerini üst düzeye götürmeye gelen uzay gemisine binmek üzere olduklarını söyledikleri video kayıtları ve internet mesajları kaldı. Görüntülerde arzularına kavuşmak üzere olan insanların heyecanlı bekleyişi vardı (Aldridge 2000: 179).

Heaven's Gate bir intihar kültü olarak tarihe geçti. Ama onu diğer intihar kültürlerinden ayıran nokta "gökyüzünden gelecek bir uzay aracının kendilerini öteler âlemine götüreceğine" inanmalarıydı. Üstelik bu olayın belirli bir tarihte gerçekleşeceğine inanmışlardı. Heaven's Gate fenomeni bir başka açıdan daha önemliydi. Daha önceki yıllarda "Uçan Daire" veya "UFO Kültü" olarak tanınan ve yine ABD'de ortaya çıkan bir başka tarikatın üyeleri de benzer inanışlarla aldatılmışlardı ve liderlerinin **Sananda** isimli ruhani bir varlıkla ilişki halinde olduğuna inanıyorlardı. İnanışlarına göre Sananda, Hz. İsa'nın cismaniyetini taşıyordu ve 21 Aralık 1954'te ABD'nin büyük bir bölümünün imha olacağını bildirmişti. Tabii onlar bu felaketi yaşamayacaklardı, çünkü Sananda bir uzay gemisi gönderecek kendisine inanları dünyadan aldıracaktı (Aldridge 2000: 120). Beklenen gün geldi ama hiçbir şey olmadı. Daha önce yaşanan bu uzay gemisi kandırmacasına rağmen Applewhite ve Nettles onca insanı etraflarında toplayıp ölüme götürebilmişlerdi.

MORMONLAR (THE LATTER-DAY SAINTS) (AHİR ZAMAN AZİZLERİ)

Popüler ismiyle Mormonizm veya Mormonlar olarak bilinen hareket resmî olarak The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints ismini kullanmaktadır. Bir Hristiyan akımı olan ve ana Hristiyanlık'tan hayli uzaklaşan Mormonizm 19. yüzyılın ortalarına kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Akım, 1997 yılında toplam 160 ülkede 10 milyon mensubu bulunduğunu açıklamıştır. Üyelerin 5 milyonu ABD'de, 2 milyonu Güney Amerika'da bulunmaktadır. Kutsal kitapları olan Mormon Kitabı'nın ise 78 milyon nüsha sattığı açıklanmıştır (Aldridge 2000: 106). Mormon nüfusunun 2000'li yıllarda 13 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir.¹⁶

Misyonerlik faaliyetlerine özel önem veren Mormon hareketi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere Güney Pasifik, Avustralya, kısmen de Asya ve Afrika'da taraftar bulmuştur. ABD dışında 50.000 dolayında misyonerleri bulunan tarikat, misyonerlerine yurtdışında 1-3 yıl arasında görev yaptırmaktadır. Hareketin Avrupa'da en fazla taraftarı ise İngiltere'dedir ve burada sayıları 170.000 dolayındadır. Piyasa ekonomisi şartlarını ve ekonomik dayanışmayı iyi değerlendiren hareket büyük mali kaynaklara sahip olmuştur. Utah eyalet yönetiminde ve ABD siyasetinde etkin olan tarikatın üyeleri yıllardır siyasi yönetimlerde yer almaktadır. İngiltere'de

16 http://www.mormonwiki.com/Mormon_Population

de ilk defa 1990 yılında bir Mormon parlamentoya girmiştir. Hareket 19. yüzyılın ortalarından bu yana birçok gruba bölünmüş, fakat Utah merkezli ana grup büyük çoğunluğu bünyesinde tutmayı başarmıştır (Shipps 1988: 653; Porter 1995: 65–66; Barrett 1996: 60).

Mormonlar tarafından yayınlanan bir broşürde yer alan bilgilere göre, ilk dönem kilise önderleri 1850 yılında Türkiye'ye gelmiş ve burada gerçekleştirdikleri misyonerlik faaliyetleriyle Mayıs 1854 yılında Kırım Harbi'nde Rusya'ya karşı savaşıyan İngiliz askerlerden müteşekkil ilk cemaatlerini oluşturmuşlardır. Mormonlar, Türkiye Misyonu'nu 1884 yılında kurmuş ve İsviçre doğumlu Jacob Spori'yi Mormon Kilisesi'nin öğretilerini yaymak üzere görevlendirmişlerdir. Mormonluğu seçen ilk Arapların vaftizi Eylül 1899'da Gaziantep'te yapılmıştır. Broşüre göre, faaliyetleri uzun yıllar boyunca yavaş ilerleyen Mormon Kilisesi, son dönemlerde çabalarını artırmıştır. Aynı broşür Türkiye'deki Mormon sayısının 200 olduğunu bildirmektedir. Türkiye'deki faaliyetler Bulgaristan Misyonu tarafından yürütülmektedir. *Mormon Kitabı: İsa Mesih Hakkında Başka Bir Tanıklık* ismini taşıyan kutsal kitapları aktif misyonerlik faaliyetlerinde kullanılmak üzere son dönemlerde diğer birçok dile olduğu gibi Türkçeye de çevrilmiştir.

Kurucusu: Joseph Smith

Hareket, ABD'de **Joseph Smith** (1805–1844) tarafından kuruldu. Vermont doğumlu Smith, genç yaşta o tarihlerde birçok Protestan grubun taraftar kazanmak üzere birbirleriyle kıyasıya mücadele ettiği Batı New York'a gelir. Joseph Smith'in ailesi Presbiteryan kilisesine katılır, fakat Joseph onları izlemez. Bu arada Metodist kilisesine ilgi duysa da bu konuda pek de kararlı değildir. Hangi gruba katılacağını bilememekte, ikilemler arasında gidip gelmekte, kendisine yol göstermesi için Tanrı'ya dua etmektedir. (Chryssides 2001: 108; Melton 1986: 29).

15 yaşına geldiği günlerde (1820 yılında) kararsızlık içindeki Joseph'in imdadına "ilahi yardım" yetişir ve bir vizyon görür. Palmyra'daki (New York) bir koruda Baba Tanrı ve İsa ona görünür ve mevcut hiçbir mezhebe katılmamasını, hepsinin yanlış

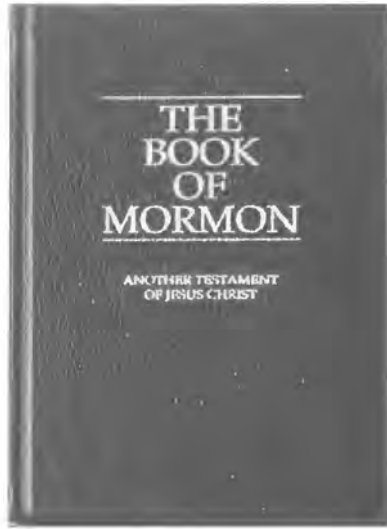
yolda olduğunu söylerler. Bu vizyon, onu yeni bir kilise kurmaya götürecek olan vizyonlar serisinin ilkidir. Üç yıl sonra (1823 yılında) Moroni isimli bir melek Smith'e görünür ve yakın bir yerde, üzerinde Kuzey Amerika'nın antik yerlilerine ait yazılar bulunan levhalar olduğunu söyler. Dört yıl sonra da (22 Aralık 1827'de) levhaların yeri (Cumorah Hill) kesin olarak bildirilir. Smith bu levhaları bulur, levhalarla beraber iki büyük taş daha vardır. Üzerinde Mısır hiyeroglif yazıları olan bu levhaları Urim ve Thummim isimli sihirli

Mormon tarikatının kurucusu
Joseph Smith (1805–1844).

taşların yardımıyla okumaya ve tercüme etmeye başlar. Okumaları seans halinde gerçekleştirir. Bir perdenin arkasına geçer ve levhaları eşi Emma, arkadaşı Martin Harris ve o vakitler genç bir öğretmen olan Oliver Cowdery'ye okur. Okumaların çoğunu Oliver Cowdery ile yapar ve Cowdery kısa zamanda onun kâatibi ve baş müridi olur. Cowdery ile gerçekleştirdiği okumalar Nisan-Temmuz 1829 tarihleri arasında tamamlanır ve tercümeler 1830'da *Mormon Kitabı* (*The Book of Mormon: Another Testament of Jesus Christ*) ismiyle yayınlanır. Tercümeler tamamlandıktan sonra Moroni isimli melek tekrar gelir ve levhaları alıp götürür (Barrett 1996: 61).

Bu arada Joseph Smith ve Oliver Cowdery, Hz. Yahya'yı vizyon olarak görürler. Hz. Yahya onlara gerçek "İsa Kilisesi"ni kurma yetkisi verir, çünkü gerçek İsa Kilisesi yıllar içinde kaybolmuş ve yerine birçok yanlış mezhep ortaya çıkmıştır. İkinci bir vizyonda ise havarilerden Peter, James ve John (Yuhanna) onlara gerçek papazlık görevini verirler (Shipps 1998: 650; Melton 1986: 29). Smith'in çevresinde özellikle onun vahiy aldığına inanan gençler bulunmakta ve gelen vahiyleri düzenli bir şekilde kaydetmekte-

Mormonların kutsal kitabı.

dirler. Bunlar Joseph Smith'in gerçek Hristiyan Kilisesi'ni tekrar oluşturacak bir formüle sahip olduğuna inanmaktadırlar.

1830'da Smith, beraberindeki küçük bir grupla The Church of Christ adlı kiliseyi kurar. Kısa bir süre sonra da kilisenin ismini The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints olarak değiştirir. Bu yeni kilisenin kısa zamanda takipçileri olur ve Smith, taraftarlarına bir merkezde toplanıp bir arada yaşamaları çağrısında bulunur. Bu çağrı, ileride hareketin cemaatçi ve dayanışmacı bir yapı geliştirmesine kaynaklık edecek ve böylece kötüler üzerine musibetin geleceği güne her şeyleriyle hazırlıklı olacaklardır (Shipps 1988: 650). Smith'in liderlik yaptığı cemaatin ilk üyeleri genelde Protestan gruplardan kopan kimseler olduğu için Protestan kiliseler, Mormonları bir tehlike olarak görmeye başlamıştı. Bu nedenle New York'tan sürülen Mormonlar, bir anlamda sürgüne zorlanmıştı (Aktay 2003: 37).

1831'de Smith, başdanışmanı Sydney Rigdon'ın da önerisiyle hareketi ilk müritleriyle beraber Kirtland'a (Ohio) taşır ve burada bir mabet inşa etmeye başlarlar. 1836 yılında tamamlanan ve bugüne kadar varlığını sürdüren bu mabet hareketin ilk mabedidir.

ABD’de Salt Lake City’de bulunan ve sadece takva sahibi olduğuna inanılan Mormonların girmesine izin verilen Mormon Mabedi.

Mabet tamamlandıktan kısa bir süre sonra şartlar buradan da ayrılmayı gerektirir ve Smith, 1838’de halihazırda bir Mormon grubun bulunduğu Missouri’ye göçer; fakat daha bir yıl geçmeden eyalet valisi, Smith’in buradan da ayrılmasını ister. 1839’da beraberindeki yaklaşık 10.000 kişiyle bu kez Nauvoo’ya (Illinois) taşınır. Burada da hemen bir mabet inşasına başlanır ve hareket kısa sürede hızlı bir gelişim sürecine girer (Mauss 1998: 311). Avrupa’ya da bu yıllarda taşınır.

Fakat Nauvoo yıllarında Smith’in çokevlilik (poligami) politikası hareketin yara almasına neden olur. Her ne kadar dış dünyadan soyutlanmış bir hayat yaşasalar da Illinois Eyaleti kanunlarına uymak zorundadırlar. Çünkü eyalet askerleri bölgeyi sık sık denetlemeye başlarlar. Bu arada Smith’in giderek güçlü bir lider haline gelmesi, hatta 1844’te ABD başkanlığı için aday olması bölgede rahatsızlıklara neden olur (Shipps 1988: 656).

Mormon Tarikatı kurulduğu yıllarda çok evliliği teşvik ettiği için hem liderleri hem de diğer mensupları çok sayıda kadınla evlenmiştir. Smith’in kaç eşinin olduğu hâlâ tartışılan bir konudur. Rivayetlere göre 27 ile 84 arasında değişen sayıda eşi vardır. Smith’in çokeşli hayat anlayışının bir süreliğine de olsa hareketin

Çokeşli evliliklerin yapıldığı iddiasıyla Mormon merkezlerinden birine polis tarafından yapılan baskın sonrası bir görüntü.

dağılmasına, hatta Smith'in ölümüne neden olduğu hâlâ tartışılmaktadır.

Smith'in bu yaşam tarzı nedeniyle hareketten ayrılanlar arasında belki de en önemli isim, başdanışmanı Sydney Rigdon oldu. Rigdon'un hareketten ayrılma nedenlerinin başında Smith'in, kızını baştan çıkarmaya çalışması gelmekteydi. Hareketten ayrılanlardan bir diğer isim John Bennett de özellikle cinsel konularda Smith ve grubu aleyhinde *Sangamo Journal* dergisine önemli açıklamalarda bulundu. Smith'in poligami uygulamalarından rahatsız olan hareket üyeleri 1844'te ona karşı *The Nauvoo Expositor* isimli bir gazete dahi çıkarmışlardır. Gazetenin çıkmasına çok kızan Smith'in isteği üzerine gazete matbaası adamları tarafından tahrip edilir. Eyalet valisi yapılanları "özgür yayın hakkı"na karşı saldırı olarak değerlendirir ve Smith tutuklanarak Nauvoo yakınlarındaki Carthage kasabasında hapsedilir. Kısa süre sonra da (27 Haziran 1844'te) bir grup, Carthage Hapishanesi'ni basarak Smith ve kardeşi Hyrum'u öldürür (Mauss 1998: 311; Hampshire & Beckford 1983: 215). Böylece peygamber olduğuna inanılan

Smith'in hayatı, çokeşlilik konusundaki görüş ve uygulamaları nedeniyle bir hapishanede ölümle noktlanır.

Joseph Smith Sonrası Dönem

Peygamber kabul edilen Joseph Smith'in ölümüyle harekette kargaşa dönemi yaşandı. Hareket, Kilise'nin hiyerarşik yapısında en etkin konumlarda bulunan Sydney Rigdon ile Brigham Young arasında liderlik mücadelesine sahne oldu. Bu mücadelenin sonunda kararı, hareketin icra heyeti *On İki Havari Konsülü* (Council of the Twelve Apostles) verdi ve Brigham Young'ı lider seçti. Smith'in ölümü ve Young'ın lider seçilme sürecinde hareketten ayrılanlar oldu. Zaten önemli sayıda Mormon, Nauvoo'da yaşananlardan ve poligami konusundaki gelişmelerden rahatsızdı. Young'ın lider seçilmesiyle bu rahatsızlıklar alevlendi. Ayrılanlar arasında Joseph Smith'in kardeşi William Smith ve liderlik yarışını kaybeden Sydney Rigdon da vardı. Her ikisi de kendi liderliklerinde yeni gruplar kurdular. William Smith de ağabeyinin ölümünden sonra Kilise'nin başına Brigham Young'ın getirilmesine karşı çıkmıştı. William Smith ve Brigham Young'ın ayrı ayrı kurduğu iki grup 1860'da birleşti ve *The Reorganized Church of Jesus Christ of Latter-day Saints* ismiyle yeni bir kilise kuruldu. (Bu grubu ileride tekrar ele alacağız).

Artık gelecek 30 yılda hareketin lideri Brigham Young (1801–1877) olacaktı. Young organize kabiliyeti yüksek bir liderdi ve liderlik yaptığı 30 yılda cemaat mensuplarının sayısını epeyce artırdı. Öldüğü zaman Mormonların sayısı 150.000 dolayındaydı (Shipps 1988: 661). Young, harekete Ohio'da katılmış ve 1835'te Konsül üyesi olmuş, hareketin 1840 yılında İngiltere'ye ulaşan dokuz kişilik "kıdemli misyonerler grubu"nın başında bulunmuştu. Hareket, İngiltere'de kısa zamanda önemli sayıda taraftar kazandı ve İngiltere'ye taşınmasından altı yıl sonra yaklaşık 5.000 kişi Nauvoo'ya göçerek Mormonlara katıldı. Young, 1842 yılında ABD'ye dönmüş ve burada çokeşlilik anlayışına uyararak 4 yılda 17 eşe sahip olmuştu (Melton 1986: 30).

Mormonlara yönelik yerel tepkiler bu yıllarda giderek arttı ve Mormonlar Şubat 1846'da Nauvoo'dan ayrılmaya zorlandı.

Brigham Young, 30.000 kişilik Mormon grubuyla Nauvoo'dan ayrıldı ve Batı'ya doğru yola çıktı. Young'ın hedefi Pasifik kıyılarına yerleşmekti, çünkü burası Smith'e vahiyle bildirilen vaat edilmiş topraklardı (Zion). Bir yıldan uzun süren 2.000 kilometrelik yolculuktan sonra, Temmuz 1847'de Utah eyaletindeki Büyük Tuz Gölü'ne (Great Salt Lake) ulaştılar. Burayı Pasifik kıyısı zanneden Young ve beraberindekiler buradaki vadiye yerleştiler (Aktay 2003: 37; Chryssides 2001: 109; Barrett 1996: 64). Yolculuk, ismi ileride hareketin adıyla özdeşleşecek Utah'da son bulmuştu. Burada Salt Lake City adıyla bir şehir kurdular ve Young, *Deseret* ismini verdikleri hayali eyaletin valisi ilan edildi. Tarikatın merkezi artık burasıydı ve dünyanın birçok bölgesine buradan misyonerler gönderilecek ve Mormonluğu seçenlerin bir kısmı buraya getirilecekti. Nitekim öyle de oldu ve yaklaşık yarım yüzyıllık sürede 90.000 kişi Utah'a göçerek Mormonlara katıldı. Artık burası bir Mormon memleketiydi ve burada teokratik bir yönetim, paylaşımcı (komünal) bir ekonomik sistem ve çekeşli bir yaşam tarzını rahatça gerçekleştirebileceklerdi (Mauss 1998: 311).

1852 yılında Young, çokevliliğin kamusal bir doktrin olması gerektiğini ilan etti. Bu açıklama, ABD yönetimiyle uzun soluklu bir mücadeleye girme anlamı taşıyordu ve bu mücadele yüzyılın sonuna kadar sürecekti. Bu arada Young dokuz evlilik daha yaparken, çokeşliliğin giderek yaygınlaşması ve açıkça uygulanır hale gelmesiyle aleyhlerindeki propaganda da giderek artıyordu. 1856–7 yıllarında ABD yönetimi ile sert karşılaşmalar oldu ve hatta bu karşılaşmaya “**Utah Savaşı**” adını koyanlar bile oldu. Ancak Mormonlar Young'ın yerine bir bölge valisinin atanmasını kabul edince gerginlik giderildi (Mauss 1998: 311).

1862'de federal yönetim ilk poligami karşıtı tasarımı onayladı ve poligamiyi engellemek için fiili gayret göstermeye başladı. Bu arada 1877'de Brigham Young öldü ve 1882'de onaylanan tasarı ile çokeşlilerin bazı haklardan mahrum bırakılmalarına, beş yıla kadar hapsedilmelerine ve 500 dolar para cezasına çarptırılmalarına karar verildi. Bu tasarının uygulanması için Utah bölgesinde beş üyeli bir komisyon kuruldu (Melton 1986: 31). Bu arada birçok Mormon çokeşli yaşantılarını gizlice devam ettirirken, 1884–

1893 yılları arasında 900'den fazla Mormon bu sebeple mahkûm edildi. 1887'de çıkan bir kanunla Mormon Kilisesi lağvedildi ve 50.000 doların üzerindeki mal varlığına el konuldu.

1900 yılında çokeşli Mormonlardan biri Utah bölgesinden ABD Kongresi'ne seçilince hareket üzerindeki baskılar iyice arttı ve Kongre'ye girme hakkı kazanan üyeye parlamentoda sandalye verilmedi. Mormonlar poligami konusunda başarılı olamamışlardı; kiliseleri lağvedilmiş, kilisenin mallarına el konulmuştu. Mormonlar iki emir arasında kalmışlardı: Bir tarafta Tanrı'nın emrettiğine inandıkları çokeşlilik, diğer tarafta ise bulundukları beldenin kanunlarına uyma zorunluluğu.

Mormonlar için işler değişmiş, ikilemle karşı karşıya kalmışlardı. O yıllarda vahiy aldığına inanılan liderleri Wilford Woodruff bu ikilemi aşacaktı. Durumu iyi değerlendiren Woodruff 1890 yılında konuyu "Tanrı'ya taşımaya" karar verdi ve Tanrı'dan aldığı vahiy doğrultusunda bir manifesto yayınlamaya karar vererek taraftarlarına poligamiden vazgeçmeleri tavsiyesinde bulundu. (Bu mesaj Mormon liderlerin aldıkları vahiylerin yayınlandığı *Doctrines and Covenants* başlıklı kutsal kitapta yer almaktadır). (Barrett 1996: 64). Böylece Mormon Kilisesi, 1890 yılında poligamiden resmen vazgeçmiş oldu. Bu arada Woodruff, Amerikan yönetimiyle yaptığı pazarlıklar sonucunda poligamiden vazgeçmelerinin karşılığı olarak yaşadıkları bölgeye eyalet statüsü verilmesini sağladı (Shipps 1988: 661). Aslında yenilgi sayılabilecek bu yeni durum karşısında Mormon liderlerin otoriteleri fazla sarsılmadı, çünkü bunun için teolojik gerekçeleri hazır: "Tanrı'nın imtihanı!" veya "kader!" (Shepherd & Shepherd 1984: 35).

Geniş bir çerçeveden bakıldığında, Mormon önderlerin gittikçe artan yasal ve siyasal baskılara daha fazla direnemeyeceklerini kabullendikleri ve varlıklarını sürdürürebilmek için toplumdaki yaygın ve baskın anlayışa uyum sağlamayı yeğledikleri görülmektedir (Williams 2002: 388).

Wilford Woodruff poligamiden vazgeçme "mesajını" daha sonra emre dönüştürür ve 1904 yılında hareketin çokeşlilik konusundaki politikalarını tamamen değiştirdiğini ve çokeşlilik yapanların hareketle ilişkisinin kesileceğini ilan eder. İlerleyen

yıllarda da çokevlilik konusu hareketin genelinde bir problem oluşturmaz. Fakat “Mormon Ülkesi” olarak bilinen Utah’da ve özellikle de poligaminin yasak olmadığı Meksika’ya göçen bazı Mormonlar arasında çokeşlilik varlığını (gizli şekilde de olsa) devam ettirir (Melton 1986: 31). (Poligamiyi devam ettiren bu Mormonları ileride ayrı bir başlık altında ele alacağız). Bu arada Mormon liderleri de teokratik yönetim şeklinden vazgeçmiş ve iki partili Amerikan sistemini benimsemişlerdir. Bunun üzerine Amerikan yönetimi 1896’da Utah’ı da federal yönetime dahil etmiştir (Mauss 1998: 311).

İnanç ve İbadetleri

Hareketin inanç ve yaşam prensipleri hareketin kurucusu Joseph Smith’e geldiğine inanılan vahiyler ve bu vahiyler çerçevesinde doğru yolu bulduğu kabul edilen papazlar tarafından belirlenmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere vahiylerin yazılı olduğu iddia edilen Mısır dilindeki levhalar, Smith tarafından tercüme edilmiş ve *The Book of Mormon* (Mormon Kitabı) adıyla yayınlanmıştır. Bu kitap Mormonlar için İncil’e eşdeğerdir. Mormonlar kitabın bir mucize olduğuna inanırlar ve kitaptan şüphe edenleri ilahi yardım olmaksızın aynı şartlarda ve aynı özelliklerde bir kitap yazmaya davet ederler. *Mormon Kitabı*’nda babası ile aynı ismi taşıyan Joseph isimli bir peygamberin geleceği de haber verilmektedir (Joseph Smith babası ile aynı ismi taşımaktadır). Tabii taraftarlarına göre bu peygamber Joseph Smith’dir (Shipps 1988: 649).

Mormon inancının temel kutsal metnini teşkil eden *Mormon Kitabı*’nın “Kutsal Kitap’la karşılaştırılmaya değer, kutsal yazılardan oluşan bir kitap” olduğuna inanılır. Mormonlara göre bu kitap “Tanrı’nın eskiden Amerika kıtasında yaşamış insanlarla kurduğu ilişkilerin kayıdır” (*Mormon Kitabı*, Giriş, 2001: v). Amerika vurgusu Mormon inancının yerel özelliklerine dikkat çeker. Amerika’da sonradan ortaya çıkan dinî akımlarda benzeri bir vurguya rastlamak zordur. *Mormon Kitabı*’nın içinde dört çeşit metal levhadan bahsedilmektedir. Kitabın genel özelliklerini ve muhtevasını tanımak bakımından *Mormon Kitabı*’nda yer alan açıklamalar ışığında bu levhalara kısaca bakmakta yarar var.

1. *Nefi Levhaları* iki çeşittir: Küçük Levhalar ve Büyük Levhalar. Küçük levhalar özellikle ruhsal konulara, peygamberlerin verdikleri hizmet ve öğretilere adanmıştır; büyük levhalar ise genelde ilgili halkların dinsel olmayan tarihini kaydetmek için kullanılmıştır.

2. *Mormon Levhaları*, 310–385 yılları arasında yaşayan Kumandan ve Tarihçi Mormon'un Büyük Nefi Levhaları'ndan çıkardığı özetleri ve ilgili açıklamalarını içerir. Buna ilaveten Mormon'un yazdığı tarihsel kayıtları ve oğlu Moroni'nin buna eklediği bölümleri kapsar.

3. *Eter Levhaları*, Yaredlilerin tarihini anlatır.

4. *Pirinç Levhalar*, Lehi halkı tarafından MÖ 600 yılında Yeruşalem'den getirilmiş olup peygamberleri anlatmaktadır.

Mormon Kitabı biri hariç, herbiri yazarının adını taşıyan on beş ana bölümden (kitaptan) oluşur. Mormon inancının akide ve inançlarına temel oluşturan *Mormon Kitabı*'nda yer alan bölümler şunlardır: Nefi Kitabı, İkinci Nefi Kitabı, Yakup Kitabı, Enos Kitabı, Yarom Kitabı, Omni Kitabı, Mormon'un Sözleri, Mosiya Kitabı, Alma Kitabı, Helaman Kitabı, Üçüncü Nefi, Dördüncü Nefi, Mormon Kitabı, Eter Kitabı ve Moroni Kitabı (*Mormon Kitabı*, kısa bir açıklama 2001: xviii-xv).

Mormon Kitabı'nın Hz. İsa'yı onaylayan "ikinci tanık" olduğunu ve Hz. İsa'nın ikinci defa dünyaya gelişine kadar artık başka bir kutsal kitabın gelmeyeceğine inanılır. *Mormon Kitabı*'na atfedilen diğer bazı mucizevi özellikler ise şunlardır: MÖ 2200 ile MS 421 yılları arasını kapsayan tarihî muhtevaya sahiptir. İsrailoğulları tarihinden Amerikan tarihine varıncaya kadar bir tutarlılık içermekte ve *Kitab-ı Mukaddes*'te yer alan kehanetlerin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Yaklaşık 80.000 kelime içeren (250 sayfalık) kitap, Smith tarafından 80 günde yazılmıştır. Smith bu kitabı yazdığı anda 23–24 yaşındadır; sadece 3 yıllık ilköğretim eğitimi almıştır ve kitabı yazdığı sırada başka hiçbir kaynaktan yararlanmamıştır (Chryssides 2001: 109).

Mormonların kitaba atfettikleri bu olağanüstü özelliklere daha o tarihlerde karşı çıkanlar çeşitli iddialar ileri sürmüşlerdir. Bu iddialara "Mormonlara Yönelik Eleştiriler" başlığı altında değinilecektir.

Joseph Smith'in levhalar dışında da doğrudan vahiy aldığına inanılır. Bunun yanı sıra Joseph Smith'den sonraki Kilise başkanlarının da vahiy aldığına inanılır. Kilisenin önderi aynı zamanda peygamber olarak kabul edilir. Zaten Mormonları, diğer Hristiyan kiliselerinden ayıran en temel özelliklerden biri vahyin sürekliliğine inanmalarıdır (Porter 1995: 62). Kilise başkanlarının aldıkları vahiyler de *Doctrines and Covenants* başlığıyla kitap haline getirilmiştir. Ayrıca Smith'in bir mumyanın üzerindeki kitabelerden çevirdiğini söylediği *The Pearl of Great Price* başlığıyla yayınlanan kitap da bir otorite kitabı özelliği taşımaktadır (Chryssides 2001: 107; Melton 1986: 31). Üçüncü kitap olan *The Pearl of Great Price* Hz. İbrahim'e ve Hz. Musa'ya atfedilir. Kitap kısmen Smith'in yaptığı tercümeleri, kısmen de kendisine gelen vahiyleri kapsar. Bu iki kitap genelde *Mormon Kitabı* ile birlikte tek bir cilt halinde yayınlanmaktadır. Kitap, ayrıca Smith'in ilk peygamberlik yıllarını anlatan bir otobiyografiyi de içermektedir. Mormonlara göre bu kutsal kitaplar gerçek Hristiyanlığı temsil etmekte ve tahrif olmuş dini ihya etmektedir. Zaten hareketin ismindeki "**Latter-day Saints**" (**Ahir Zaman Azizleri**) ifadesi de peygamberlerin geleneklerinin Ahir Zaman Azizleri tarafından ihya edildiği anlamını taşır. Bu düşünceye göre "havariler dönemi"nin (apostolic age) sonunda gerçek kilise tahrif olmuştur. Bu dönemde Hz. İsa'ya inananlara aziz denmektedir ve Mormonlar o dönemdeki azizler gibi şimdi de kendilerinin (yani Ahir Zaman Azizleri'nin) gerçek kiliseyi kuracağına inandıkları için hareketlerine "**Latter-day Saints**" (Ahir Zaman Azizleri) ismini vermişlerdir (Shipps 1988: 649, 651; Porter 1995: 61).

Smith'e gelen vahiyler çerçevesinde oluşturulan iman esaslarından bazıları şunlardır:

- Tanrı'ya (Ebedi Baba), Oğul İsa'ya ve Kutsal Ruh'a inanmak.
- Kişinin Adem'in günahı dolayısıyla değil, kendi günahları dolayısıyla cezalandırılacağına inanmak.
- İsa'nın kefaretinin ancak İncil'in ilkelerine uyanları kurtuluşa ulaştıracağına inanmak.
- İncil'in kuralları dörttür: (a) Tanrı İsa'ya inanmak. (b) Tövbe-kar olmak. (c) Günahlardan bağışlanmak için vaftiz olmak. (d) Kutsal Ruh'tan gelecek keremlere hazır olmak.

- King James İncili'nin ve *Mormon Kitabı*'nın Tanrı'nın kelamı olduğuna inanmak.
- Tanrı'nın vahyettiğine, O'nun hâlâ vahyetmekte olduğuna ve gelecekte de Tanrı'nın Krallığı'na dair birçok önemli konuda vahyetmeye devam edeceğine inanmak.
- İsrailoğulları'nın gerçek anlamda bir araya geleceğine, on kabilenin yeniden yapılanacağına, Zion'un Amerika kıtasında kurulacağına, İsa'nın yeryüzüne bedenlen geleceğine, dünyayı yenileyeceğine ve cennete döneceğine inanmak.
- Yüce Tanrı'ya kendi irademiz yönünde ibadet etme hakkına inanmak; herkese aynı hakkı tanımak; her nerede ve nasıl olursa olsun insanların ibadet etmelerine müsaade etmenin gerekliliğine inanmak.
- Dürüst, samimi, erdemli, iffetli, müşfik ve iyiliksever olmaya inanmak (Melton 1986: 31–2).

Mormonlar ana Hristiyan mezheplerinin Teslis inancını benimsemez ve üçlemenin bir varlıkta birleştğini kabul etmezler. Onlara göre Tanrı ile Hz. İsa ayrı karakterde cismani varlıklardır. Tanrı cisimsiz bir varlık değildir. Bu inancın kaynağı ise Joseph Smith'in 1820'de gördüğünü iddia ettiği meşhur "İlk Vizyon" da hem Tanrı'yı hem de Hz. İsa'yı ayrı varlıklar olarak görmesidir (Shipps 1988: 651). Zaten Smith'in mevcut Hristiyanlığın ve Kilise'nin yanlış inanışlar içerdiği ve kendisinin gerçek Kilise'yi kuracağı yönündeki inancı Teslis inancının mahiyetine yönelik gördüğü bu vizyonla birlikte gelmiştir (Shipps 1988: 651).

Mormon inançlarının ana Hristiyan mezheplerinden ayrılmasını sağlayan temel öğretilerden biri de ruh inancının mahiyeti ile ilgilidir. Bu inanca göre, ruhlar bedenlen dünyaya gelmeden önce de mevcuttular. *Kolob* ismi verilen yıldızın yörüngesindeki bir gezegende Tanrı, birçok eşi ve çocuklarıyla birlikte bulunuyordu ve bunlar bedensiz ruhsal varlıklardı. Bir çocuk dünyaya geleceği zaman işte bu ruhsal varlıklardan biri onun bedenine giriyor ve böylece ruh ile beden bir araya gelmiş oluyordu (Barrett 1996: 65).

Mormon inancına göre Hz. İsa ilk yaratılan ruh, Şeytan ise Hz. İsa'nın erkek kardeşidir. Şeytan, yeryüzünde herkesin iyi ile kötü arasında seçim yapma özgürlüğüne sahip olmadan kurtuluşu ermesini ister, Hz. İsa insanların özgür irade sahibi olmalarından yanadır. Hz. İsa çarmıhta kendisini feda ederek Adem ve Havva'nın hatalarıyla bize akseden "asli günah"ı kefarete etmiştir. Ona inanan ve emirlerini yerine getirenlerin günahları da affedilecektir (Barrett 1996: 65). Mormonlar Hz. İsa'nın yeryüzüne dönüp hükümler olacağına inanırlar, hatta Hz. İsa'nın yeryüzüne döneceği yer bile Joseph Smith tarafından bildirilmiştir. Buna göre Hz. İsa ABD'deki Independence bölgesine (Missouri) gelecektir.

Mormon öğretisine göre Kilise Hz. İsa ile değil, Hz. Adem'le (Hz. İsa'dan dört bin yıl önce) başlar. Hz. Adem'e İncil verilmiş ve Hz. Adem ruhlar âleminde Hz. İsa tarafından vaftiz edilmiştir. Mormonlara göre ruhlar bu dünyaya bedensel formda gelmeden önce ruhlar âleminde yaratılmışlardır. Hz. Adem'e verilen Kilise kısa zamanda bozulmuş, insanlar da Kutsal Kitap ya reddetmiş ya da tahrif etmişlerdir. Tanrı'nın İsrailoğulları'na gönderdiği peygamberler arasında Jared'in Mormonlar için özel önemi vardır. Jared Tevrat'ta kısaca bahsedilen bir isimdir. Jared ve ailesi imanlı bir gruptur (Tekvin 5: 15).

Mormon Kitabı Amerika kıtasına İsrailoğulları tarafından gerçekleştirilen iki göçten bahseder. Bunlardan biri, Tevrat'ta adı geçen Jared liderliğinde Babil Kulesi'nin yıkılışının ardından MÖ 2250 yıllarında; diğeri de yine imanlı bir Yahudi olan Lehi liderliğinde MÖ 6. yüzyılda Babil sürgününün hemen öncesinde gerçekleşmiştir (Barrett 1996: 61; Shipps 1988: 649).

Jared'e inananlar inşa ettikleri mavnalarla Amerika'ya doğru yolculuğa başlar ve bir yıl kadar sonra Orta Amerika'ya ulaşırlar. Buraya yerleşir ve tarımla uğraşmaya başlarlar. Hz. Musa'nın şeriatından önceki şeriatı uygulamaya koyarlar. Bunlar Hz. İsa'nın geleceğini ve insanların günahlarını kefarete için kendini feda edeceğini bilmektedirler. Fakat zamanla Jared halkı Tanrı'ya itaatsiz hale gelir ve peygamberleri Eter'i dinlemezler. Kendi aralarında yaptıkları savaşlardan sonra da yok olurlar (Chryssides 2001: 110).

MÖ 6. yüzyılda bu defa sahnede Mormon peygamberi Lehi vardır. Lehi'nin hikâyesi *Mormon Kitabı*'nda oğlu Nefi'nin (Nep-hi) ağzından anlatılır. Lehi'nin Kitab-ı Mukaddes'te anılan Pey-gamber Yeremiah ile birlikte Kudüs'te yaşadığına inanılmakta-dır. Lehi, bulunduğu yerden ayrılması yönünde bir vahiy alır ve bunun üzerine yola çıkar, Jared gibi o da kendisini Amerika'da bulur. Lehi'nin Laman, Lemuel ve Nefi isimli üç oğlu vardır. Nefi aşırı dindardır ve bu sebeple ağabeyleri Laman ile Lemuel ondan hoşlanmamaktadırlar. Aralarında uzun yıllar sürecek bir çatışma başlar ve Laman taraftarları ile Nefi taraftarları birbirlerine düş-man iki grup haline gelirler. Hz. İsa'nın yeryüzüne indiği zaman-larda ise iki grup arasında barış sağlanır. Hz. İsa göğe yüksel-dikten sonra Nefi taraftarlarına görünür ve onlara vaaz eder. Bu vaazlar arasında Hz. İsa'nın meşhur "Dağdaki Vaaz"ını andıran bir vaaz da vardır (Chryssides 2001: 110; Barrett 1996: 61).

Yaklaşık 150 yıllık bir barış döneminden sonra iki taraf ara-sında yeniden çatışmalar başlar. Bugünkü hareketin ismini aldığı **Mormon** (MS. 310–385) isimli kişi de bu dönemde Nefi taraftar-larının ordu kumandanıdır ve aynı zamanda bir tarihçidir. **Mor-mon**, Jared zamanından itibaren Amerikan tarihini bir dizi metal levha üzerine yazar. Ayrıca birkaç altın levha üzerine de bunların bir özetini çıkarır ve bunları Palmyra'daki Cumorah Hill bölge-sinde (New York State) saklar. İşte Joseph Smith'in Moroni isimli meleğin yardımıyla bulduğu levhalar bunlardır. Mormon, oğlu Moroni'ye birkaç levha verir ve ondan Nefi taraftarlarının son günlerini bunlara yazmasını ister. Mormon, halkını tövbe etme-ye, Hz. İsa'nın İncili'ne uymaya çağırır; ancak bu sayede Laman taraftarlarına galip gelebileceklerini söyler. Fakat halkı onu din-lemeyi ve Laman taraftarlarıyla Mormon'un liderliğinde yaptık-ları savaşta yenilirler. Kurtulanlar ancak birkaç kişidir. Bunlar arasında Mormon'un oğlu Moroni de vardır.¹⁷ Moroni babasının verdiği levhaları tamamlar (Chryssides 2001: 111).

Mormon Kitabı'nın tarih anlatısına göre Nefi taraftarları dindar ve iyiler safında yer alırken, Laman taraftarları kötüler safındadır.

17 Mormon Kitabı'nda Nefi, Mormon, Eter ve Moroni'nin ismini taşıyan bablar bulunmaktadır. Bkz. *The Book of Mormon*, London 1966.

Bu yüzden Tanrı, Laman taraftarlarını lanetlemiş ve onların derilerini siyaha döndürmüştür. Amerikan yerlilerinin ataları da bu Laman taraftarlarıdır (Barrett 1996: 61).

Mormon Kitabı özelde Amerika olmak üzere bir Hristiyanlık tarihi içermekte ve Amerikan Hristiyanlığına bir tarih bilinci kazandırmaktadır. Hz. İsa'dan önceki yıllar da Hristiyanlık tarihi olarak değerlendirilmektedir, çünkü yukarıda da belirttiğimiz üzere Mormonlara göre Hristiyanlık Hz. Adem'le başlar. Hz. Adem'e verilen kilise zamanla otantikliğini kaybetmiş ve tahrif olmuştur. Bugün Hristiyanların inandıkları İnciller de tahrif edilmiş İncillerdir. Zaten onun içindir ki Joseph Smith daha genç yaşta Palmyra'da hangi mezhebe girmesi gerektiği konusunda Tanrı'dan yardım istediği zaman tüm kiliselerin (mezheplerin) yoldan çıktıkları Tanrı tarafından kendisine bildirilmiştir. Daha sonra Tanrı onu bu tahrifatı düzeltmek ve gerçek Hristiyanlığı tesis etmekle görevlendirmiştir. Gerçek Kilise Tanrı'nın devam eden vahyi ve kaybedilen peygamberî geleneğin yeniden tesisi ile kurulabilir.

Mormonlar için vahyin devam ettiği inancı bir iman prensibidir. Fakat onlar vahyin doktrinel ve kurumsal yenilikler yerine, geçmişin düzeltilmesi anlamında kullanılması gerektiğine inanırlar. Zaten vahiy geçmişin hatalarını düzeltmektedir. Dolayısıyla hareket, mesela Moon hareketi gibi Hristiyanlığa yeni görüşler getirmediğini veya Hz. İsa'nın ötesinde bir şeyler sunmadığını, sadece tahrifatı düzelttiğini savunur (Chryssides 2001: 112).

Mormon bireyleri de Tanrı'dan veya meleklerden ilham, rüya veya dualarına karşılık verilmesi gibi vahiyler alabilirler. Ancak bu vahiyler sadece kişilerin kendilerini ve ailelerini bağlar. Hareketin tamamını bağlayan konularda ise ancak peygamber olarak bilinen ve Tanrı adına konuştuğuna inanılan kilise başkanı vahiy alabilir. Tabii bu vahiyler de Mormon Kilisesi'nin temel prensiplerine aykırı olamazlar (Chryssides 2001: 113; Barrett 1996: 63; Porter 1995: 64).

Joseph Smith *Mormon Kitabı*'nı tercüme ettikten sonra onun kilisenin başı olduğu vahiyle bildirilir. Bu vahiy aynı zamanda ona vaftiz yetkisi vermektedir. Bu yetkiyle birlikte Mormonlar diğer kiliselerde yapılan vaftizleri geçersiz sayarlar. Smith bu va-

hiyle kendi vaftizinin de yenilenmesi gerektiğine inanır ve Oliver Cowdery ile birlikte, kendilerine Hz. Yahya'nın görüldüğü nehere giderek birbirlerini vaftiz ederler.

Mormonlarda çocuklar sekiz yaşına geldiklerinde bedenleri tamamen suya daldırılarak vaftiz edilir. Hz. İsa'nın da Hz. Yahya tarafından bu şekilde vaftiz edilmesi, Joseph Smith'le Oliver Cowdery'nin de aynı şekilde vaftiz yapmaları nedeniyle bu vaftiz şekli uygulanır. Mormonlarda kadınlar papaz olamaz, ancak Joseph Smith'in eşi Emma Smith tarafından 1842'de kurulan Relief Society isimli vakfa üye olabilirler (Chryssides 2001: 114).

Bir kimsenin Mormon Mabedi'ne (Mormon Temple) girebilmesi için hem Mormon olması hem de kendi piskoposunun öğütlerine uyması gerekir. Bu öğütler kişinin saygın, iyi karakterli olmasını ve de gelirinin onda birini kiliseye ödemesini öngörmektedir. İbadetleri mabette yapmak Mormonlar için önemlidir. Mabetleri sadece birer ibadet yeri olarak değil, çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirildiği yerler olarak düzenlenmektedirler (Chryssides 2001: 115).

Mormon olan kişi hayatında en az bir defa **Endowment** (bahsetme) adı verilen ayini mabette gerçekleştirmek zorundadır. Bu tür ayinler küçük Mormon kiliselerinde değil, büyük Mormon mabetlerinde yapılır. Bu ayinde kişi Tanrı'nın insanları yaratma gayesini ve kendisinin dünyadaki amacını düşünerek mabedin tüm odalarını birer birer geçer. Bu güzergah boyunca kendisine drama halinde Hz. Adem ve Havva'nın hikâyesinden başlamak üzere Kitab-ı Mukaddes'te anlatılan tarihsel olaylar görsel olarak, daha çok da film formatında sergilenir. Ama bazı mabetler drama formatını tercih etmezler. Ayin *Celestial* (kutsal, göksel) adı verilen bir odada son bulur. Bu oda genelde mabedin en üst noktasındadır ve burası son derece sessiz bir yerdir. Kişi bir müddet bu odada kalır ve tefekkürde bulunur.

Mormon öğretisinde evlilik ayrı bir önem taşır. Düğün merasimleri yerel Mormon kiliselerinde gerçekleştirilir ve bazı ülkelerde kilisede gerçekleştirilen bu merasimin yasal geçerliliği vardır. Merasimden sonra yeni çiftler en yakındaki büyük Mormon Mabedi'ne gider ve “**mühürletme**” adı verilen işlemle evli-

liklerini onaylatırlar. Bu işlemin düğün merasiminden sonra, 24 saat içinde yapılması gerekir. Bu süre içinde mühürletme işlemi gerçekleştirilmezse çiftler bunun için bir süre beklemek zorunda kalırlar. Bu süre normalde bir yıldır. Mabetteki mühür odasında bulunan tören yerinde çiftler, karşılıklı yerleştirilmiş iki büyük boy ayna önünde birbirlerinin yüzüne bakarak ayakta dururlar. Bu aynalar, içlerinde sınırsız sayıda imajla sonsuzluğu temsil ederler. Dolayısıyla, bu dekor daha önce de belirttiğimiz gibi Mormon inancına göre evliliğin ebedi olduğunu ve öteki dünya-da da devam edeceğini simgelemektedir.

Mormonlarda aile hayatı çok önemlidir. Evlilik kutsal kabul edilir ve aile bağlarına çok fazla vurgu yapılır. Mormon Kitabı evliliği teşvik eder ve evlilik dışı ilişkileri onaylamaz. Zina, evlilik dışı ilişki ve homoseksüellik kesinlikle yasaktır (Aldridge 2000: 109; Porter 1995: 65). Yakup Kitabı 3:12’de bu konuyla ilgili şöyle denir: “Ve şimdi, ben Yakup, Nefi halkına daha birçok şey söyledim, onları cinsel ahlaksızlığa, şehvet düşkünlüğüne ve her türlü günaha karşı uyarıp onlara bu şeylerin korkunç sonuçlarını anlattım”. Mormon Kitabı zına, “masum kanı dökmekten ve Kutsal Ruh’u inkar etmekten sonra günahların en iğrenci” olarak niteler (Alma Kitabı 39: 5). Aileler mümkün olduğunca çok çocuk yapmaya ve doğum kontrolünden kaçınmaya özendirilirler. Bunun başlıca nedeni olarak da ruhlar âleminde bedensel forma girmek için bekleyen ruhların olduğu gösterilir. Mormonlar mümkün olduğunca fazla sayıda çocuk sahibi olma taraftarıdır. Çokeşliliğin gerekçesi olarak da bu amaç ileri sürülür. Mesela Brigham Young’ın 17 eşinden 56 çocuğu olduğu söylenmektedir.

Çocukların din eğitimine son derece önem verilir ve bunu kutsal bir görev olarak kabul ederler. *Mormon Kitabı*’nda çocukların eğitilmesi, onlara iyi şeylerin öğretilmesi emredilir. Örneğin Mosiya Kitabı’nda (4: 15) bu konuda şöyle denir: “Fakat onlara doğruluk ve ağırbaşlılık yollarında yürümelerini öğreteceksiniz; birbirlerini sevmelerini ve birbirlerine hizmet etmelerini öğreteceksiniz.” Mormon Kilisesi’nin lideri olan ve 2008 yılında ölen Gordon B. Hinckley, 1995 yılında yayınladığı ve kilisenin de “A Proclamation to the World” başlığıyla broşür olarak dağıttığı bir mesajda çocuk eğitimine dair şunları söylemiştir: “Çocukları sevgi ve doğrulukla eğitmek, onların fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını

karşılama, onlara sevgiyi, başkalarına hizmeti, Tanrı'nın emirlerine uymayı ve yaşadıkları yerlerde yasalara bağlı kalmayı öğretmek anne-babaların kutsal görevidir. Anne-babalar bu konuda Tanrı katında hesap vereceklerdir."

Aile üyeleri genelde her pazartesi akşamı bir araya gelir ve hep beraber yemek yenilir. Kutsal kitaptan pasajlar okuyup tartışılır, sohbet ederler ve çocuklarıyla birlikte oyunlar oynarlar. "**Evde Aile Akşamı**" ismi verilen bu uygulamaya çok önem verilir ve başka hiçbir işin bu uygulamaya engel olmasına izin verilmez (Chryssides 2001: 116). Çocukların din eğitimleri 4-12 yaşları arasında yoğun olarak gerçekleştirilir ve anne-baba çocukların asıl din öğretmenleri olarak kabul edilir. Aile, Mormon Kilisesi'nin temeli olarak görülür ve geleneksel aile yaşantısının, modern-seküler çağın aileyi parçalayan güçlerine ve ahlaksızlıklara karşı korunması gereken ilahi bir kurum olduğuna inanılır (Aldridge 2000: 111). Baba ailenin reisidir, çocuklar anne-babalarına saygı ve itaitle yükümlüdürler. Kilise anne-babanın sadece çocuklarına dinî prensipleri öğretmekle kalmayıp aynı zamanda iyi örnek olmaları gerektiğini özellikle vurgular (Shepherd & Shepherd 1984: 36-37).

Mormonlar için eğitim sadece aile veya cemaat içinde devam eden bir süreç değildir. Eğitim kurumları açmak ve Mormon öğretilerini genç kuşaklara aktarmak eğitim anlayışlarının en önemli parçasıdır. Mormonlar seküler eğitim yanında din eğitimi vermeyi ve bunu akademik ortamlarda yapmayı başaran bir hareket olarak dikkat çekerler. Bir taraftan fen ve sosyal bilimlerin bütün dallarında eğitim veren, diğer taraftan da kendi giyim-kuşamlarını, davranış ve ahlaki değerlerini yansıttıkları yüksek öğrenim kurumları kurmuşlardır. Mormon cemaatinin Salt Lake City bölgesine göçerek Utah'a yerleşmesine öncülük eden Brigham Young, 1850 -1860'larda seküler eğitim veren çok sayıda devlet okulunun açılması karşısında, hem seküler hem de din eğitimi veren özel bir okul açmıştır. 1875 yılında Brigham Young Academy adıyla kurulan okulun müdürlüğüne getirilen Karl. G. Maeser'e Brigham Young'ın ilk tavsiyesi şu olmuştur: "Tanrı'nın Ruhu olmadan alfabe, hatta çarpım tablosu bile öğretmemelisin. Hepsi bu kadar. Tanrı yardımcın olsun." Young ayrıca Mormon Kitabı'nın ders kitabı olarak okutulmasını ve onunla çelişen bilgile-

Mormonlara ait Brigham Young Üniversitesi. Üniversite kampüsünde alkollü içecekler ile çay, kahve, kola gibi kafein içeren içeceklerin satışı yasaktır.

rin öğretilmemesini istemiştir. 1876 yılında 29 öğrenci ile eğitime başlayan okulun öğrenci sayısı 1892’de 440’a yükselmiştir. Akademinin Mütevelli Heyeti, 1903 yılında okulun üniversiteye dönüştürülmesine karar vermiş ve yoğun çalışmalar sonucu Brigham Young Üniversitesi akreditasyon almayı ba-

şarmıştır. Bugün otuz binden fazla talebesi bulunan, öğrenci ve öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu Mormonlardan oluşan üniversite kampüsü içerisinde cemaatin değerlerini yansıtan bir politika izlenmektedir. Örneğin bira dahil olmak üzere tüm alkollü içecekler ile çay, kahve ve kola gibi kafein içeren içeceklerin satışına izin verilmemektedir. Ayrıca öğrencilerin kampüs içinde dekolte kıyafet giymeleri de yasaktır (Heritage Gram bülteni, no. 2, 1995).

Boşanma olayına bakışları da çok nettir. Evliliğin ebedi olması prensibi gereğince zina dışında bir gerekçe ile boşanma eylemi Mormon Kilisesi tarafından tanınmaz. Boşanmak isteyenler sivil hukuka göre boşanabilirler, fakat bu kişilerin bundan sonra Mormon Kilisesi’nde evlenmesine izin verilmez.

Mormonların en önemli uygulamalarından biri de bu dünyadan göçen atalarının yerine **vekaleten vaktiz** yaptırmalarıdır. Bu uygulama ölülerin ruhlarının da kurtuluşa erdirilebileceğini öngören Hz. İsa’nın bir uygulamasına dayandırılmaktadır. Rivayete göre Hz. İsa çarmıhta ölmek üzere olan bir hırsıza “Sen bugün cennette benimle olacaksın!” (Luka 23: 43) demiştir. Ayrıca Hristiyanlık’ta Hz. İsa’nın ölülerin ruhlarına vaaz etmek için ruhlar âlemine gittiğine inanılır. Bu konudaki bir başka delil de Aziz Pavlus’un Korintoslulara Mektubu’nda ölüler için yapılan vaktizden söz etmesidir (*Pavlus’un Korintoslulara Birinci Mektubu* 15: 29). Aslında bu konuda Mormonlar diğer Hristiyan mezheplerinin de gündeminde olan tartışmalı bir imani meseleye çözüm aramaktadırlar: “Acaba Hz. İsa’nın mesajı ulaşmadan bu dünya-

dan göçenler kurtuluşa erecekler midir?” (Tanner 1981: 512–513).

Mormonlar bu dinî temellere dayanarak kendi soyağaçlarında yer alan atalarının yerine vekaleten vaftiz oldukları takdirde onları kurtuluşa erdireceklerine inanırlar (Aldridge 2000: 110). Bu uygulamayı İslam dünyasında Müslümanların ölen yakınları için gerçekleştirdikleri vekaleten hac uygulamasına benzetebiliriz. Mormon hareketi içinde vekaleten vaftiz uygulaması çok önemli bir yere sahiptir. Öyle ki, bunun için büyük Mormon mabetlerinde üyelerin soy ağaçlarını kapsayan veritabanlarını içeren bilgisayar programları bulunmakta ve isteyenler bu mabetlerde soyağaçlarını görebilmektedirler (en kapsamlı veritabanı Salt Lake City’deki mabette bulunmaktadır). Vekaleten vaftiz yapan kişi kendisi vaftiz oluyormuş gibi mabede gider ve vücudunun tamamını vaftiz havuzuna sokarak vaftiz olur. Vaftizle birlikte “ruh hapisanesi”nde bekleyen ruh kurtuluşa ulaşma fırsatını elde eder. Ruh isterse vaftizi kabul eder ve kurtuluşa erer; fakat vaftizi reddetme hakkına da sahiptir. Vaftiz ayini yanında yukarıda bahsettiğimiz Endowment (bahşetme) ayini de ölümler adına vekaleten yapılabilir (Chryssides 2001: 118–9).

Mormon Mabetleri (Temple) sadece Mormonlara açıktır, Mormon olmayanlar ancak mabet kutsanmadan önce mabede girebilirler. Mabetler pazar günleri kapalıdır, çünkü Sebt günü olan pazar günü ancak evde veya kilisede Tanrı’ya dua edilerek geçirilmesi gereken bir gündür. (Mormon kiliselerinde pazar günleri yapılan ibadet törenleri yaklaşık üç saat sürmektedir). Mabette yapılan seremoniler hakkında Mormonlar kendi aralarında bile konuşmazlar. Bu nedenle de Mormonların mabette neler yaptıkları hep spekülasyon konusu olmuştur. Joseph Smith ve ilk dönemdeki Mormonların çoğu Freemason oldukları için mabetlerdeki ayinler genelde Masonik ayin ve sembolleri andırmaktaydı. Mormon hareketinin bir Hristiyan hareketi olmaktan ziyade İsrailoğulları ve Havariler dönemini yansıtan bir hareket olduğunu ileri sürenler de vardır (Tanner 1981: 534–6; Shipps 1988: 650; Luschin 1995: 415; Porter 1995: 65).

Mabetlerde gerçekleştirilen törensel ayinlerde maddi ve manevi temizliğin ve de dünyayı bir kenara koymanın temsili ola-

rak beyaz giysiler giyilir. Dindar Mormonlar günlük giysilerinin altlarına da beyaz renkte uzun bir entari giyerler ve bunu 24 saat üzerilerinden çıkarmazlar. Böylece Tanrı'ya verdikleri "doğruluk" sözünü sürekli hatırdâ tutabileceklerdir (Barrett 1996: 66-67).

Mormonlar her ayın ilk pazar günü oruç tutarlar. Oruç en az iki öğün üst üste yiyip içmemek suretiyle tutulur. Yenmeyen öğünlerin bedeli kiliseye bağışlanır, kilise de bu yardımları muhtaçlara ulaştırır. Bağışlar para, yiyecek, giyecek, eşya ve benzeri türde olabilir; fakat para bağışı daha çok tercih edilmektedir (Ferguson 1995:104-106).

"İş, Sağlık, Eğitim, Dinlenme (verimli ve güzel zaman geçirme)" şeklinde özetlenen Mormon değerler sistemi, temizlik ve sağlığa özel önem verir. Bu nedenle sağlık açısından zararlı görülen her türlü davranış ve ürün yasaklanmıştır (Williams 2002: 395). Mormon hareketi ahlaklı ve saygın davranışa büyük önem verir. Alkol, sigara, uyuşturucu, çay, kahve ve cola gibi içecekler uyarıcı özellik taşıdığı için yasaktır (Aldridge 2000: 113; Shipps 1988: 654). Vejetaryen olmak zorunlu değildir, ama etin idareli yenmesi gerektiği önerilir. Bu yasaklar Joseph Smith'e 1833'te vahiy olarak bildirilmiştir. Mormon Kilisesi'nin iddiasına göre Kaliforniya'da bu prensipleri yerine getiren beyaz erkek Mormonlar, Mormon olmayan erkeklere göre ortalama sekiz yıl fazla yaşamaktadırlar. Utah'da ise Mormonlar, Mormon olmayanlara göre kansere üçte bir oranında daha az yakalanmaktadırlar. Bu yasaklardan da anlaşılacağı üzere Mormonlarda çeşitli davranış kalıpları artık dinî inanışlardan da öte kültürel bir özellik haline gelmiştir. Bu özellikleri nedeniyle Mormonlar bir dinî gruptan çok İrlandalı Katolikler veya Doğu Avrupalı Yahudiler gibi etnik bir kimlik olarak da değerlendirilmektedir (Shipps 1988: 654).

Yönetim ve Grup Yapısı

Yönetimin en üst noktasında *First Presidency* ismi verilen üç kişilik bir lider takımı bulunur. Bunlardan biri Kilise'nin başı olarak kabul edilir. Bu üç kişiden sonra *On İki Havari Konsülü* gelir. Daha sonra 70 kişiden oluşan bir kurul, bu kuruldan da seçilen yedi lider vardır. Kararlar bu üç grup arasındaki müzakereler sonucunda alınır. Kilise'nin başı olarak kabul edilen liderin

manevi özellikleri olduğuna inanılır ve onun kararları tüm kiliseyi bağlar. Kilise üyeleri bölgelere göre 300 ile 800 kişiden oluşan gruplara ayrılmıştır. Bu gruplardan 6 ile 10 kadarı bir araya getirilerek büyük gruplar oluşturulur. Bu grupların her birinin bir başkanı, iki danışmanı ve 12 üyeden oluşan bir yönetim kurulu vardır. Grup yine kendi içinde 6 ile 10 kişiden oluşan küçük gruplara bölünür (Tanner 1981: 441; Melton 1986: 32). Yılda iki defa olmak üzere tüm dünyadan Mormon Kilisesi temsilcilerinin katıldığı *Mormon General Conference* adı verilen bir toplantı yapılır. Bu toplantılarda üst düzey liderler temsilcilere doktrinlerle ilgili olarak kilisenin yeni yorum ve kurallarını aktarırlar (Shepherd & Shepherd 1984: 28).

Mormonların son dönemdeki en popüler lideri, kamuoyuna röportajlar veren ilk Mormon lideri olarak da bilinen Gordon Hinckley (ö. 2008) oldu. 1995'te liderliğe getirilen Hinckley, Mormonların diğer Hristiyan gruplar arasında daha fazla sempati görmesini sağladı. 2004'te ABD başkanı George Bush tarafından "özgürlük madalyası"na layık görülen Hinckley, 2008 yılında 97 yaşında vefat etti. Onun ardından liderliğe 80 yaşındaki Thomas Monson getirildi.

Kendi kiliselerinde ibadet etmek, hareket üyeleri için çok önemlidir. Kendi kiliselerini inşa etmek hareketin öncelikli he-

Mormon müritler Utah'ta misyonerlik eğitimi sırasında.
Tarikatın 60 bin dolayında misyonerleri vardır.

deflerindendir ve yukarıda da belirtildiği üzere 19. yüzyılda Amerika’da gittikleri her bölgede ilk önce kilise inşa etmeye başlamışlardır. 20. yüzyılda da diğer ülkelerde güçlü oldukları yerlerde kendi kiliselerini inşa etmişlerdir. Nikah törenleri kesinlikle kendi kiliselerinde yapılır ve çok önemli bir seremoni olarak görülür (Melton 1986: 32–3).

Mormonlarda diğer kiliselerin aksine din adamlarıyla diğer üyeler arasında çok belirgin bir statü farkı yoktur. Din adamı konumunda olanlar günlük hayatlarını normal olarak devam ettirirler ve kilisedeki görevlerini part-time olarak sürdürürler. ABD’de Utah (altı tane), Mesa, Arizona, Hawaii, Los Angeles, Oakland, Seattle, Washington ve daha birkaç bölgede büyük kiliseleri vardır. ABD dışında ise Kanada, İsviçre, Yeni Zelanda, İngiltere, Brezilya ve Japonya’da Mormon kilisesi bulunmaktadır. Başlangıçta da belirtildiği üzere İngiltere’deki sayıları 170.000 dolayındadır ve buradaki merkezleri Preston’dadır (Lancashire). Burada bir de büyük mabetleri vardır (Melton 1986: 33; Barrett 1996: 64).

Mormonlara Yönelik Eleştiriler

1970’li yıllarda Batı’da ortaya çıkan yeni dinî akımların karşılaştıkları problemlerden ve muhalefetten çok daha fazlasını Mormonların ilk nesli 19. yüzyılın ortalarında yaşadı. Kurucuları Joseph Smith’in üzerine Ohio’da bir grup tarafından zift döküldü; Smith hapishanedekeyken hapishaneyi basan bir grup tarafından kardeşiyle birlikte öldürüldü. Utah bölgesine yerleşip çokeşliliği hayata geçirmelerinin ardından hareket büyük tepki çekti. Fakat yerleşim merkezlerinden uzakta olmaları bu tepkileri göğüslemelerini kolaylaştırdı. 20. yüzyılda ise karşı polemik oluşturma da mahir olan Evanjelikler,¹⁸ Mormonların öğretilerinin aksini

18 **Evanjelizm** veya **Evanjelikalizm**, genelde öğretilerini yalnızca İncillere dayandırma iddiasında olan Protestan kiliseler için kullanılmaktadır. Ama bugün daha çok fundamentalist kiliseler için kullanılan bir kavram haline dönüşmüştür. ABD’de 30 milyon kadar evanjelik olduğu tahmin edilmektedir. En önemli özelliklerinden biri, kıyametten önce Hz. İsa’nın yeryüzüne dönacağına ve Deccal’le savaşarak Tanrı’nın Krallığı’nı kuracağına, bunun için de şartların hazırlanması gerektiğine inanmalarıdır. ABD’li evanjeliklerin önemli bir kısmı İsrail’i bu nedenle desteklemektedir. Çünkü İsrail’in Ortadoğu’da çıkardığı karmaşanın büyük bir kaosa dönüşeceğine ve Hz. İsa’nın böyle bir

ve Mormon liderlerin iddia ettikleri vahiylerin asılsızlığını ispatlamaya çalışan yayınlara başladılar. İlk sorgulamalardan biri, *Mormon Kitabı*’nın otantikliği idi. Kitapta kronolojik hatalar vardı ve kitap, King James İncili’nden harfi harfine alıntılar içeriyordu. Joseph Smith’in diğer kitapları için de benzer eleştiriler gündeme geldi (Melton 1986: 34). Ayrıca, Mormon karşıtları Joseph Smith aleyhinde daha önce yazılanları da gündeme getirdiler. Bu yazılar Smith’i “yalancı, çapkın, vicdansız ve bayağı” olarak tanımlamakta, Smith ailesinin aslında bir hazine avcısı olduğunu belirtmekteydi (Barrett 1996: 61). Smith, daha Mormon hareketini başlatmadan önce de çevresinde kâhinlerin kullandığı kristal küre vb. şeylere bakarak gömülü definelerin yerlerini öğrenen bir kişi olarak şöhret bulmuştu (Shipps 1988: 649).

Mormonlar, Joseph Smith’in *Mormon Kitabı*’nı ilahi ilhamla tercüme ettiğine ve kitabın doğruları ortaya koyduğuna inanırlarken, hareketi eleştirenler ise Mormon Kitabı’nın yanlışlıklar içerdiğini söyler ve buna en önemli delil olarak da bugüne kadar yüzden fazla baskı yapan kitap üzerinde yapılan 3.000’den fazla düzeltmeyi gösterirler. Bir başka eleştiri de kitabın King James İncili’nin yanı sıra, 17. yüzyılda yazılmış *Westminster Confession of Faith* isimli kitaptan ve bir Metodist disiplin kitabından alıntılar içermesidir (Barrett 1996: 62).

Mormonların kitaba atfettikleri bu olağanüstü özelliklere daha o tarihlerde karşı çıkanlar çeşitli iddialar ileri sürmüşler, kitabın intihaller içerdiğini, başlıca kaynağının Tevrat ve İncil olduğunu belirtmişlerdir. Aslında kitap bir teolog olan Smith’e başdanışmanlık yapan Sidney Rigdon ile romancı ve emekli Presbiteryan papaz Solomon Spalding’in ortak eseri sayılmalıdır. İddiaya göre teolog Rigdon, romancı Spalding’in *Manuscript Found* isimli yayınlanmamış romanını dinî bir dille bezeyerek *Mormon Kitabı*’na dönüştürmüştür. Aslında Spaulding romanını basılmak üzere yerel bir matbaaya bırakmış, sık sık bu matbaaya uğrayan Sidney Rigdon, ise bu kitabı matbaadan çalmıştır. Bu arada Spaulding ölmüş,

ortamda döneceğine inanmaktadırlar. Dolayısıyla, İsrail’i bu süreci hızlandıran bir aktör olarak görürler (Bu konuda bk. Grace Hallsell, *Tanrıyı Kıyamete Zorlamak*, İstanbul: Kim Yayınları, 2003).

Mormon Kitabı yayınlanınca Spaulding'in eşi *Mormon Kitabı*'nın kocasının eserine benzediğini iddia etmiştir. Mormonlar ise bu iddianın geçersiz olduğunu, çünkü Rigdon ile Smith'in *Mormon Kitabı* yayınlanıncaya kadar (Aralık 1830) görüşmediklerini savunurlar. Bunun dışında Spaulding'in kaybolduğu iddia edilen eserin de 1884'te bulunduğunu ve *Mormon Kitabı*'na benzemediğinin anlaşıldığını söylerler (Chryssides 2001: 109; Barrett 1996: 62).

Smith'in *The Pearl of Great Price* başlıklı diğer kitabının kaynağı olduğu iddia edilen ve Hz. İbrahim'i anlatan bölümlerinin orijinali ise 1946 yılında bulunmuş, uzmanların incelemeleri sonucunda Smith'in ilahi yardımla deşifre ettiğini söylediği bu orijinal nüsha ile Smith'in tercümesi arasında bir benzerlik görülmemiş ve metinleri Smith'in kendisinin yazdığı ortaya çıkmıştır. Fakat bu bulgu bile Mormonların imanını sarsamamıştır.

Mormon Kitabı'nın vahye dayanmadığını söyleyen en önemli eleştirilerden biri de Yahudilerin önce Jared, daha sonra da Lehi liderliğinde Ortadoğu'dan Amerika'ya göçtüklerine işaret eden bir arkeolojik bulguya bugüne kadar rastlanmamış olması ve Amerikan yerlileri ile Yahudiler arasında genetik benzerliğin bulunmamasıdır. Harekete yönelik bir diğer eleştiri ise *Mormon Kitabı*'nın başında Smith'in tercüme ettiği levhalardaki yazıları gördükleri iddia edilen Martin Harris ve Oliver Cowdery'nin daha sonra hareketten ayrılmaları ve levhalardaki yazıları görmediklerini itiraf etmeleridir (Barrett 1996: 63).

Harekete yönelik en önemli eleştirilerden bir diğeri, Joseph Smith'den sonraki lider **Brigham Young**'ın bir dönem Hz. Adem'in Tanrı olduğu yönündeki öğretiyi savunmasıdır. Gerçi bu eleştiriye gündeme getirenler de bunun sadece Brigham Young'ın şahsını ilgilendirdiğini belirtirler. Zaten Mormon Kilisesi'nin bu yönde resmî herhangi bir öğretilerde bulunmadığı görülmektedir (Tanner 1981: 193; Barrett 1996: 65).

Mormonlar siyahlara papazlık rütbesi vermedikleri, kadınların statülerini düşük tuttukları ve onlara fazla servet edinme hakkı tanımadıkları için de eleştirilmektedir. Mormon Kilisesi'nin ilk dönemlerdeki liderleri siyahlar konusunda ırkçı tavırlar sergilerken, 1978'de Başkan Spencer Kimball aldığı bir vahiy neticesinde

“artık şartlara uyan değerli zencilerin de papaz olabileceklerini” açıklamıştır (Tanner 1981: 291, 324).

Baptistler, Metodistler ve Presbiteryanlar gibi bazı Hristiyan gruplar Mormonları yoldan çıkmış Hristiyanlar olarak kabul etmekte ve misyonerlik faaliyetlerini Mormonlar üzerinde de gerçekleştirmektedirler (Shipps 1988: 662).

Mormon hareketi, 2000 yılında bir Mormon’un işlediği seri cinayetlerle dört yıl boyunca Amerika gündemini meşgul etmişti. Mormonların yeni peygamberi olduğunu iddia eden ve kendisine taraftar da bulan 33 yaşındaki **Taylor Helzer**, cinayetleri planlamış ve kendisinden bir yaş küçük erkek kardeşi Justin Helzer’i cinayetleri işlemeye azmettirmişti. Cinayetler Mormon kutsal kitabında geçen bir kehanetin gereği olarak ve “Hz. İsa’nın tekrar yeryüzüne gelmesini sağlamak” adına işlenmişti. Helzer kardeşler öldürdükleri iki kişiden Mormon Kilisesi’ni ele geçirme planlarını finanse etmek için yüz bin dolar gasbetmişlerdi. Helzer kardeşlerin duruşmaları Amerika’da son yıllarda yaşanan en kanlı ve medyatik davalardan biri olarak görüldü. Davanın medyatik hale gelme nedenlerinden biri de üçüncü sanık Dawn Godman’ın bir “kapak kızı” olmasıydı. Cinayetlerin suç ortağı olmakla yargılanan Dawn Godman, Helzer’in vahiy aldığına inanıyordu. Helzer 1998 yılında Mormon Kilisesi’nden ihraç edilmişti. Duruşmalar sırasında ortaya çıkan bilgilere göre, Mormon Kilisesi’nin üst düzey liderlerinden 15’ini öldürmeleri için Brezilyalı kimsesiz çocukları azmettirmişti. Justin Helzer’in idamla yargılandığı dava 2004’te Justin Helzer için idam, kapak kızı Dawn Godman için ise 37 yıl hapis kararıyla sonuçlandı.¹⁹

Farklı Mormon Grupları

Mormon hareketi daha ilk yıllarında farklı grupların ortaya çıkmasıyla bölündü. Bugün Utah merkezli ana grup dışında başlangıçtan bu yana 25 civarında farklı grup ortaya çıktı. Bunların hepsi de Joseph Smith tarafından kurulan Kilise’yi en iyi kendilerinin temsil ettiğini savunuyordu.

19 Bkz. *Sabah* gazetesi, 17 Haziran 2004; ayrıca bkz. www.contracostatimes.com/17June2004; http://www.religionnewsblog.com/7505-Helzer_guilty_of_five_murders.html.

İlk ayrılan gruplardan biri Joseph Smith'in kardeşi William Smith'in liderliğindeki gruptu. William Smith, ağabeyinin ölümünden sonra Kilise'nin başına Brigham Young'ın getirilmesine karşı çıkmıştı. İkinci grup ise Joseph Smith'in sağ kolu olarak bilinen başdanışmanı Sydney Rigdon'ın liderliğindeki grup oldu. Bu iki grup 1860'da birleşerek The Reorganized Church of Jesus Christ of Latter-day Saints ismiyle yeni bir kilise kurdular (Shipps 1988: 652). Bu grup Utah merkezli ana gruptan ayrılanlar arasında en etkin ve en kalabalık olanıydı. Bunların ABD'deki sayılarının üç yüz bin civarında olduğu tahmin ediliyor. Bu grubun liderliğini Joseph Smith'in neslinden gelen kişiler yapmıştır. İlk lideri Joseph Smith'in oğlu III. Joseph Smith'dir (hareketin kurucusunun, babasının ve oğlunun ismi Joseph'dir) ve kutsal kitap olarak da onun onayladığı *Inspired Version of the Bible* ismi verilen İncil'i kabul ederler. Teolojik açıdan bakıldığında bu grup ana Hristiyan mezheplerine, Utah merkezli Mormonlardan daha yakın gözükmektedir. Grup baştan beri çekeşliliği tasvip etmemiştir. Ayrıca, Mormon ismiyle değil, kiliselerinin ismiyle anılmak isterler. Utah merkezli ana gruptakinden farklı olarak bu grupta kadınlar papaz olarak atanabilirler. Utah merkezli ana grupta kilise başkanı otomatik olarak 12 kişilik yönetim kurulunun en kıdemlisi olup ölünceye kadar makamını korurken, bu grubun başkanları ise Joseph Smith'in soyundan gelir ve en geç 70 yaşında emekli olurlar.

Utah merkezli ana Mormon gruptan ayrılan bir diğer grup da 1852'de kurulan Church of Christ (Temple Lot) isimli gruptur. Bunlar da Brigham Young'ın liderliğine, çekevliliğe ve ölümler için gerçekleştirilen vaftize karşı çıkmışlardır. Bu grup bugün Misso-uri Eyaleti'nin Independence bölgesinde yaşamaktadır (Joseph Smith'e göre Independence bölgesi Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar döneceği ve yeni Zion'u kuracağı bölgedir). Temple Lot isimli büyük bir mabetleri vardır.

Bir diğer Mormon grubu ise Kuzey-Batı Arizona'da Short Creek kentinde 1930'larda ortaya çıkan çekevlilik taraftarı fundamentalist bir gruptur. Bunlar da liderlik konusundaki anlaşmazlık nedeniyle 1951'de ikiye bölünmüştür. Bunlardan biri United Order Effort isimli Colaroda City'deki (Short Creek); diğeri ise liderliğini Rulon Allred'in yaptığı The Apostolic United Brethren isimli gruptur. Bunlar daha sonra en az üç farklı gruba bölünmüştür.

Poligami Taraftarı Mormon Gruplar

Yukarıda da belirtildiği üzere Amerikan yönetiminin 1882 yılında poligamiyi yasadışı sayan kararından sekiz yıl sonra 1900 yılında Mormon Kilisesi çökeşliliğin sona erdirildiğini açıklar. Kilisenin bu yeni politikasına karşın bazı üyeler poligamiyi devam ettirirken, bir kısmı da bu konuda yasaların daha müsait olduğu Meksika'ya göçer.

Tüm bu teşebbüslere rağmen poligami konusu hareket için o yıllarda genel problem olmaktan çıkmıştır. Fakat 1930'larda Lorin Woolley'in bir iddiası ile konu tekrar gündeme gelir. İddiasına göre 27 Aralık 1886 tarihinde Kilise'nin o günkü lideri John Taylor içlerinde Woolley'nin de bulunduğu bir grup insanla sohbet etmektedir. John Taylor'a bir anda Kilise'nin kurucusu Joseph Smith'in ruhu görünür. Smith onlardan çökeşliliği devam ettirmelerini istemektedir. Smith'in ruhu ayrıldıktan sonra Taylor orada bulunanlardan çökeşliliği devam ettirmeleri yönünde söz alır ve "her yıl çocuk yapmak" üzere yemin ederler (Melton 1986: 39). Woolley bu olayı yıllar sonra 1930'larda açıklar. Açıklamayı yaptığı tarihte söz konusu gruptan hiç kimse hayatta değildir. Utah merkezli ana Mormon grubu Woolley'i yalanlar ve beraber olduğunu iddia ettiği kimselerle o tarihte birlikte olmasının mümkün olmadığını belgelerle ortaya koyar. Buna rağmen söylediklerine inananlar olur ve Woolley yeni bir grup oluşturur. Taylor'ın kendisine yetki verdiğini ileri sürerek yedi kişiden oluşan bir kurul oluşturur ve onlara kiliseyi yönetme yetkisi tanır. Fakat kısa zaman sonra 1934'te Woolley ölür. Yerine Leslie Broadbent geçer. O da kısa bir süre sonra ölünce yerini John Barlow alır. Barlow Arizona-Utah sınırındaki Short Creek bölgesinde poligamiyi sürdüren bir topluluk oluşturur. 1935 yılında hükümet grubu dağıtmak için teşebbüste bulunduyorsa da başarılı olamaz. 1940'larda United Order ismini alırlar ve o tarihte 36'sı erkek, 86'sı kadın ve 263'ü çocuk olmak üzere toplam 385 üyeden oluşan bir grup haline gelirler. Grubun önderlerinden **Joseph Musser** poligamiyi savunan kitaplar yazar. *Truth* isimli bir de dergi çıkarır.

Grup içinde Barlow'un liderliğinden rahatsızlık duyanlar vardır ve 1951'de Barlow'un ölümü üzerine bu rahatsızlıklar su yü-

züne çıkar, grup üyeleri arasında liderlik konusunda çatışmalar başlar. Yeni lider Joseph Musser olur, fakat kısa bir süre sonra felç geçirir. Musser'ın liderliğine de karşı çıkanlar vardır ve bunlardan bir kısmı hareketten ayrılıp The United Order Effort ismiyle yeni bir grup kurarlar, **LeRoy Johnson**'ı da lider seçerler. Johnson liderlik görevini ancak Hz. İsa'nın kendisine görünüp onaylamasından sonra kabul eder. Johnson 35 yıl boyunca hareketin liderliğini yapar ve onun liderliğinde hareket oldukça zenginler. Bugün bulundukları bölgenin (Short Creek veya Colorado City-Arizona) çoğunu mülkiyetlerinde bulundurmaktadırlar ve özellikle Güney Utah'da birçok iş sektöründe etkindirler. Bu grup, muhafazakâr ve fundamentalist özellikleri ile tanınır. Cinsel ilişki sadece çoğalma maksatlı bir araç olarak görülür ve hamilelik ile emzirme dönemlerinde yasaktır.

Yukarıda bahsettiğimiz Joseph Musser'ı takip edenler ise yaklaşık 1.000 kişi olarak yollarına devam etmişler ve *The Star of Truth* isimli bir dergi yayınlamaya başlamışlardır. Musser 1954'te ölünce yerini **Rulon Allred** almış ve harekete The Apostolic United Brethren ismini vermiştir. Rulon Allred bu fundamentalist gruplara 1930'larda katılmış, Musser'in grubuna intisabı ise 1944'te Salt Lake City bölgesinde çokeşli yaşayanlara yönelik baskınlar sırasında tutuklanıp hapse girmesinden sonra gerçekleşmiştir.

Rulon Allred, hem bir daha çokevlilik yapmayacağına hem de bu konuda propagandada bulunmayacağına dair söz verdiği için şartlı tahliye ile hapisten kısa sürede çıktı. Fakat 1947'de şartlı tahliye kurallarını bozdu ve Meksika'ya kaçtı. 1948'de Salt Lake City'ye geri dönen Allred birkaç haftalık hapis cezasıyla kurtuldu. Ardından taraftarlarını tekrar topladı ve liderliğini devam ettirdi. Sayıları kısa zamanda arttı, fakat bu arada ona karşı çıkarak gruptan ayrılanlar da oldu. Bu kişilerle Rulon Allred arasında çeşitli kavgalar yaşandı. Bunlardan biri de **Ervil LeBaron** idi. LeBaron tüm poligamist Mormonların lideri olduğunu ve kendisine karşı gelenleri infaz etme hakkına sahip olduğunu iddia etti. 1977'de Ervil LeBaron'a bağlı iki kadın Rulon Allred'i Murray'deki (Utah) ofisinde öldürdüler. LeBaron azmettirme suçuyla hapse girdi ve burada öldü. Rulon Allred'in yerine de kardeşi Owen Allred geçti. The Apostolic United Brethren grubunun bugün 5.000 dolayında mensubu bulunmaktadır ve çoğu Pineville, Montana ve bazı

Meksika kolonilerinde yaşamaktadır. Cinsel ilişki konusunda The United Order Effort kadar katı olmayan grup, çocuk yapma amacı dışında da cinsel ilişkiye izin verir (Melton 1986: 40-41).

The Apostolic United Brethren grubundan ayrılanlardan biri de **Alexander Joseph** oldu. Joseph 1974'te Jesus Christ in Solemn Assembly isimli grubu kurdu. Onlar da poligami taraftarıydılar ve Joseph'in 10 eşi vardı. Joseph yeni grubu kurar kurmaz federal hükümete ait geniş bir araziye işletmeye başladı, fakat hükümet tarafından engellendi. O da grubuyla birlikte yine Utah'da Glen Canyon, Kane County bölgesine göçtü ve burada Big Water ismiyle yeni bir kasaba kurdu. 1983 yılında da bu kasabanın belediye başkanı oldu (Melton 1986: 41).

Bir diğer poligamist Mormon grubu ise The Church of the First Born idi. Grup, ABD'nin çokevlilik yasağından Meksika'ya kaçan ve Meksika'daki Mormonların yaşadığı bölge olarak bilinen Colonia Juarez'de yaşayan Alma Dayer LeBaron'un oğulları Benjamin, Ross Wesley, Joel, Ervil ve Alma tarafından kuruldu. Fakat bunların her biri daha sonra kendilerinin peygamber olduğunu iddia ederek kendi grubunu kurdu ve genelde de birbirleri ile mücadele ettiler. Ervil, kardeşi Joel'i öldürmeye azmettirme suçuyla hapse girdi (Melton 1986: 42).

Bu grupların yanı sıra Montana ve Idaho'dan Meksika'ya kadar uzanan sınırdaki poligami uygulayan başka küçük Mormon gruplar da bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının kökü 1930'larda poligamiyi Mormon hareketi içinde tekrar açık bir şekilde canlandırıp savunan Lorin Woolley'e kadar dayanır.

Mormon hareketine bugün hâlâ poligami olayının damga vurduğu görülmektedir. Her ne kadar Utah merkezli ana Mormon hareketi Latter-day Saints (Ahir Zaman Azizleri) grubu artık poligami uygulamasından tamamen vazgeçmiş ve 1930'larda Mormonların kurucu lideri Joseph Smith'in ruhunun kendine görünerek poligami uygulamasını devam ettirmeleri gerektiği emrini verdiğini iddia ederek poligamiyi Mormon hareketi içinde tekrar canlandıran Lorin Woolley'nin iddialarını çürütmüş olsa da fundamentalist sıfatıyla anılan poligamist gruplar Mormonlarla

poligami özdeşleşmesinin sürmesine neden olmaktadırlar. Amerikan toplumuna uyum sağlamak ve meşru varlıklarını sürdürebilmek için 1890 *Manifestosu* ile poligamiye son veren Mormonların bu uygulamadan tümüyle vazgeçmediği zaman zaman dile getirilmektedir. Williams'ın (2002: 389) bahsettiği tahmine göre 2000 yılında Utah eyaletinde çokevli hayat yaşayan Mormonların sayısı 50.000 dolayındadır.

Bazı Mormon grupların uyguladığı çokevli hayat tarzı kadını küçük düşürdüğü, hatta köleleştirdiği gerekçesiyle dış dünya tarafından ağır şekilde eleştirilirken, bu gruplar yaptıkları uygulamayla fuhşun önüne geçildiğini ve kadınlara aile ortamı sunduğunu ileri sürmektedirler (Melton 1986: 43).

20. yüzyılın başlarında ana Mormon gruptan ayrılan ve çokevlilik taraftarı olan Mormonlar son olarak Nisan 2008'de Fundamentalist Church of Jesus Christ of Later Day Saints (FLDS) isimli grupla gündeme geldiler. Çokevliliği savunan bu grubun liderlerinden ve yukarıda adından sıkça bahsettiğimiz Rulon Allred 2002'de ölünce yerine oğlu Warren Jeffs geçmişti. **Warren Jeffs** 70 kadar eşi olduğu şeklindeki haberlerle şöhret olmuştu. Bu grubun inançlarına göre cennete gidebilmek için erkekler en az üç evlilik yapmalı, kadınlar da kocalarına itaat etmelidir. Colorado City-Arizona ve Hildale-Utah bölgesinde 10.000 dolayında üyesi olduğu tahmin edilen grup, 16 yaşında bir kızın 50 yaşında bir adamla yedinci eş olarak evlenmeye zorlandığı iddiasıyla gündeme gelmişti. Dahası, aynı kız henüz 15 yaşındayken anne olduğunu, eski kocasının kendisini sürekli dövüp tecavüz ettiğini ve ilk çocuğundan hemen sonra tekrar hamile kaldığını söylemişti. Bunun üzerine polis, grubun "Yearning for Zion" ismini verdiği çiftliğe baskın yaptı. Burada bulunan 416 çocuk devletin gözetimi altına alınırken, grubun lideri Warren Jeffs cezaevine gönderildi. Zaten Warren Jeffs 14 yaşındaki bir kızı kuzeniyle evlenmeye zorladığı için aranmaktaydı.²⁰

20 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5296196.stm>; <http://www.washingtontimes.com/article/20080409/NATION/152925965>.

MOONCULUK (MOONISM) (UNIFICATION CHURCH)

Unification Church ismiyle de anılan Moon hareketi ismini, kurucusu **Sun Myung Moon**'dan (1920-2013) alır. Yeni bir Hristiyan tarikatı olan hareketin mensupları da yine kurucusundan mülhem olarak Moonies (Mooncular) ismiyle anılır. Sun Myung Moon, Kuzey Kore'de dünyaya gelmiş; Moon 10 yaşındayken anne-babası Hristiyanlığın Presbiteryan mezhebine girmişlerdir. Moon 1936 yılında (16 yaşındayken) Hz. İsa'dan vahiy aldığını ve kendisinin Tanrı'nın yeryüzündeki krallığını hükümlerle kıl- mak için seçildiğini iddia etmiştir.

Daha sonraki yıllarda da vahiylerin gelmeye devam ettiğini, bunun dışında Hz. Musa ve Buda gibi din kurucularından, hatta Tanrı'dan vahiyler aldığını da iddia etmiştir. Moon bu vahiylerin paralelinde 1952 yılında *İlahi İlke* (Divine Principle) ismini verdiği bir öğreti ortaya koymuş ve bu öğreti 1957 yılında müntesipleri tarafından Kore dilinde yazıya geçirilerek yayınlanmış ve daha sonra başta İngilizce olmak üzere çeşitli dillere çevrilmiştir. Mooncular *İlahi İlke*'nin Sun Myung Moon'a vahyedildiğine inanmakta, onu bir kutsal kitap olarak görmektedirler.

Moon, 1941 yılında Japonya'da elektrik mühendisliği öğrenimine başlamış, iki yıl sonra Kore'ye dönüp mesleğini icra etmiş, ama kısa süre sonra Japon polisi tarafından Kore'nin bağımsızlığı yönünde gizli faaliyetlerde bulunduğu iddiasıyla tutuklanmıştır. İlerleyen yıllarda Kore'de de Komünistler tarafından "sapık inançlar" öğrettiği gerekçesiyle birkaç kez tutuklanmıştır. Kore Savaşı sırasında götürüldüğü kampta işkence gördüğü yönünde

Sun Myung Moon ve eşi Hak Ja Han.

iddialar da mevcuttur. 1950 yılında Kore’de Birleşmiş Milletler adına bulunan ABD askerleri tarafından kurtarıldıktan sonra bir grup müntesibi ile birlikte Seul’e yerleşmiş, 1954 yılında burada “Holy Spirit Association for the Unification Church of World Christianity” isimli bir teşkilat kurarak öğretisini yaymaya başlamış ve kısa süre içinde başka ülkelere de misyonerler göndermiştir.

Hareket, Kore dışına ilk defa Profesör **Young Kim** tarafından ABD’ye taşınmış ve **Profesör Kim** burada *Doomsday Cult* (Kıyamet Kültü) ismiyle anılan bir grup oluşturmuştur. Moon da 1970’lerin başında ABD’ye yerleşmiş ve hareketini burada devam ettirmiştir (Barker 1998: 533).

İnançları

Moon’un *İlahi İlke* (Divine Principle) ismini verdiği öğretisi, temelde onun Eski ve Yeni Ahit’i yeniden yorumlamasına da-

yanır. *İlahi İlke* öğretisi teolojik anlamda üç genel süreç içerir: 1. İnsanın yaratılışı. 2. Yaratılış amacından uzaklaşması. 3. Tekrar yaratılış konumuna geri döndürülerek kurtuluşu ermesi.

Bu öğretiye göre Tanrı, Adem ve Havva'yı evlenip çocuklar yetiştirmesi ve Tanrı merkezli bir aile oluşturmaları için yaratmıştır. Özünde bir gönül taşıyan Tanrı, gönlü için bir sevgi nesnesi aramış ve kendisinin özünü taşıyan insanı yaratmaya karar vermiştir. Böylece aynı özü taşıyan Tanrı ile insan birbirlerini seveceklerdir (Bıyık 2002a: 125). Fakat ilk insanın yaratılışıyla birlikte bu hedeften sapılmıştır. Moon, Adem ile Havva'nın hikâyelerini Hristiyanlık'ta olduğu gibi yasak meyvenin yenmesi üzerine değil, Tanrı kaynaklı gerçek sevginin yanlış kullanılması üzerine kurmuştur.

Moon'un yorumuna göre Adem ve Havva'nın yeryüzüne gönderilmelerinin hikâyesi şöyledir: Adem ve Havva evlenmeden önce görevi onlara yardım etmek olan Başmelek Lüsifer (Şeytan), Adem'e olan kıskançlığından Havva ile manevi anlamda yasak ilişki kurmuştur. Ardından Havva, Adem'in kendisiyle cinsel ilişki kurması için onu tahrik etmiş ve bu birleşmeden ortaya çıkan aile, Tanrı merkezli olmak yerine Şeytan merkezli olmuştur. Neticede Tanrı'nın niyeti dışında oluşan bu durum nesilden nesile aktarılmıştır. Moon'un bu yorumu Hristiyanlığın "asli günah" öğretisinin bir başka şekilde yorumlanmasından ibarettir. Moon'un öğretilerinde asli günah, "**günahkar doğa**" (fallen nature) ismiyle anılır. Moon'a göre burada sadece Tanrı'nın emrine bir itaatsizlik söz konusu değil, insan güçlerinin en kuvvetlisi olan sevginin kötüye kullanılması da söz konusudur. Moon, dünyada var olan kötülüğün temelinde bu tarihsel olayın yattığına inanmaktadır.

İlahi İlke öğretilerine göre tarihte önemli bazı kişiler yeryüzünde Tanrı'nın hükümrانlığını yeniden kurmaya çalışmışlardır. Ancak Tanrı'nın hükümrانlığı, Adem'in başaramadığı Tanrı merkezli aile kurma rolünü üstlenecek olan **Mesih**'le mümkün olacaktı. Hz. İsa'nın üstlendiği rol de Tanrı merkezli aile kurmaktı, fakat evlenemeden öldürülmüştü. Tanrı ile insan arasındaki ilişki onarılmalı, insanlık tekrar Tanrı'nın planladığı konuma yükseltile-

meliydi. Bu da ancak Tanrı'nın planladığı Adem'in özelliklerine sahip birisiyle, yani bir Mesih'le gerçekleştirilebilir. Moonculuk literatürü tarihsel birçok olayı tahlil ederek Moon'u, ikinci geliş beklenen **Mesih İsa** ilan eder. Tarihsel çıkarsamalarla Mesih'in ikinci defa 1920'lerde geleceği sonucuna varılır ki, Moon da zaten 1920'de doğmuştur. Moon hem Hristiyanlar hem de diğer din mensupları için kurtarıcı Mesih'tir. Zaten Moon da kendisinin Mesih olduğunu 1992 yılında ilan etmiştir.

Moon, Tanrı ile insan arasındaki ilişkinin onarımını sağlayacak olan Mesih'tir. Moon daha önce iki evlilik yapmış, ancak 1960 yılında evlendiği üçüncü eşi Hak Ja Han ile kutsal aileyi oluşturup Tanrı'nın hükümrانlığını tesis edecektir.²¹ Moon ile eşi ideal insanlardır ve Adem ile Havva'nın başaramadıkları gerçek ve mükemmel ebeveyn olma misyonunu gerçekleştireceklerdir. Onların asli günahları yoktur ve bu mükemmellik sayesinde Tanrı ile doğrudan iletişim kurabilmekte ve böylece Tanrı'nın iradesini bilebilmektedirler.

Tanrı'nın Şeytan üzerine hükümrان olması aynı zamanda ateistik Komünizmin yenilmesini gerektirmektedir (Barker 1989: 215). Harekete göre siyasal alanda da "Tanrısal olan" ve "Şeytani olan" ayrımı geçerlidir; "demokrasi" Tanrısal, "Komünizm" ise Şeytanidir. Hareketin Komünizm karşıtı tavrı sayesinde ABD tarafından desteklendiği de yaygın bir iddiadır. Hareketin ortaya çıktığı yıllarda Kuzey Kore, Güney Kore'yi tehdit etmekteydi ve Güney Kore'nin Komünizm hegemonyasına girmesi ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı önemli bir kaleyi kaybetmesi anlamına gelecekti. Moon bu yöndeki iddiaları güçlendirecek şekilde Komünizmle mücadele için organizasyonlar kurmuştur.

Moon tarikatının inanışları sadece *İlahi İlke* öğretisinde yer almaz, Moon'un yıllar boyunca gerçekleştirdiği konuşmalarda da ifadesini bulur. Bu ifadeler de Moon'un kişiliği ve ailesi üzerinde

21 Moon'un eşi Hak Ja Han 1993 yılında İstanbul'a gelmiş ve Moon hareketinin bir organizasyonu olan "Dünya Barışı İçin Kadınlar Federasyonu"nın düzenlediği bir toplantıda konuşma yapmıştır (Bıyık 2002b: 175vd). Moon hareketinin Türkiye'deki faaliyetleri akademik çevrelerde daha önceki yıllarda bilinmekle birlikte, Türk kamuoyunda adı ancak 20 Mart 2002'de Ankara Sheraton Hotel'de düzenledikleri toplantıyla duyulmuştur.

yoğunlaşmakta ve bunların üstlendikleri rolü vurgulamaktadır. Moon ve takipçileri ruhçu inanışa sahiptirler. Mesela Moon'un oğlu Heung Jin Nim'in ölümünden sonra, bazı Moon taraftarları ondan mesaj aldıklarını iddia etmişlerdir.

Sun Myung Moon, hareketini yeryüzünde Tanrı'ya ve insanlığa eza veren şeyleri ortadan kaldırmak üzere başlattığına inanmaktadır. Ona göre bu devirde Tanrı'yı gücendiren üç büyük şey vardır:

1. Genç neslin ahlak erozyonuna uğraması ve dünyada artık ben-merkezciliğin yaygınlaşması.
2. Hristiyanlığın düşüşe geçmesi ve dünya dinleri arasında anlayışın ve birliğin kaybolması.
3. Tanrı tanımaz ve materyalist ideolojilerin yaygınlaşması.

Üyeler kendilerini Tanrı'yı gücendiren şeyleri değiştirmeye adanmışlardır. Hedef önce Hristiyanlıktaki ayrılıkları gidermek, sonra da tüm insanlığı Tanrı'nın bayrağı altında toplamaktır (Barker 1989: 216).

Grup Yapısı ve İbadetler

Sun Myung Moon, 1970'lerin başında ABD'ye yerleşti ve bundan kısa bir süre sonra da Moonies ismi verilen müntesipleri Amerikan toplumu içinde aktif faaliyetlere başladılar. Hareketin öğretilerini anlatan broşürlerin dağıtılması, binlerce insana yönelik seminer programlarının düzenlenmesi, çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için maddi yardım toplanması ve potansiyel yeni üyeleri harekete dahil etme çabaları bunlardan bazılarıydı. İlk yıllarda yeni üyeler hareketin merkez noktalarında yaşamakta, dolayısıyla kendilerini tamamen harekete adanmaktaydılar.

Hareketin en önemli özelliklerinden biri de üyelerin hareket içi evlilikler yapmalarıdır. Buna göre, birbirini belki de hiç tanımayan, hatta farklı milletlerden, farklı dilleri konuşan çiftler Moon tarafından eşleştirilerek evlendirilir. Moon, eşleştirmeleri fotoğraflar üzerinde dua ederek yapar. Müritleri Moon'un manevi gözünün açık olduğuna, dolayısıyla da kendileri için en uygun eşi seçeceğine inandıkları için bu şekilde yapılan eşleştirmeleri

Moon tarikatı toplu nikah töreni. Gelinler, lider Moon'un kendileri için seçtiği müstakbel eşlerinin fotoğraflarını tutuyorlar.

garip karşılamazlar. Gerçi evlilik töreninden önce kişilere eşlerini kabul etmeme seçeneği de verilir. Büyük törenlerle gerçekleştirilen bu evlendirmeler Moon hareketinin en önemli dinî seremonisini oluşturur. Mesela 1992'de 30.000 çift, tek merkezde ve tek törenle; 1995'te de 364.000 çift 52 ayrı yerde bir merkezden yönetilen törenle aynı anda evlendirilmiştir (Hunt 2003: 125).

Kutsal Şarap Ayini (Holy Wine Ceremony) adı verilen bu evlilik törenlerinde binlerce kişi, Moon tarafından kutsanarak evlendirilmekte ve evli çiftler böylece kanlarının Adem ile Havva'dan bu yana gelen Asli Günah'tan temizlendiklerine, çocuklarının da yukarıda belirttiğimiz gibi Havva ile Şeytan arasındaki manevi ilişkiden doğan ve bütün insanlığa sirayet eden "günahkar tabiat"tan (fallen nature) korunduklarına, böylece Tanrısal soyağacına geçiş hakkı kazandıklarına inanırlar (Hunt 2003: 125). Nikâh ve kutsama törenlerine Kutsal Şarap Ayini ismi verilmesinin nedeni, nikahlanan çiftlerin Moon'un kan damlacıklarını içeren "holy juice" (kutsal içecek) adındaki sıvıdan içmeleridir.

Evlenmek isteyen bir Moon mensubunun şu üç şartı yerine getirmiş olması gerekir:

En az üç kişiyi Mooncu yapmak.

Evlenmeden önce en az üç yıl harekete hizmet etmiş olmak.

Erkekler için 26, kadınlar için 24 yaşını doldurmuş olmak (Bıyık, 2002b: 126-127).

Bir Moon üyesinin Mooncu olmayan birisiyle evlenmesi yasaktır, çünkü onlara göre Mooncu olmayanlar şeytanın egemenliğindedirler. Evlilik öncesi cinsel ilişki yasaktır, hatta evlendikten sonra da bir süre cinsel ilişkiden uzak durulur (Barker 1989: 215). Bu uygulamanın asıl nedeni, nikâhtan hemen sonra, henüz cinsel ilişki gerçekleşmeden eşlerin dünyanın çeşitli yerlerine misyoner olarak gönderilmeleridir.

Moon hareketinin fazla ibadet şekli olmamakla birlikte "ant veya vaat" anlamı taşıyan "pledge" ibadeti önemlidir. Bu ibadet, hareketin kutsal günlerinde, bunun dışında da her haftanın ve her ayın ilk gününde sabah 5'te gerçekleştirilir. Bunun dışında önemli sayılabilecek bir başka ritüel de doğum nedeniyle gerçekleştirilir. Ayrıca "kutsal tuz" adıyla gerçekleştirilen bir ritüelleri daha vardır.

Moon tarikatı mensubu çiftler stadyumda toplu nikah töreninde. Çiftlerin önemli bir kısmı Moon tarafından görücü usulüyle eşleştirilmektedir.

Unification Church veya diğer adıyla Moon hareketi dünyanın birçok ülkesinde ismini duyurmuş olmakla birlikte daha çok Kore ve Amerika'da aktiftir. Bu iki ülkede birçok kuruluşları mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır: Colligate Association for Research into Principle, The International Religious Foundation, The International Cultural Foundation, Korean Folk Balet, Little Angels School, Unification Theological Seminary, The Professors World Peace Academy, Washington Institute. Hareketin New York'ta kendine ait bir İlahiyat Fakültesi ve bu fakülte arazisi üzerinde

önemli gayrimenkulleri bulunmaktadır. Yine New York'ta Manhattan bölgesinde New Yorker isimli bir otelleri vardır.

Hareket Üzerine Tartışmalar ve Şaibeler

Sun Myung Moon ve hareketi üzerine Kore, Japonya ve ABD'de birçok tartışmalı konu gündeme geldi. İlk tartışmalar 1970'lerde Moon'un antikomünist politik aktiviteleri ve Watergate skandalı esnasında ABD başkanı Nixon'ı desteklemesi ile başladı. Daha yakın zamanlarda ise Moon'un eski Sovyetler Birliği başkanı Gorbaçov ve Kuzey Kore başkanı Kim Sung ile bir araya gelmesi tartışmalara yol açtı. Bunların yanı sıra hareket hakkındaki en önemli tartışma, hareketin özellikle ABD ve Güney Amerika başta olmak üzere birçok ülkedeki mal varlıklarının kaynağı ve mali gücü olmuştur.

Hareket, iş dünyasında da bazı işletmeler ve şirketler üzerinden yerini almıştır. Bu işletmeler arasında balık, ilaç, otomotiv ve silah sektörlerinde isim yapmış şirketler ile *Washington Times* ve *Middle East Times* gibi ünlü gazeteler ve Paragon House Press isimli yayınevi sayılabilir. Hareketin önemli özelliklerinden biri de lüks otel vb. mekânlarda düzenledikleri ve gazeteci, ilahiyatçı, din adamı, akademisyen, politikacı, askerî personel gibi seçkin davetlilerin katıldığı yemeklerle, konferanslarla çeşitli ülkelerde etkinliğini hissettirmeye çalışmasıdır. Hareketin etkinliklerine davet edilen kişilerin davetlere katılmalarının uygun olup ol-

madığı zaman zaman tartışma konusu olmaktadır (Barker 1989: 215–216). Geçtiğimiz yıllarda Türkiye'den de bazı ilahiyatçılar, siyasetçiler vb. hareket tarafından bu bağlamda çeşitli Batı ülkelerinde misafir edilmişlerdir.

Moon, ABD başkanı Nixon'la.

Bu etkinliklerde dinî konuları gündeme getirmekten veya doğrudan kendi tanıtımlarını yapmaktan çok “dünya barışı, dinler arası diyalog, hoşgörü vb.” konuları ele almaktadırlar. Bu başlıklar altında yapılan toplantılarda farklı dinlerden insanların kendilerini ifade etme imkânı bulması hareketin “barış-hoşgörü-kardeşlik” hanesine kaydedilen olumlu bir puan olarak görülmele birlikte, birçok kimse bütün bunların hareketin gerçek niyetini yansıtmadığını, hareketin aslında kendi dışındaki insanları şeytanın egemenliğinde kabul ettiğini ileri sürmektedir (Bıyık 2002a: 133–135).

1970’lerde genellikle orta sınıftan ve iyi eğitimli gençlerin okullarını, işlerini bırakıp tüm gün hareket için çalışmaları, sokak sokak gezerek insanlardan para toplamaları en fazla tartışılan konulardan biri oldu. Bazı gençlerin aileleri organize olarak hareketin karşısında yer alan “anti-kült” gruplar oluşturdular. Genelde anne-babaların yer aldığı bu grupların aleyhte propagandaları medyada çokça yer buldu, aileler çocuklarının kandırıldığını, beyinlerinin yıkandığını ve harekette zorla tutulduklarını iddia ettiler. Aileler arasında çocuklarını hareketten zorla ayıranlar da oldu. Aslında hareket, mensupları üzerinde ailelerin iddia ettiği kadar etkin değildi, isteyen istediği zaman hareketi terk edebiliyordu. Hareketin düzenlediği seminer programlarında gençlerin beyinlerinin yıkandığı iddiası da geçerli sayılamazdı, çünkü bu programlara katılanlardan çoğu harekete katılmıyordu.

1990’larda Batı ülkelerinde harekete tüm mesaisini veren üyelerin sayısı ancak birkaç bin; dünya genelindeki sayıları ise ancak birkaç on bin olarak tahmin edilmektedir. Harekete tüm yaşantılarını vermeyip, normal yaşantılarına devam eden ama bir yandan da harekete bağlı olanların tüm dünyadaki sayısı ise yüz bin dolayındadır.

Harekette Değişimler

Moon hareketi son yıllarda bazı değişimler yaşamış, özellikle genç üyeler başta olmak üzere harekete bağlı olanların “Tanrı’nın Krallığı’nı tesis etmek” amacıyla tüm dünyayı dolaşmak, bu misyona hayatlarını adanmak gibi hevesleri pek kalmamıştır. İlk nes-

lin sergilemiş olduğu istekli, hararetli misyoner anlayış, sonraki nesillerde gücünü kaybetmiştir. Hareket içinde uzun süre bulunan müntesiplerden bir kısmı vaat edilen sonuçların gerçekleşmemesiyle öğretilerden şüphe duymaya ve Moon'un bazı icratlarından rahatsız olmaya başladı. Moon aleyhinde medyada çıkan haberler ile Moon'un birkaç kez yargılanması ve sonuçta vergi kaçırdığı gerekçesiyle 1982'de Amerikan mahkemelerince mahkûm edilip hapse girmesi, ayrıca hareketin sahip olduğu şirketlerin 1990'larda finans bakımından önemli sıkıntılar yaşaması bazı müntesiplerin hareketten uzaklaşmasına neden oldu.

Hareketin geleceği ile ilgili bazı öngörülerde bulunmak gerekirse, Moon ilerlemiş yaşına rağmen birleştirici rolünü halen sürdürmektedir, ama Mesih olduğuna inanılan liderin ölümünden sonra hareket büyük ihtimalle zayıflayacak, hatta bölünecektir. Moon'un eşi ve oğlu hareket içinde önemli konumda olmalarına rağmen, Moon'un ölümünden sonra hareketin liderliğini sürdürecektir yeterli karizmatik otoriteye sahip değillerdir. Ama hareketin şu veya bu şekilde varlığını devam ettireceği de bir gerçektir (Barker 1998: 535).

THE FAMILY (CHILDREN OF GOD) (TANRI'NIN ÇOCUKLARI)

Children of God (Tanrı'nın Çocukları) adıyla kurulan ve uzun süre bu ismi kullanan hareket, 1970'lerin sonlarında ismini **The Family** (Aile) veya **The Family of Love** (Sevgi Ailesi) olarak değiştirdi. Hareket, 1960'larda ve 1970'lerin başlarında ABD'de Jesus People (veya Jesus Movement) genel ismiyle ortaya çıkan ve müşterek (komünal) bir hayat tarzı benimseyen beyaz ırktan gençlerin oluşturduğu fundamentalist grupların en yaygın olanıdır (Richardson, 1998b: 184).

Hareketin kurucusu **David Brandt Berg**, (1919–1994) kendisine **Moses** ismini layık görmüştür. Hareket ortaya çıkışından kısa süre sonra 100 kadar ülkede teşkilatlandı ve çok hızlı bir yayın kampanyası başlattı. Binlerce poster ve broşür dağıttı. Hareketin dağıttığı bu yayınlara Moses isminin ilk iki harfinden hareketle **“Mo Mektupları** (Mo Letters)” denildi. Berg bundan hareketle **“Moses David”** veya **“Father David”** ya da kısaca **“Mo”** adıyla meşhur

The Family (Children of God) kurucusu David Berg (1919–1994).

The Family grubuna bağlı kadınlar, Flirty Fishing yöntemiyle cinsel yönlerini kullanarak erkekleri harekete bağlama ve bağış toplama yetkisine sahiptiler.

oldu. Berg, hareketi kurmadan önce Christian and Missionary Alliance Church isimli tarikata üye bir din adamıydı (Kyle 2004: 87).

Hareket üye kazanmak için farklı taktikler kullandı. Bunlardan biri de “flirty fishing” yöntemiydi. Bu yöntemle kadınlar cinsel yönlerini kullanarak erkekleri harekete çekme veya onlardan bağış alma yetkisine sahiptiler. Bu yönleme temel oluşturan öğretileri de vardı. **Law of Love** (Sevgi Kanunu) adını verdikleri bu öğretiye göre kadın ve erkek gönüllülük esası üzerine, istedikleri zaman istedikleri şekilde birlikte olabilirlerdi. Evli insanlar kendilerini eşlerine bağımlı görmemeliydiler, aksi takdirde insan bencil davranmış olurdu. Harekete kötü şöhret kazandıran bu yöntem, birkaç yıl kullanıldıysa da daha sonra bundan vazgeçildi (Hunt 2003: 111; Zandt 1991: 46).

Son yıllarda hareket ABD kamuoyuna yine tartışmalı bir konuyla taşındı. Müşterek (komünal) hayat yaşayan grup üyelerinin çocuklarının cinsi yönden de olmak üzere pek çok tacize uğradıkları iddiası, ABD hükümetinin çocukların hareketin elinden

alınması yönünde hukuk savaşı başlatmasına neden oldu (Bainbridge 1997: 237).

Hareket 106 ülkede 90 farklı milliyetten 10.000 dolayında üyesi olduğunu iddia etmektedir. Bunların yarısının ilk dönem üyelerinin çocukları olduğu tahmin edilmektedir (Hunt 2003: 110; Richardson, 1998b: 184).

Grup Yapısı ve Teşkilatlanma

Harekete katılanların kendilerini tamamen harekete adanmaları gerekmektedir. Harekete girenler İncil’de geçen isimlerden birini alır, aileye katılır ve 4 ile 12 kişi arasında değişen gruplara dahil olup birlikte yaşamaya başlarlar (Hunt 2003: 111). Berg’in ve ailesinin otoritesinde noktalanmış hiyerarşik bir yapı vardır. Hareket dışındaki insanlarla ancak harekete maddi yardım sağlama ihtimali varsa veya potansiyel üye özelliği taşıyorsa ilişki kurulabilir. Üyeler kendi aileleri ile irtibatlarını devam ettirebilirler veya onları ziyaret edebilirler, fakat ailelerine nerede yaşadıklarını açıklayamazlar. Batılı üyelerden önemli bir kısmı hareketin aktif olduğu Tayland, Hong Kong, Hindistan, Japonya ve bazı Latin Amerika ülkelerine göçmüşlerdir.

Hareketin önemli finans kaynaklarından birini de Hz. İsa’nın sözlerinin olduğu broşürlerden dağıtarak kimsesiz çocuklar için toplanan yardım paraları oluşturur. *New Nation News* ve *Family News International* isimli bültenler yayınları arasındadır (Barker 1989: 172).

Berg, kendisinin özel vahiyler alan son devir peygamberi olduğunu iddia ederken, Hristiyan münekkitler onun yazılarının küfür içerdiği kanaatindedirler. Söylemleri sıklıkla değişse de iki konu hakkındaki ifadelerinde ısrarlıdır:

1. Dünyanın sonu yaklaşmaktadır ve Hz. İsa, Tanrı’nın Krallığı’nı tesis etmek üzere çok yakında yeryüzüne dönecektir. Kapitalizm ve Komünizm yakında çökecek, onların yerine Tanrı’nın Sosyalizmi gelecek ve üçüncü dünya ülkelerinin hakiyetini başlayacaktır. Berg, Büyük Savaş için 1993 tarihini vermiş, fakat tahmini gerçekleşmemiştir. Buna rağmen taraftarları onun Tanrı tarafından dünyanın sonunun yaklaştığını insanlara bildir-

mek için özel misyonla gönderildiğine inanmaya devam ettiler. Berg 1 yıl sonra 1994'te öldü. Yerine eşi Maria geçti ve müritler Berg'in misyonunun Maria ile devam ettiğine inandılar (Hunt 2003: 110).

2. Berg'in cinsellik konusunda doyumsuz görünen tutumunun etkilerini hem yazılarında hem de hareketin gelişiminde izlemek mümkündür. Berg, cinselliği Tanrı'nın insana verdiği bir güç olarak değerlendirir ve bunun sınırsızca kullanılması gerektiğini savunur (Barker 1989: 171).

Berg'in kendilerini Tanrı'ya adadıklarını düşünen takipçileri üzerinde uyguladığı otoriter liderlik, cinsellik konusundaki tutumu, "MO Mektupları" ve hareketin gizli yönlerinin bulunması harekete karşı aleyhte kampanyalara yol açtı. ABD'de ailelerin çocuklarını kurtarmak için organize olup aleyhte dernek kurdukları ilk yeni dinî hareket Children of God olmuştur (Barker 1989: 173). Hareketten ayrılanların da yer aldığı bu dernek üyelerine göre hareket cinsellik konusundaki aşırılıkların yanı sıra beyin yıkama, zorla alıkoyma veya aşırı kontrol yöntemlerine başvur-maktaydı. Cinsel ilişkilerdeki aşırılıklar hareket içindeki çocuklara kadar uzanmıştı; hatta birçok ülkede, 600 kadar çocuk devlet yetkilileri tarafından koruma altına alınmıştı (Hunt 2003: 11).

THE CHURCH OF SCIENTOLOGY

Yeni dinî akımlar arasında “İnsan Potansiyelini Geliştirme” kategorisinde değerlendirilen The Church of Scientology hareketi, bir bilimkurgu yazarı olan **Lafayette Ron Hubbard** (1911–1986) tarafından 1950 yılında ABD’de kuruldu. Başlangıçta ismi **Dianetics** olan hareket, daha sonra the **Church of Scientology** veya kısaca Scientology adını aldı. Scientology, dünya çapında faaliyet gösteren yeni dinî akımların en önemlilerinden biri oldu (Bainbridge & Stark 1980: 129).

Ron Hubbard, ABD’nin Nebraska eyaletinde dünyaya gelir. Hayatının ilk dönemleri pek bilinmemekle beraber müritleri

Scientology kurucusu Ron Hubbard (1911-1986).

onun erken gelişmiş bir çocuk olduğunu ve ergenlik yıllarından itibaren dünyanın birçok yerini gezdiğini söylerler. Hubbard, Pekin sihirbazları, Tibet lamaları, Moğol haydutları ve Borneo şamanlarıyla erken yaşlarda tanışır. 1929'da ABD'ye döner ve Washington Üniversitesi'nde matematik ve mühendislik bölümüne kaydolar. Aynı zamanda psikoloji okur. Kendisinin aktardığına göre, Freud'un bir öğrencisinden psikoloji dersleri alır; fakat modern psikolojinin insan anlayışından hoşlanmadığı için okulu terk eder (Chryssides 2004: 385).

Hubbard 1940'larda bilim-kurgu kitapları yazmaya başlar. Bu kitaplarında zihinsel tedavi yöntemi olarak tanımladığı *Dianetics*²² üzerine fikirler geliştirir. 1950'de yayınlanan *Dianetics: The Modern Science of Mental Health* isimli kitabı psikosomatik²³ ve psikolojik rahatsızlıkların tedavisi konusunda bazı yeni fikirler ortaya koyar ve kısa zamanda çok satan kitaplar listesine dahil olur. Bu kitapla birlikte Amerika'da Hubbard'ın fikirlerini uygulamayı hedefleyen çeşitli gruplar oluşmaya başlar. Hubbard birkaç yıl sonra (1956) *Dianetics* hareketini geliştiren bu gruplardan otorite problemi nedeniyle ayrılır ve hareketi The Church of Scientology veya kısaca **Scientology** adıyla yeniden şekillendirir. Yeni oluşum, *Dianetics* hareketinden unsurlar içermekle birlikte, manevi boyutu da olan birçok farklı unsuru barındırmaktadır (Bromley & Bracey 1998: 143).

Dianetics, hayatta yaşanan travmatik tecrübelerin kişi üzerinde bıraktığı psikolojik izleri Scientology'nin belirlediği yöntemlerle ortadan kaldırmayı hedefleyen bir anlayıştır. Hubbard'ın *engram*²⁴ adını verdiği bu psikolojik izler insan gelişiminin önünde bir engeldir. Freud'un bilinçaltı öğretisini andıran bu yaklaşıma göre insan bilincini etkileyen, onun gelişimine ket vuran engeller (**engramlar**) daha insanoğlu anne rahmindeyken oluşmaya başlar. Anne rahmindeki çocuk, anne-babanın tartışmalarını, kendisi hakkında yapılan konuşmaları (kürtaj, vs) duyar ve bunlardan

22 **Dianetics**, kelime anlamı itibarıyla "doğum öncesi meydana geldiği varsayılan ruh hastalıklarını teşhis ve tedavi yöntemi" demektir.

23 Nedeni psikolojik, belirtileri biyolojik olan rahatsızlıklar.

24 **Engram**, "uyarılarda beyinde bıraktığı iz" şeklinde tanımlanabilir.

etkilenir (Hunt 2003: 195). Zaten Hubbard'ın kendi hareketine başlangıçta verdiği *dianetics* ismi "doğum öncesi meydana geldiği varsayılan ruh hastalıklarının teşhis ve tedavisi" anlamında kullanılan bir kavramdır.

Scientology'nin insan gelişimine ket vuran söz konusu engelleri (**engram**ları) teşhis etmek için kullandığı yöntemlerden biri "**E-meter**" (engram ölçer) adını verdikleri aletle gerçekleştirdikleri bir uygulamadır. Söz konusu alet, cilt üzerine yerleştirilir ve **engramın** (engellerin) teşhis edilmesiyle birlikte, elektrik çarpmasına benzeyen (galvanik) bir tepki ortaya çıkar. Tıpkı tansiyon aletinin ibresinin kan basıncı seviyesini göstermesi gibi, bu alet de kişiyi olumsuz etkileyen duygusal engelleri teşhis eder. Kısacası alet, bir tür bilinçaltı okuma aletidir. Tabii bu okumayı ancak bir scientology uzmanı yapabilir. Bu uygulama ABD'de bir süre yasaklanmıştı. Yasaklamanın nedeni, hareketin aleti birçok hastalığı tedavi eden bir mucize olarak tanıtmasıydı. İngiltere ise, 1968–1980 yılları arasında hareketin misyonerlerinin ülkeye girişini yasakladı (Hunt 2003: 194; Barrett 2001: 448; Richardson 1998c: 451; Barker 1989: 174).

"**Teknolojik din**" olarak da isimlendirilen hareket, öğretilerinin insanı hayatta mutluluğa ulaştıran, onun hedeflerini gerçekleştiren temel bilgiler sunduğunu, güven duygusunu, zekasını ve kabiliyetlerini geliştirdiğini, günlük hayatın problem ve sınırlamalarından kurtardığını ve manevi özgürlüğe kavuşturduğunu iddia etmektedir. Uyguladıkları zihinsel egzersizlerin insanları "**clear**" adını verdikleri "**aydınlanma**"ya ulaştırdığını ve onları psikosomatik rahatsızlıklardan kurtardığını savunmaktadırlar. Harekete göre bu egzersizlerle insanlar içlerindeki potansiyeli açığa çıkararak tüm güçlerini kullanabilen "ideal insan" haline geleceklerdir. Tabii egzersizler, scientology merkezlerinde yüzlerce saat süren seanslarla gerçekleştirilecek, bunun için de insanlardan çok yüksek ücretler talep edilecektir (Hunt 2003: 194; Bainbridge 1993: 284).

Scientology liderleri kendi yöntemlerini eleştiren psikiyatristlerle zaman zaman tartışmalara girdiler. Ayrıca devlet yetkilileriyle ve kendileri hakkında küçük düşürücü sözler sarf eden kişi

Aktör Tom Cruise, Scientology kampanyalarına katılan önemli isimlerden biridir.

ve kurumlarla da çoğu defa mahkemelik oldular. Hareket bazı ülkelerde yasaklandı. Bunlara rağmen birçok ülkede açtıkları davaları kazandılar. Hareket, bu yönüyle yeni dinî akımlar içerisinde en kavgacı ve dava meraklısı hareket olarak bilinmektedir.

İngiltere, hareketi bir “din” olarak tanımadığı için mabet açma izni vermezken, Avustralya Yüksek Mahkemesi hareketin vergiden muaf olmak için açtığı davada hareketin dinî karakterli olduğunu kabul etmiştir. ABD’de ise Gelir Vergisi Dairesi hareket üzerinde yıllardır uyguladığı baskıdan son yıllarda vazgeçmiştir. Hareket, Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinde teşkilatlanmıştır. 130’ dan fazla ülkede merkezi, 750.000 dolayında da üyesi bulunmaktadır (Barrett 2001: 447). Hareketin üyelerin beynini yıkadığı, baskı uyguladığı, düzenlediği kurslardan çok fazla para aldığı iddiaları sıklıkla gündeme gelmektedir.

NEW AGE

Yeni Çağ anlamına gelen New Age, benzer inanç, yönelim ve pratikleri olan ve 1980'lerde popüler hale gelen bir grup akım için kullanılmaktadır. Bu gruplar arasında **Occultism** (Gizli-doğaüstü güçlere inanma), **insan potansiyellerini geliştirme akımları** (Human Potential Movements), **Neo-Paganism** (Yeni putperestlik), **Witchcraft** (büyücülük), **Şamanizm** ve **Satanizm** sayılabilir. New Age gruplarından birçoğunun kökleri 19. yüzyıl sonlarına ait ezoterik kültüre, bazılarınıninki de 20. yüzyılda ortaya çıkan "insan potansiyellerini geliştirme akımlarına" dayanmaktadır. Bugün bu akımları önemli kılan en belirgin özellik, modern toplumda dinî karakter içeren bir karşı kültür olarak ortaya çıkmalarıdır (York 2004: 308; Bainbridge 1997: 386, 391).

New Age, farklı fikirleri ve belki binlerce yıla dayanan anlayışları kapsamakla birlikte, kendini 1960'lı yıllarda gösteren bir düşünce tarzı oldu. Taraftarlarının en önemli ortak inanç noktalarından biri, "insanlığın yeni bir bilinç evresine girdiği ve köklü bir manevi değişim yaşadığı" şeklindedir. Manevi uyanış, keşif, kozmik bilinçlilik ve doğanın bütünlüğüne inanma (holism) gibi kavramlar, New Age düşüncesini savunan akımların ortak kavramlarıdır (Barker 1989: 190).

New Age felsefesinde ruh-beden-zihin bütünlüğü önemle vurgulanır. "Evrim" önemli kavramlarından biridir, fakat New Age düşüncesinde evrimden kasıt maddi veya teknolojik değil, manevi evrimdir. Ekoloji (çevre) konusu yine bu düşüncenin öncüllerinden biridir. Bu çerçevede vejetaryenlik, organik tarım, ev dokumaları, ev içi üretim sanayii ve "küçük güzeldir" esasına

dayalı alternatif teknoloji anlayışı tercih edilen bir hayat tarzının unsurları olarak görülmektedir. Politik anlamda ise **Yeşiller** hareketi paralelinde bir anlayış sergilemektedirler.

New Age düşüncesinin en önemli özelliklerinden biri de eklektik bir yapıya sahip olmasıdır. New Age yayınlarının esasını oluşturan temel başlıklardan bazıları şunlardır: Astroloji, rüya, bitkisel tedavi, simya, Hristiyan sembolizmi, Şamanizm, Feng Sui, yeryüzü gizemleri, insan potansiyeli, doğal büyü, Aborijin geleneği, Taoizm, Zen Budizmi, Mistisizm, Sufizm, Eski Yunan geleneği, Yahudi Kabbala geleneği ve meditasyon (Bruce 1995: 105).

New Age gruplarını kült (cult) olarak tanımlayabiliriz. Zaten bu grupların her birini kapsamlı bir akım olarak tanımlamak doğru olmaz; çünkü bunlar tek başlarına bir akım oluşturacak düzene ve yapıya sahip değildirler. Bu kültürleri de iki kategoride değerlendirebiliriz. Birinci kategoride "müşterili kültürler", ikinci kategoride ise "seyircili kültürler" yer almaktadır. Birinci gruptaki kültürlerin satıcısı ve alıcısı mevcuttur. New Age felsefesini benimseyen terapi grupları bu türe örnek olabilir. Bunlar uygun dergi veya gazetelerde, doğal besin satan dükkânlarda ve ilan panolarında ürünlerinin reklamını yapar ve müşteri toplarlar. Hatta bireysel danışmanlık hizmetleri sunarak da para kazanırlar. İkinci kategoride yer alan seyircili kültürler ise yazılı ve sözlü öğretilere yer veren, yani seyirci ve okuyucuya hitap eden kültürlerdir. Bunlar kitap, dergi, kaset, konferans ve benzerleriyle insanlara ulaşmakta, bireysel bağlantıları ise daha çok konferans, seminer vb. ile sağlamaktadırlar (Bruce 1995: 103).

New Age, bir akımdan çok bir düşünce veya felsefe biçimi olarak değerlendirilmektedir. New Age taraftarları kendilerini "yeni bir arayış içinde olan" şeklinde tanımlamaktadırlar. Bu akımda yer alanları diğer dinlerle ilişkileri bağlamında üç grupta değerlendirmek mümkündür:

1. New Age gruplarına ilgi duyan, ama bir başka din ile ilişkisi olmayanlar.

2. New Age'in sunduğu yeni fikir ve deneyimlere ilgi duyan, ama aynı zamanda geleneksel dinlerle ilişkilerini devam ettirenler.

3. New Age'e tam anlamıyla bağlanıp geleneksel din ve felsefeleri tamamen iflas etmiş olarak görenler (Barker 1989: 189).

New Age gruplarının ortak bir merkezleri yoktur. Bununla birlikte, mesela İngiltere'de her yıl ortak bir festival düzenlerler. Grupların ortak özelliklerinden biri de alternatif tıp üzerinde yoğunlaşmalarıdır. *Journal of Alternative and Complementary Medicine* isimli dergi New Age akımı ile özdeşleşmiştir. Dergide akupunktur, simya, aromaterapi (ıtır terapisi), electro-kristal terapi, şifalı bitkiler tedavisi (herbalism), homeopati (benzeri ile tedavi yöntemi) ve refleks-terapi gibi gerek eski geleneklerde var olan, gerek yeni dönemde ortaya çıkan tedavi şekilleri üzerinde durulmaktadır.

Bugün New Age gruplarının Batı'daki sayısı yüzlerle ifade ediliyor. İngiltere'de "**Findhorn**" ve ABD'de "**Farin**" en meşhur New Age gruplardandır. Bu gruplarda ortak yaşam şekli söz konusudur. Bazı gruplar ortak yaşamlarını kırsal alanda gerçekleştirmektedir. Dans, şiir ve drama gibi aktivitelerin yaratıcı enerjiyi arttırdığına veya kozmik enerjiyi harekete geçirdiğine inanılmaktadır.

New Age akımlarının Batı ülkelerindeki popülaritesi gün geçtikçe artmaktadır. *Religion in Modern Britain* başlıklı kitabında Steve Bruce bu konudaki bir gözlemini aktarırken şöyle diyor: Büyük Britanya'nın en büyük kitapçısı Waterstone's Kitabevi'nin Aberdeen'deki şubesinde Hristiyanlık üzerine kitapların bulunduğu rafların uzunluğu ancak 5 metre kadarken, New Age'in ilgi sahası olan zihin, beden ve ruh üzerine kitapların bulunduğu rafların uzunluğu 70 metreyi bulmaktadır (Bruce 1995: 104).

New Age fikirleri daha çok Hristiyanlıkla ilişkilendirilse de aslında diğer inanç sistemleri veya felsefelerden de birçok unsuru barındırmaktadır. Mesela Zen-Budizm, Şamanizm ve Paganizm bunlardan bazılarıdır. "**Channelling**" (ruhlarla irtibat kurma) adı verilen bir uygulama bazı New Age grupları için önemli bir finans kaynağı haline gelmiştir. Bu uygulamalardan en önemlisi 35.000 yaşında olduğu söylenen *Ramtha* isimli ruhun gerekli ödemeyi yapan müşterilere medyum J. Z. Young kanalıyla konuşmasıdır (Barker 1989: 191).

New Age grupları otoriter bir lidere ve misyoner anlayışa dayalı grup yapısı arz etmez ve tartışmalı konularla çok fazla gün-

deme gelmezler. Ancak teolojik anlamda Evanjelik Hristiyanlar New Age'in karma yaklaşımını ve Hz. İsa'yı merkez noktadan uzaklaştırmalarını sakıncalı bulurlar. Bazı muhafazakâr Hristiyanlar da bazı New Age yazarlarının yazılarını “şeytani” olarak tanımlamaktadırlar. New Age'e sadece din taraftarlarından değil, rasyonalist düşünce sahiplerinden de tenkitler gelmektedir. Onlara göre New Age düşüncesini savunmak, rasyonel ve bilimsel düşünceyi geriletme anlamını taşır (Bainbridge 1997: 391; Barker 1989: 192).

New Age Felsefesinin Temel Konuları

Evrende maddi dinamikler yanında spiritüel (manevi) dinamiklerin de bulunduğu öncülüne dayanan New Age felsefesi her birinin başına “Yeni” sıfatını eklediği dört alanda kendini belirgin olarak ifade etmektedir: 1. Bilim. 2. Ekoloji. 3. Psikoloji. 4. Spiritüalizite (Maneviyat).

Yeni Bilim anlayışı hayatın gerçek yapısını entelektüel olarak anlayabilmemiz için yeni teoriler gerektiği ve mevcut modern bilim anlayışının temelde yanlış olduğu fikrine dayanır. New Age anlayışına göre dünya sadece maddi varlıklardan oluşan ve bilinen tabiat kanunlarının geçerli olduğu bir mekân değil, madde ve enerjiden oluşan ve ikisi arasında bizim yeni yeni anlamaya başladığımız görünmez bir ilişkiyi barındıran mekândır. Bu nedenle New Age düşüncesi, sağlık konusunda modern tıbbın tek tek organlara yönelik bulgu ve tedavi yöntemi yerine beden tüm organların etkileşimini içeren bir bütün olarak görülmesini öngören bir tıp anlayışını savunmaktadır. New Age düşüncesinin en önemli ayıracı, Batı kültüründe hâkim olan mevcut rasyonel ve bilimsel dünya görüşünden sapması ve mevcut bilimsel anlayışın deney, gözlem ve test yöntemlerini kabullenmemesidir. Günümüz bilim anlayışını dar görüşlü olmakla, bilim ve tıp çevrelerini de kendi bilimsel ideolojileri dışındakilere hayat hakkı tanımamakla suçlarlar. Onlara göre, mesela tıp alanında bir tedavi şekli birkaç kişiye yarar sağlıyorsa, bu durum onun geçerliliği için yeterli bir sebeptir. Gelenek, New Age fikirlerinin ve tedavi şekillerinin temel meşruiyet kaynaklarından biridir. Onlara göre

modern toplum birçok zafiyete sahiptir ve modern dönem öncesi toplumlar ahlaki anlamda daha üstündürlər. Tibetliler, Eskimolar, Amerikan Yerlileri ve Aborijinler gibi modern öncesi topluluklar hem sosyal olarak daha üstündüler hem de maddi dünyanın işleyişı konusunda daha bilgiliydiler (Hunt 2003: 137; Bruce 1995: 106–107).

Yeni Ekoloji anlayışı ise insanların yeryüzüne karşı sorumlulukları olduğu felsefesine dayanır. İngiltere’deki New Age akımının merkezi kabul edilen Findhorn topluluğunun liderleri doğal ortamda gübre kullanmaksızın yetiştirdikleri bitkilerle kamuoyunun dikkatini çekmişlerdi. Topluluğun liderlerinden Eileen Caddy ve Dorothy Mclean bu başarılarını içlerinden gelen sesi dinlemelerine ve bitkilerin ruhlarıyla konuşmalarına bağlamışlardı. Bu nokta, New Age hareketinin çevrecilik anlayışını Yeşiller ismiyle bilinen gruplardan ayıran önemli bir ayrıftır. Yeşiller hareketi çevrenin korunması prensibini yine insanın yararlanması prensibine dayandırırken, yani çevreye gelen zararın sonuçta dönüp insanoğluna zarar vereceğı inancını savunurken, New Age anlayışı yeryüzünü bir organizma olarak görmektedir. Buna göre yeryüzü canlı bir varlıktır, bir süper organizmadır. New Age düşünürlerinden James Lovelock dünyaya eski Yunan’da yeryüzü Tanrıçası olarak bilinen *Gaia* ismini verir. Dolayısıyla bugün popüler olan Yeşillerin çevrecilik felsefesi dünyamızı kendi çıkarlarımız uğruna korumamız gerektiğı mantığına dayanırken, New Age düşüncesinin çevrecilik felsefesi yeryüzünü insandan daha üstün ve insanın kendisine saygı göstermesi gereken bir varlık olarak görmektedir. New Age düşüncesi çevre probleminin bireysel bakış açılarımızla yakından ilişkili olduğuna inanır. Bugün insanoğlunun üzerinde yaşadığı yeryüzü ile ilişkisi yine insanoğlunun materyalist arzuları nedeniyle çarpık bir hal almıştır. Bu halin düzelmesi ancak hayatın anlamı üzerine yeni bir değerlendirme ve anlamlandırma ile mümkün olabilir. İnsanoğlu aşırı tüketim alışkanlığını ve hırsını artık terk etmelidir (Bruce 1995: 108–109).

Yeni Psikoloji anlayışı da çok geniş olan gerçek insan potansiyelinin ortaya çıkarılmasını esas alır; bütünleşmiş, sevgi ve şefkate

ermiş insanı hedefler. Bu esaslar çerçevesinde bir zamanlar seküler mahiyet arz eden insan potansiyellerinin gelişimini hedefleyen ve birçoğu giderek spiritüel karakter kazanan akımlar gibi New Age de giderek bu konuda maneviyata önem vermektedir.

Yeni Spiritüalite anlayışı insanın manevi dinamiklerinin bir güç olarak kullanılabileceğini düşünür. New Age felsefesi bu konuda merkeze insanı koyar ve insan benliğinin ebediyetine inanır. Bu nedenle de reenkarnasyon inancını onaylar. Tanrı anlayışı semavi dinlerinkinden farklıdır ve Tanrı olmaksızın da vahiy (veya ilham) olabileceğine inanılır. New Age liderlerinden Eileen Caddy 1960'larda her gün doğal mesajlar veya vahiyler aldığını iddia etmiştir. Şu sözler ona aittir: "Uzun süre meditasyon yaptığım ama hiçbir şeyin olmadığı anlar olurdu. Fakat kalemim kâğıda değdiği anda, sanki elektrik düğmesine dokunulmuş gibi bir hal olur ve kelimeler elektrik akımı gibi akardı. Bana bir keresinde şu mesaj geldi: 'Ben sizin her birinizin içinde farklı şekillerde aktifim. Ne zaman benden rehberlik isterseniz tıpkı bir şimşegin ışığı gibi bu rehberliği hemen bulursunuz. Aradığınız cevap size he-

Dorothy Mclean(1920-) ve Eileen Caddy(1917-2006), İngiltere’de “Findhorn” ismiyle tanınan New Age grubunun kurucularıdır.

men ulaşır. Dolayısıyla, ellerinizde büyük bir sorumluluk var.” (Bruce 1995: 110).

Eileen Caddy başlangıçta bu vahyin Tanrı’dan geldiğini zannetti, fakat daha sonra kaynağın kendi üst-benliği (higher-self) olduğunu fark etti ve “Tanrı-insan ayrımının olmadığına, sadece ‘Ben’in var olduğuna ve bu ‘Ben’in *kozmik bilinç* sahibi ilahi bir varlık” olduğuna inandı. New Age liderleri 1970-80’lerde daha somut bir tanımlamada bulunarak vahiy kaynaklarını bir “enerji girdabı” olarak isimlendirdiler. New Age, bedensel rahatsızlıkların ana kaynağının bedendeki enerji hareketinin yavaşlaması veya tıkanması olduğunu ve kendi uyguladıkları teknikleri bilen kişilerin elleriyle enerji akışındaki düzenlemeyi sağlayabileceklerini savundu (Bruce 1995: 110, 120-122).

New Age liderleri içlerine doğan bu vahiy veya ilhamla hayatlarını yönlendirebileceklerini düşündüler. Ama zaman, “içten gelen” bu seslerin yaşama şekliyle ilgili çok da başarılı prensipler getirmediğini gösterdi. İngiltere’deki merkezleri Findhorn’un kurucularının cinsel ve duygusal hayatları tam bir rezalete dönuştü. Eileen Caddy ilk kocasını ve beş çocuğunu terk ederek Peter Caddy ile yaşamaya başladı. Peter Caddy yakışıklı, cazip ve hareket içinde etkin bir kişilikti. Harekete katılan birçok genç ve idealist kadınla cinsel ve duygusal ilişkiler kurdu. Sonunda Eileen’i de terk etti ve Kaliforniyalı bir kadınla beşinci evliliğini yaptı.

Bütün bu tecrübeler kapsamlı ve bağlayıcı bir ahlaki değerler sistemi olmadan, sadece “kozmik bilince” ve “ilahi benliğe” uyarak ahlaki bir hayatın yaşanamayacağını göstermiş oldu. Kendini geliştirme veya gerçekleştirme adına yapılan birçok eylemin aslında kendi çıkarını gerçekleştirme tehlikesini de taşıyabileceği böylece ortaya çıkmış oldu (Bruce 1995: 120).

B. UZAK-DOĞU ve HİNT KÖKENLİ
AKIMLAR

HARE KRISHNA / ISKCON

(International Society for Krishna Consciousness)

Hare Krishna hareketini
1965'te Batı'ya
taşıyan Swami Prabhupada
(1896-1977).

ISKCON veya Hare Krishna adıyla tanınan hareket Batı'ya gelen Doğu kaynaklı yeni dinî akımlar içerisinde belki de en başarılısı ve en dikkat çekenidir. Bir hareket olarak Batı'ya girişi 1965 yılında Swami Prabhupada Bhaktivedanta'nın (1896–1977) New York ve San Francisco'da bir grup taraftar edinmesiyle gerçekleşmiştir (Hunt 2003: 117). Müntesiplerin Sri-la Prabhupada ismini verdikleri bu kişi, Hindistan'da bir ecza şirketinde yönetici olarak çalışmakta ve ayrıca

Veda metinlerini İngilizce'ye çevirmektedir. Emekli olduktan sonra da gurusu (üstadı) tarafından hareketi Batı'ya taşımakla görevlendirildi (Bainbridge 1997: 193).

Grup Yapısı, İnanç ve İbadetleri

Hareket, Batı'da çoğunlukla uyuşturucu kullanan ama artık bu durumdan kurtulmak isteyen ve 1960'ların hippî kültürünün ütöpik ideallerinden umudunu kesmiş gençlerin ilgisini çekti. Harekete girenlerin sufi bir yaşam tarzını benimsemeleri, özellikle de şu kuralları gözetmeleri gerekmektedir.

1. Evlilik dışı cinsel ilişki kurmamak (cinsel ilişki ancak evlilikte çocuk sahibi olmak için gerçekleştirilebilir), kumar oynamamak, alkol almamak, uyuşturucu kullanmamak, et yememek.

2. Sanskritçe bir isim almak.

3. Hare Krishna zikri olan 16 dizeyi günde yaklaşık iki saat okumak (Barker 1989: 184; Palmer 1998a: 236).

Mabette yaşayan üyeler her gece üçte kalkar ve *japa* ismi verilen, yaklaşık iki saat süren zikri yaparlar. Zikir sırasında 108 taneden oluşan ve *mala* denilen bir tespih kullanırlar. İslamiyet'te bazı dua veya zikir şekillerinin tespih taneleri sayılarak yapılması gibi Hare Krishna üyeleri de aşağıdaki sözleri tespih çekerek söylerler. Günlük zikirlerini tamamlayabilmeleri için 108 taneli bu tespihi günde 16 kez devirmeleri gerekmektedir ki, bu da zikir sözlerinin (*mantra*) günde 1.728 defa tekrarlanması anlamına gelir (Nye 2004: 188; Barrett 2001: 287). Zikre esas olan *mantra*'nın sözleri şu şekildedir:

*Hare Krishna, Hare Krishna,
Krishna Krishna, Hare Hare,
Hare Rama, Hare Rama,
Rama Rama, Hare Hare.*

Bu *mantra* Batı'nın birçok büyük kentinde, insanların yoğun olduğu caddelerde beyaz veya safran renkli uzun entari giyen dazlak kafalı erkek Hare Krishna üyelerince dümbelek sesleri eşliğinde hızlı adımlarla yürüyerek seslendirilir.²⁵ Böylece renkli, cümbüşlü ve cazip bir ayin görüntüsü sergilenir (Hunt 2003: 118).

Hareketin ilk yıllarında müntesipleri mal varlıklarını harekete bağışladılar ve mabet olarak kullandıkları mekânlarda ortak bir hayat yaşamaya başladılar. Prabhupada 1977'de öldüğünde birçok ülkede mabetler kurdurmuş ve müntesiplerinin sayısı 10.000'i bulmuştu.

25 Hare Krishna üyeleri cinsiyet ve medeni durumlarına göre farklı elbise giyerler. Evli erkekler beyaz renkli, evlenmemiş erkekler de safran renkli entari giyerler. Kadınlar ise *sari* adı verilen Hint kıyafeti giyerler.

Hare Krishna üyeleri, Londra'da meşhur Oxford Street'te bir ayin sırasında.

Hare Khrisna, Hinduizm içinde gelişen bir mezhep veya tarikat olarak değerlendirilebilir. *Bhakti* geleneğinden gelen bu hareketin kurucusu 16. yüzyılda yaşayan Bengalli Sri Chaitanya Mahaprabhu'dur (1486-1533). Mahaprabhu'nun Tanrı Krishna'nın son reenkarnasyonu olduğuna inanılır (Hunt 2003: 117).

Hareketin faaliyetleri arasında vaaz vermek, kitap ve dergi dağıtmak, kalabalık insan kitlelerinin bulunduğu bölgelerde (alışveriş merkezleri gibi) Hare Krishna zikrini (*mantra*) yapmak ve pazar günleri yemek vermek sayılabilir.

ISKCON farklı bölgelerden sorumlu olan bir komite tarafından yönetilmektedir. Prabhupada'nın ölümünün ardından ruhani liderlik kıdemli guruların uhdesine verilmiştir. Yerel mabetlerde bir mabet başkanı bulunur ve Hare Krishna akımında liderlik konumlarına sadece erkekler yükselebilir. Prabhupada'nın ölümünden sonra hareket içinde özellikle Amerika'da (Virginia, New Vrindan) büyük bir mandıra çiftliğinde toplu halde yaşa-

yan üyeler arasında tartışmalar ve bölünmeler baş göstermiştir. Hatta burada işlenen bir cinayet üzerine Prabhupada'nın halefi olduğunu iddia eden Swami Kirtananda hakkında soruşturma başlatılmış, ama bir sonuç alınamamıştır. Başlangıçta toplumdan soyutlanmış bir yaşam benimseyen hareket, şimdilerde topluma karşı daha olumlu bir yaklaşım sergilemekte ve birçok üyesi manastır hayatı yerine, toplum içinde yaşamayı tercih etmektedir. Aile merkezli yapının korunmasına özen göstermek hareketin temel isteklerindendir (Palmer 1998a: 236).

Tüm bu prensiplerine rağmen Hare Krishna akımı zaman zaman skandallarla da gündeme gelmiştir. 1982 yılında akımın İngiltere sorumlusu Jayatirtha'nın (asıl ismi James Immel) hem uyuşturucu aldığı hem de bayan müritlerle ilişki yaşadığı ortaya çıktı. Jayatirtha'nın işlediği çifte günah onu koltuğundan etti ve yerine Amerika'da bulunan, daha önceden hareketin Avrupa sorumlusu olan Bhagavan atandı. Bhagavan fevkalade bir tanıtım faaliyetine başladı ve sadece İngiltere'de Hare Krishna'yı tanıtan 30 milyon kitapçık dağıttırdı (Barrett 2001: 284).

SAİ BABA

Hinduizm kaynaklı bir harekettir ve *Saivite* geleneğine dayanır. Hareketin kurucusu **Satya Sai Baba** tüm Hint guruları arasında en fazla mucize gösteren kişi olarak bilinir. Harekette Sai Baba ismini taşıyan iki kişi vardır. Birincisi Shirdi Sai Baba (1838–1918), ikincisi ise hareketin kurucusu Satya Sai Baba’dır (1926-2011). Satya Sai Baba’nın Shirdi Sai Baba’nın reenkarnasyonu olduğuna inanıldığı için hareketi incelerken öncelikle Shirdi Sai Baba’yı ele almak uygun olacaktır.

Shirdi Sai Baba

Hareketin kurucusu Satya Sai Baba, kutsal olduğuna inanılan Shirdi Sai Baba’nın reenkarnasyonudur. Shirdi Sai Baba 15. yüzyılda yaşamış Hindu-Sufi şair Kebir’in (1398–1518) reenkarnasyonudur (Hunt 2003: 119). Shirdi Sai Baba 1838 yılında Patri’de (Haydarabad) Brahman bir ailede dünyaya geldi, fakat Müslüman bir Hint fakiri tarafından büyütüldü. Bu sebeple de kendini hem Hindu hem de Müslüman topluluğa yakın hissetti. Ömrü boyunca da Müslümanlar ve Hinduların kaynaşması için çalıştı. Bazen Hindu mabetlerinde bazen camilerde yaşadı. Her iki din ile o kadar özdeşleşti ki, Müslümanlar da Hindular da Shirdi’nin kendilerine ait olduğu iddiasında bulundular. 1872 yılında ismini aldığı Shirdi kentine yerleşti. Shirdi kenti kutsal Ganj Nehri’nin güney kolu olan Godavari Irmağı’na yakındı. Shirdi, bu kentteki Shri Khandoba mabedine geldiğinde mabedin bekçisi onu “Hoş geldin Sai Baba, hoş geldin!” diyerek karşıladı ve o günden sonra “Sai Baba” ismiyle anılır oldu.

Shirdi Sai Baba'nın, müritlere şifa verme, onları kötülüklerden koruma, hava hareketlerini kontrol etme, ruhsal (astral) seyahat yapma, dilenci, keşiş, kedi ve köpek şeklinde görünme gibi birçok mucizeler gösterdiğine inanıldı (Hunt 2003: 119). Nakledilen kerametlerinden biri şöyledir: Shirdi Sai Baba, mabedin kandillerine gazyağı almak için mahalle bakkalına gider, ancak gaz yağı alamadan geri döner. Shirdi Sai Baba'nın ne yapacağını merak eden bakkal, mabede kadar onu takip eder. Shirdi, mabede gelince kandillere su doldurur ve kandilleri yakar. Kandiller, içinde su olmasına rağmen mucizevi bir şekilde yanar ve hiç sönmez. Bu mabette bugün de bu kerameti anımsatan sembolik bir ateş yakılmaktadır. Müritler nöbet tutarak ateşin sürekliliğini sağlarlar. Mabette bugün Hindistan'daki Hindu, Budist, Müslüman, Hristiyan gibi farklı dinlerden birçok insan tarafından kutsal mekân olarak görülür (Chryssides 2001: 181).

Shirdi Sai Baba 1918'de vefat eder. Vefatından önce reenkarnasyonunun sekiz yıl sonra gerçekleşeceğini söyler. 1952'de de müritleri tarafından mezarının yanına heykeli dikilir. Bazı müritler heykele baktıklarında Shirdi'nin kendilerine baktığını hissettiklerini iddia ederler. Bazıları da onun zaman zaman kendilerini ziyaret ettiğini, rüyalarında kendilerine görüldüğünü, onları koruduğunu ve kutsadığını söylerler (Chryssides 2001: 181). Müritlerden birinin bir tecrübesi şöyledir: Olay, söz konusu müridin harekete yeni ilgi duymaya başladığı bir zamanda yaşanır. Öğle yemeğini yedikten sonra "Mucizeler Adamı Sai Baba" (*Sai Baba: Man of Miracles*) isimli kitabı okumaya başlayan mürit, kitabı okurken uyuya kalır. Rüyasında birinin ona "Et! Et!" diye bağırıp tokat attığını görür. Uyandığında yüzünde tokatın etkisini hisseder. Mürit, rüyasında ona tokat atan kişinin Sai Baba olduğuna ve öğle yemeğinde et yediği için onu azarladığına inanır. Çünkü Sai Baba müritlerine vejetaryen olmalarını öğütlemektedir (Chryssides 2001: 188).

Satya Sai Baba

İkinci Sai Baba olarak bilinen ve Sai Baba hareketinin kurucusu olan Satya Sai Baba, 1926 yılında Güney Hindistan'ın Puttaparthi kasabasında Hindu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya

geldi. 1926, Shirdi Sai Baba'nın sekiz yıl sonra reenkarne olacağını iddia ettiği tarihti. Doğumundan önce hem ailesi hem çevredeki insanlar onun dünyaya gelişiyle ilgili çeşitli mucizelerin gerçekleştiğine inandılar ve bu yüzden kendisine "her yere yayılmış gerçek Tanrı" anlamına gelen Satyanarayana Rajuin ismini verdiler. Daha doğmadan görülen mucilerden biri evlerindeki müzik aletlerinin sebepsiz yere hareket etmesiydi. Doğumundan çok kısa bir süre sonra da yatağında büyük bir kobra yılanı bulunmuştu. Yılan çocuğa zarar vermemiştir ve bu kutsal bir işaretti, çünkü kobra yılanı Hinduizm'in kutsal teslisinde yer alan Şiva'nın sembolüydü (Burnett 2004: 179; Sandweiss 1940: 94).

Satya Sai Baba (bundan sonra sadece Sai Baba olarak anılacaktır) çocukken çevresinde gördüğü ıstıraplardan rahatsız olur ve küçük yaşta vejetaryen olmaya karar verir. Çevresinde yaygın olan horoz dövüştürmek ve köpekleri aylara saldırtmak gibi halk eğlencelerinden hoşlanmaz. Hayvanların öldürülmesinden oldukça rahatsız olur. Ailesinden habersiz eve dilencileri ve açları getirip doyurur. Çevresinde yardımsever bir çocuk olarak tanınır. Bu nedenle de arkadaşları ona "guru" derler (Sandweiss 1940: 94; Chryssides 2001: 182).

1940 yılında 14 yaşındayken Shirdi kentinde Sai Baba'yı yılan sokar ve iki ay boyunca bilinci yerine gelmez. Yerel bir şifacı tarafından tedavi edilen Sai Baba'nın kafası üç yerinden kesilir ve buralara bitkisel ilaç tatbik edilir. Kendine geldiğinde artık bambaşka biridir ve Shirdi Sai Baba'nın reenkarnasyonu olduğunu söyler. Yaşından umulmayacak şekilde konuşmaya başlar ve uzun Sanskritçe metinleri sanki daha önce ezberlemiş gibi okur. Daha önce hiç gitmediği yerleri, görmediği kimseleri tasvir edebilmekte, karmaşık dinî doktrinleri açıklayabilmektedir. Sonunda Shirdi Sai Baba'yı iyi bilen birine götürülür ve o da bu reenkarnasyonu onaylar.

Sai Baba daha o yıllarda kerametler göstermeye başlar. İddialara göre bir gün babası Sai Baba'yı uzaktan görür, etrafında insanlar vardır ve hemen yanına gider. Sai Baba çeşitli şekerlemeler ve meyveleri yoktan var etmekte, çevredeki insanlar da secdeye kapanarak onun Tanrı'nın enkarnasyonu olduğunu hay-

kırmaktadır. Babası, onun bir hokkabaz veya büyücü olduğunu düşünür; biraz şaşkın biraz kızgın bir tavırla eline bir sopa alarak tehditkâr bir ifadeyle “Sen kimsin!” diye üzerine yürür. Oğlu da son derece sakin bir şekilde “kendisinin doğumundan sekiz yıl önce ölen Shirdi Sai Baba’nın reenkarnasyonu” olduğunu söyler. İddia büyüktür. Birkaç ay sonra bir grup insan onun Shirdi Sai Baba’nın reenkarnasyonu olduğuna inanmaları için başka kerametler göstermesini isterler. Bunun üzerine eline aldığı bir tutam yasemin çiçeğini yere fırlatır ve o anda çiçekler “Sai Baba” ismini yazarlar (Sandweiss 1940: 95).

Okulda da kerametler göstermeye devam eder. Kalemını kaybeden arkadaşına yeni kalem yaptığı, hasta arkadaşını iyileştirmek için bitkiler ihdas ettiği, yoktan yüzük ve kolye gibi eşyalar ürettiği anlatılanlar arasındadır. O yıllarda gösterdiği iddia edilen mucizelerden en önemlisi şöyledir: Sai Baba arkadaşlarıyla bir tepe üzerinde bulunan ağaca doğru koşu yarışı yapar ve her defasında birinci gelir. Kimi zaman ağaca uçarak ulaşır, üstelik ağacın dallarına arkadaşlarının istediği meyveleri kondurur (Chryssides 2001: 183).

Kısa bir süre sonra ailesine artık onlara ait olmadığını söyler ve yanlarından ayrılır. Okulu da bırakan Sai Baba mürit toplamaya başlar. Müritlerinin sayısı hızla artar ve bir *ashram* (tekke) kurar. Bugün hâlâ varlığını sürdüren bu *ashrama* Prasanthi Nilayam (Ebedi Huzur Mekânı) ismini verir. Sai Baba ölümüne kadar (2011) müritleriyle birlikte burada ve Brindavan’daki yazlık ikametgâhında yaşadı, Hindistan ve diğer birçok ülkeden milyonlarca insanı bu iki ikametgâhta kabul etti (Sandweiss 1940: 95). Burada ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim kurumlarını içeren bir kampüs vardır. Öğrencilerin tüm masrafları Sai Baba Vakfı tarafından karşılanır. Buradaki bir başka kurum da Asya’nın en büyük uzman hastanesi olarak bilinen ve ücretsiz açık kalp ameliyatının yapıldığı hastanedir.

Satya Sai Baba’nın özellikleri

Sai Baba, ulu bir şahsiyet olduğunu, her şeyi bildiğini, kimse-nin göremediği şeyleri gördüğünü (clairvoyant olduğunu) iddia

eder ve bu nedenle de müritlerinden kesin itaat ister. Clairvoyant (durugörü) özelliği sayesinde tüm müritlerini gözetlediğine, darda kalan müritlerine yardım ettiğine, yanlış davranış ve düşüncede bulunanlara da müeyyideler uyguladığına inanılır (Chryssides 2001: 180). Ona gelen herkesin geçmişini, şimdiki halini ve geleceğini bilir. Müritlerine göre Sai Baba uluhiyetin üç temel özelliği olan “her şeye kâdir olma”, “her şeyi bilme” ve “her yerde hâzır ve nâzır olma” kabiliyetlerine sahiptir.

Hindistan’da “Baba” sıfatı çocuk veya yaşlıların isimlerinin sonuna eklenen, şefkat ve samimiyet içeren bir ifadedir. Bu sıfat kutsal olduğuna inanılan birine verildiğinde ise hem çocukluğun masumiyetini hem de ihtiyarlığın bilgeliğini içeren bir anlam taşır. Müritler “Sai” kelimesinin “Evrensel Anne” anlamına geldiğini, dolayısıyla “Sai Baba”nın evrenin hem annesi hem de babası olarak Tanrı’nın erkeklik ve dişilik boyutunu kapsadığını iddia ederler.

Sai Baba’nın Tanrısal öze sahip olduğu yönündeki bir başka inanış ise şöyledir: Yukarıda da belirtildiği üzere birinci Sai Baba (Shirdi Sai Baba) Hindu-Sufi şair Kebir’in reenkarnasyonuydu ve onun aynı zamanda Tanrı Şiva’nın enkarnasyonu olduğuna inanılıyordu. Sai Baba da Shirdi’nin reenkarnasyonu olduğuna göre o da Tanrısal öz taşımaktadır. Sai Baba ayrıca Şiva’nın dişili olan Şakti’nin de özünü taşıdığı için hem dişil hem erkek Tanrı özelliklerine sahiptir.

Sai Baba, kendisinin reenkarnasyonunun da devam edeceğini, kendisinden sonra gelecek kişinin adının Sri Prema Sai Baba olacağını ve Güney Hindistan’da dünyaya geleceğini belirtir. Sri Prema Sai Baba son avatar (tanrının enkarnasyonu) olarak dünyaya gelecek ve **Altın Çağ**’da insanlığa önderlik edecektir. Sai Baba 2022 yılında 96 yaşında öleceğini söylüyordu. Ancak 2011 yılında 85 yaşında öldü.

Müritleri Sai Baba’nın Tanrı’nın enkarnasyonu olduğuna inanırlar ama Sai Baba, kendisine mürit olmaları için bu inancın ön şart olmadığını belirtir: “Benim kim olduğumu anlamaya çalışmayın! Gelin ve ne olduğumu kendiniz görün!” Sai Baba’nın mucizelerine inanmak da başlangıçta bir zorunluluk olarak görül-

Satya Sai Baba (kıvrıkcık saçlı) müritleriyle birlikte. Satya Sai Baba 2022 yılında, 96 yaşında öleceğini söylüyordu. Ancak kehaneti gerçekleşmedi. 2011 yılında, 85 yaşında öldü.

mez. Müritlerine göre Sai Baba'nın her iki ayak tabanında onun *avatar* olduğunu gösteren bir işaret vardır(Chryssides 2001: 184). Onun Tanrı'nın enkarnasyonu olduğuna inanmak, doğal olarak onun yaratıcı olduğuna inanmak demektir. Dolayısıyla, göstermiş olduğu mucizelere inanmak müritleri için pek zor olmasa gerektir. Sai Baba'nın ağzından Şiva'nın sembolü olan kutsal *lingam*²⁶ çıkardığına, bunun da onun Tanrısal özüne bir delil olduğuna inanılır (Chryssides 2001: 184). Yukarıda da değinildiği gibi müritler Sai Baba'nın kendilerine göründüğünü ileri sürerler ve bunun amacının onları kutsamak olduğuna inanırlar. Müritlerine göre bu durum onun Tanrı'nın enkarnasyonu olduğunu da teyit etmektedir. Zaten Sai Baba da kendi uluhiyyetini ilan etmiş-

26 **Lingam-Yoni:** Hinduizm'de Tanrı Şiva'nın sembolü olduğuna inanılan hem eril hem dişil sembol organı.

tir. Dünyaya geliş nedenini de “insanlara uluhiyyetlerini hatırlatmak” olarak belirler. Bu konuda şunları söyler: “Ben kim olduğumu biliyorum. Ben ancak size kim olduğunuzu hatırlatmak için geldim.” Bu sözlerden anlaşıldığı üzere Sai Baba’nın kutsal misyonu insanlara özlerindeki uluhiyyeti kavratmak ve insanlığı ilahi kaynağa döndürmektir.

Öğretileri

Sai Baba öğretisinde Tanrı’nın birliğine inanılır. Farklı dinler Tanrı’yı farklı isimlerle anabilirler ama gerçekte Tanrı tekdir. Sai Baba ilahi bir enkarnasyondur ve Tanrı’nın kendisi değildir.

Hindu geleneğinde önemli bir yeri olan “aydınlanma” kavramı Sai Baba hareketinin de anahtar kavramlarından biridir. Aydınlanma, müminin kendini “Tanrı ile bir” olduğunu hissettiği ana kadar devam eden manevi bir süreçtir. Bu süreci yaşayan kişi öldükten sonra ebedi hayata kavuşacaktır. Aydınlanmaya ulaşmak için kişi salih bir imana sahip olmalı ve bir guruya intisap etmeli; tüm düşünce, duygu ve eylemlerini Tanrı’ya yönlendirmeli, kendini ve maddi kazanımları düşünmekten vazgeçmeli, maddi olan her şeyi terk edip yoksul bir hayat yaşamalıdır. Bu son prensibi gerçekleştirmek için Sai Baba’nın Hindistan’da zaman zaman dilencilik yaptığı ve köhne yerlerde barındığı söylenmektedir.

“Tanrı’yı bilmek” bir insanın elde edebileceği en büyük değerdir ve kişi, maddi varlık bilgisi veya bilim yoluyla değil; kutsal metinleri okuyarak ve bunları uygulayarak mutlu olabilir. Sai Baba hareketi bazı öğretilerinde Kur’an’ı kullanmakla birlikte, çoğunlukla Vedalar’a dayanır.

Sai Baba’nın öğretisinde dört önemli prensip vardır:

1. Satya (Gerçeklik)
2. Dharma (Görev).
3. Şanti (Barış)
4. Prema (İlahi Sevgi).

1. Satya (Hakikat): Yaratılış düzenini ve bu düzen içindeki Tanrı’yı, dünyayı ve insanın yerinin kavramak anlamına gelir. Aslında Sai Baba’nın bu konulardaki öğretileri çoğunlukla Hin-

du geleneğine; Vedalar, Upanişadlar ve diğer Hindu metinlerine dayanmaktadır. Upanişadlar'ın temel öğretisi insan ruhu ile Tanrılar arasındaki (*atman* ile *brahman*) birlikteliği esas alır. Bu öğreti akla şöyle bir soruyu getirebilir: "Bu durumda Sai Baba ile müritlerinin farkı nedir; onun ruhunun üstünlüğü nereden kaynaklanmaktadır?" Buna cevapları şu şekildedir: İki türlü avatar vardır; *Amsa-avatar* ve *purna-avatar*. Tüm insanlar amsa-avatar, yani Tanrı'nın kısmi enkarnasyonudurlar; "maya"nın yani fiziksel dünya illüzyonunun etkisi altındadırlar. Bu nedenle bireysel benlik edinir ve bu dünyaya bağlanırlar. Purna-avatar ise "maya"yı aşar ve eşyayı gerçek haliyle görür. Sıradan insanlar "karma"larına, yani geçmiş hayattaki eylemlerine göre dünyaya gelirler ve iki şeyi gerçekleştirmeye çalışırlar ki bunlar da Sai Baba felsefesinin iki önemli hedefidir: 1. Benliği geri planda tutarak insanlığa hizmet etmek. 2. Özgürlüğe kavuşmak (Chryssides 2001: 185–186).

Özgürlüğe kavuşmak için "atman"ı kaplayan örtülerin ardındaki gerçek benliği görmek ve brahmanla birlikteliğin farkına varmak gerekir. *Avatar* ise halihazırda kendi ilahi kimliğinin farkındadır ve fiziksel dünyaya belirli bir misyonla iner (zaten avatar "iniş" anlamına gelmektedir).

Sai Baba literatürü *avatar* ile sıradan insan arasındaki farkları belirten listelere de yer vermektedir. "Avatar"ın sekiz özelliğini bildiren bir liste şöyledir:

1. Görkem
2. Dürüstlük
3. Bilgelik
4. Şöhret
5. Başarı
6. Dünyaya bağlılık göstermemek
7. Var etmek-yok etmek
8. Her şeyi bilmek.

Sai Baba'nın gösterdiği mucizeler onun *avatar* olduğuna işaret etmektedir. Var etme ve yok etme özelliği Sai Baba'nın mücessem halini temsil ettiği Tanrı Şiva'ya aittir. Yok etme özelliği olumsuz

bir anlam taşımaz. Sai Baba “yok etme”nin kötülere yönelik bir özellik değil, evrende yenilenmeyi gerçekleştiren bir özellik olduğunu ifade eder. Sai Baba’nın mucizeleri genelde insanlara fayda sağlayan şeyler olarak görülse de mucizeler bazen insanlara eza da vermektedir. Bu eza sayesinde insanlar o güne kadar biriktirdikleri kötü karmayı (kaderi) yok etme fırsatını yakalayabilirler. Ayrıca Sai Baba *avatar* özelliği sayesinde insanların göremediği *karma* kanununu görebilmektedir (Chryssides 2001: 186).

2. Dharma (Görev)

Hinduizm kaynaklı kavram kişinin dinî, sosyal ve ahlaki sorumluluklarını ifade eder. Sai Baba kast sistemini reddeder ve sorumlulukların eşit olduğunu söyler. Ona göre insanlar renk, ırk, din ve cinsiyet ayırımına tabi tutulamaz. Bununla birlikte kadın-erkek eşitliği konusunda feminist yaklaşıma karşı çıkar. Mesela “anneliğin Tanrı’nın bir lütfu olduğunu, dolayısıyla annelerin iş hayatında bulunmaktansa çocuklarının gelişimiyle meşgul olmaları gerektiğini” savunur. Sai Baba hiç evlenmemiştir, münzevi bir yaşantısı vardır. Fakat müritlerini dünyayı reddeden bir yaşantı tarzına teşvik etmez. Hare Krishna hareketinde olduğu gibi manastırı andıran bir hayat önerilmez. Böyle bir grupları da yoktur. Ama müritler arasında bireysel olarak bunu tercih edenler olursa, bu konuda onlara müdahalede bulunulmaz.

Hareket, insanların dürüst bir şekilde ve meşru yollardan hayatlarını kazanmalarına, dürüst davranışlar sergilemelerine büyük önem verir. Bu davranış şekli Tanrı uğruna çalışmakla eşdeğer görülmektedir. Sai Baba bu bağlamda insanın dünya ile ilişkisini şu örnekle anlatır: “Benlikle dünya arasındaki ilişki, su ile kayığın ilişkisine benzer. Kayık suya girmeli, ama su kayığa girmemelidir.”

Görev olarak değerlendirilen bir başka konu da doğru beslenmedir. Sai Baba mensupları vejetaryendir ve bunu şiddetten uzak durmak için gerekli sayarlar. Üçüncü prensip olan Şanti, canlılara zarar vermemeyi gerektirdiği için de et yenilmemelidir. Sai Baba hareketinde alkol kullanmak da yasaktır. *Dharma* kavramının Sanskritçe’deki kök anlamı “temel tabiat” demektir. Dolay-

sıyla, insanın temel tabiatı “öldürmek, çalmak” gibi eylemlerden kaçınması gerekir.

Sai Baba yeni bir kült kurmaya gelmediğini söyler. Bu noktada da bulunduğu bölgenin iki büyük dini olan İslam ve Hinduizm’i uzlaştırmaya çalışmış, bu din mensuplarının dinlerini bilinçli bir şekilde takip etmelerini istemiştir. Kendi diniyle diğer dinlerin tanrılarının farklı olmadığını, hepsinin aynı öze dayandığını, sadece isimlerin değiştiğini söyler (Chryssides 2001: 188). Hindu geleneği dışındaki dinlerin kutsal kitaplarında da kendisinden haber verildiğini belirtir. Mesela İncil’in “İsa, beni sizin arınıza gönderen tekrar gelecek dedi ve eliyle kuzuyu gösterdi” (Vahiy Kitabı) şeklindeki ayetini bu yönde yorumlar: “Kuzu burada bir semboldür, bir işarettir. İşaret ettiği şey de kuzunun çıkardığı meleme sesidir. Bu da ‘ba ba’ şeklindeki sestir. Yani Baba’dır. Hz. İsa onun isminin ‘Hakikat’ olacağını söylemiştir. Benim ismim olan Satya’nın anlamı ‘Hakikat’tir. Yine İsa: ‘O kırmızı kuşak takacaktır’ der (Sai Baba kırmızı bir kuşak takmaktadır). İsa yine der ki: ‘O kısa boyludur, başında taç vardır (Sai Baba burada tacı saç olarak yorumlar). Kuzu sevginin sembolüdür. Hz. İsa kendisinin tekrar geleceğini söylememiştir. Onun sözünü ettiği ‘ba ba’ işte bu Baba’dır.” (Chryssides 2001: 189).

Sai Baba hareketi Hristiyanlıkla paralellikler arz etmektedir. Sai Baba’ya göre Hz. İsa da avatardır. İsa “Ben ve Babam biriz!” demiştir. Sai Baba, Şiva’nın enkarnasyonudur. Sai Baba’nın müritleri, İsa ile Sai Baba’nın mucizelerinin benzeştiğini ileri sürerler. Bazı müritler Hz. İsa’yı astrolojik Pisces Çağı’nın avatârı, Sai Baba’yı da Aquarius Çağı’nın avatârı olarak değerlendirirler. Sai Baba hareketinin mabetlerinde Tanrı Şiva’nın yanı sıra Rama, Krishna, Vishnu ve Hz. İsa’nın resimlerini de görmek mümkündür.

Sai Baba’ya göre **avatar** Hindistan’da dünyaya gelmelidir, çünkü birtakım şeyler ancak burada tecrübe edilebilir. Bu iddia, Hz. İsa’nın avatar oluşuna engel gibi gözükse de, Sai Baba yorumuyla bu engeli de aşmaktadır. Ona göre Hz. İsa 12 yaşından tebliğe başladığı ana kadar Hindistan’da yaşamıştır (Chryssides 2001: 189).

3. Şanti (Barış)

Büyük avatarlar yeryüzüne rastgele gelmezler. Dharma kaybolduğu zaman avatar yeryüzüne iner ve insanlığı düştüğü bu kötü vaziyetten kurtarır. Müritler Sai Baba'nın da yeryüzüne insanlığı yok olmaktan kurtarmak üzere geldiğine inanırlar. 21. yüzyıl insanlık için büyük tehlikeler barındırmaktadır ve bunların başında nükleer felaketler, nüfus yoğunluğu, küresel ısınma, ormanların yok olması, ekonomik krizler ve ahlaki çöküş gelmektedir. Tüm bunlar insanlığın büyük bir kriz içinde olduğunu göstermektedir ve Sai Baba insanlığa savaşlardan uzak durmayı ve tabiatla barış içinde yaşamayı öğretmektedir (Chryssides 2001: 189). Müritlerin inancına göre Sai Saba 'avatarik' gücünü kullanarak nükleer savaşı engelleyebilecektir, ama bu, insanların bu konudaki gayretlerine bağlı olacaktır.

4. Prema (İlahi Sevgi)

İnsanlığın geleceğini belirleyecek olan sevgidir ve bu insanların birbirlerini, özellikle de Sai Baba'yı sevmeleri ile gerçekleşecektir. Sai Baba sevgisi, Tanrı sevgisi anlamına gelmektedir.

Sai Baba'nın 1968 yılında söylediği şu sözler hareketin temel felsefesini yansıttığı gerekçesiyle hareket mensupları tarafından çokça alıntılanmaktadır:

"Ben sizin kalbinizdeki aşk lambasını yakmaya, onun ışığını günbegün artırmaya geldim. Bir din adına gelmedim. Bir mezhebi, bir inancı yaymak, bir doktrine taraftar bulmak için değil benim gelişim. Müritler, inanlılar toplamak değil amacım. Ben ancak tek bir inancı, tek bir manevi prensibi hatırlatmak için geldim. O da sevgi yoludur, sevgi erdemidir, sevgi görevidir, sevgi zorunluluğudur."²⁷

Yine aşağıda alıntılacağımız sözler onun bu konudaki görüşlerini net olarak yansıtmaktadır:

"Tek bir din vardır. O da sevgi dinidir. Tek bir dil vardır. O da

27 www.sathyasai.org

kalp dilidir. Tek bir ırk vardır. O da insanlık ırkıdır. Tek bir Tanrı vardır. O da her yerdedir.”

Sai Baba yukarıda aktardığımız dört prensip yanında insanı kutsallığa ulaştıracak 10 kural belirler:

1. Vatanını sev ve başkalarının vatanına saygı göster!
2. Tüm dinlere saygı göster, çünkü onların her biri Tanrı'ya giden yollardır!
3. Tüm insanları ayırimaksızın sev, insanlığın tek bir topluluk olduğunu unutma!
4. Evini ve çevreni temiz tut ki hem sen hem de toplum sağlıklı ve mutlu olsun!
5. İnsanlara rüşvet teklif ederek onları ayartma, rüşvet kabul ederek de kendini alçaltma!
6. Senden dilenenlere para değil, kendilerine güvenme duygusu ver. Hasta ve yaşlılara sevgi sun, onları himaye et!
7. Hiçbir zaman kıskançlık ve nefret duygularına mağlup olma!
8. Kendi ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarına dayanma. Başkalarına hizmet etmeye başlamadan önce kendi hizmetçin ol!
9. Devletin kanunlarına uy, örnek vatandaş ol!
10. Tanrı'ya tap, günahattan sakın!

İbadet Şekilleri

Sai Baba hareketinde toplu ibadet pek yapılmaz. Yalnız, müritler *Bhajan Manda* adı verilen tören için haftada bir toplanıp çoğu Sai Baba tarafından yazılmış ilahileri okurlar. Bir başka ibadet şekli ise *Shat-Laksharchan* adındaki, ilahi isimleri içeren *mantra* okumadır. Müritler yılda birkaç bayram kutlarlar. Bunlardan bazıları Hinduların da kutladığı bayramlardır. Bunlardan biri de Tanrı Şiva'nın doğum günü dolayısıyla kutlanan bayramdır. Sai Baba'nın doğum günü olan 23 Kasım ve Hz. İsa'nın doğum günü olan Noel de Sai Baba hareketince kutlanılmaktadır.

Müritler Banglore yakınlarındaki *ashram*lara (tekkelere) giderler ve Sai Baba'yı *darshan*²⁸ verirken görmeye çalışırlar. Sai Baba'nın zatını göremeyenlerin onun fotoğrafını taşımaları da yeterlidir. Onun fotoğraftaki imajı da kişiye *darshan* sağlayabilir. Her zaman her yerde var olduğuna inanılan Sai Baba'nın müritlere hep yakın olduğu, hatta evlerinde bulunduğu inanılır. Bazı müritler evlerinde bir odayı onun için ayırırlar. Odayı süslerler ve Sai Baba'nın gelmesi ihtimaline karşı her daim hazır tutarlar: Onun için yatak yaparlar, sandalye ve masa bulundururlar ve her akşam masanın üzerine yiyecek-içecek bırakırlar. Bazı müritler bazı geceler yatağın bozulduğunu, yiyecek ve içeceklerin eksildiğini ve odada Sai Baba'nın ayak izlerinin görüldüğünü anlatırlar. Sai Baba'nın aynı anda farklı yerlerde görüldüğü, yani "tayy-i mekân" özelliği olduğu da iddia edilir (Chryssides: 2001: 191).

Sai Baba tarafından belirlenen aşağıdaki dokuz kural, davranışı yönlendiren kurallar gibi görünseler de, aslında ibadet olarak algılanmaktadır:

- Günlük meditasyon yapmak ve dua okumak.
- Haftalık ilahi okuma seanslarına tüm aile fertleriyle birlikte katılmak.
- Çocukların Sai eğitim programlarına katılmalarını sağlamak.
- Hareketin düzenlediği hizmet programlarında görev almak.
- Hareketin düzenlediği toplantı ve organizasyonlara düzenli olarak katılmak.
- Sai Baba'nın söylevlerini düzenli olarak okumak.
- İnsanlarla yumuşak ve sevecen bir şekilde konuşmak.
- Başkaları aleyhine, özellikle de onların gıyabında konuşmamak.
- Kötü arzulardan sıyrılmak; zaman, para, yiyecek ve insan enerjisi israfını engellemek için bilinçli ve sürekli bir biçim-

28 **Darshan:** Hinduizm'de tanrısal bir figürün, bir *gurunun* vizyon olarak görülmesi inancı. Bu vizyonu görmenin insanlara bereket getirdiğine, görülen kutsal varlığın da gören kişiyi kutsadığına inanılır ve insanlar vizyon görebilmek için yüzlerce kilometre uzaklıktaki manastırlara seyahat ederler.

de mücadele etmek ve buradan elde edilecek kazanımları insanlığın hizmetine sunmak.

Sai Baba akımında Tanrı'ya bağlılık çok önemli bir statü olarak görülür. Bu da aşağıdaki ibadet şekilleriyle kazanılabilir:

- Tanrı'nın isimlerini veya **mantraları** zikrederek.
- Kutsal metinleri okuyarak veya dinî sohbetleri dinleyerek.
- İlahî okuyarak.
- Tefekkürde bulunarak veya yoga yaparak.
- Kutsal metinleri ezberden mırıldanarak.
- Sessiz ve dingin bir şekilde oturup zihni dünyevî kaygılardan boşaltarak.

Grup Yapısı

Sai Baba'nın ünü kısa sürede yayılır ve 1950'lerde müritlerinin sayısı hızla artar. Bir taraftan çeşitli yerlere geziler yapılırken, diğer taraftan Sai Baba üzerine konferanslar, seminerler düzenlenir. Bu konferanslardan biri de 1967 yılında Kaliforniya Üniversitesi'nde gerçekleştirilir ve böylece ABD'de de Sai Baba'ya ilgi duyulmaya başlar. 1970'lerde ABD'de Sai Baba taraftarlarının sayısı giderek artar ve Kaliforniya'da S.A.I. Vakfı kurulur ve *Satya Sai Newsletter* isimli bir dergi yayın hayatına başlar. Bu yıllarda meditasyon, vejetaryenlik ve olağanüstü halere ilgi duyan birçok Batılı onun öğretisini kabullenir. Bugün farklı ülkelerde 10 milyon civarında müridi olduğu iddia edilmektedir.

Hareketin İngiltere'deki faaliyetlerine başlaması ise 1966 yılına denk düşer. Sai Baba hareketinin İngiltere'de büyük çoğunluğunu Asyalıların oluşturduğu 10.000 civarında taraftarı olduğu tahmin edilmektedir (Barker 1989: 152; Chryssides 2001: 183). İngiltere'de "The British Institute of Sathya Sai Education" isimli bir eğitim merkezleri vardır. ABD, İtalya, İspanya, Kanada, Singapur, Malezya, Hong Kong ve daha başka ülkelerde aynı türden eğitim veren merkezler kurmuşlardır. Bugün 137 ülkede 6.500 dolayında merkezleri bulunan hareketin Hindistan'da 5.000'den

fazla hizmet grubu vardır. Bu gruplar kendilerinin kurduğu hastanelerde görev yapmak, yoksul köylere çeşitli hizmetler götürmek, açları doyurmak, muhtaç çocuklar ve ihtiyarlarla ilgilenmek gibi birçok faaliyet gerçekleştirmektedir.

En etkin ve yaygın eğitim faaliyetini Hindistan'da gerçekleştirmektedirler. Altı kolej ve yirmi teknik okuldan oluşan bir üniversiteleri vardır. Sai Baba "insani değerlerde eğitim" başlığıyla evrensel değerleri öne çıkaran ve tüm dinler tarafından kabul edilebilecek bir eğitim programı ortaya koymuştur. Hint hükümeti de bu programı benimsemiş ve ortaokullarda okutulmasına karar vermiştir. Diğer bazı ülkelerde de bu program hem özel hem devlet okullarında okutulmaktadır, İngiltere de bu ülkelerden biridir.

Sai Baba eğitimin amacını şu sözlerle belirler:

"Eğitimin amacı, insanı mükemmel hale getirmektir. Modern eğitim bu kapasiteden yoksundur. Birçok kimse ancak paraları olmaları halinde mutlu olacaklarını düşünürler, ama para insana mutluluk getirmez. Gerçek mutluluk ancak erdemle ekilmesiyle biçilebilir. İnsan parayla değil, erdemle mutlu ve sağlıklı olabilir. Modern insan erdeme değil, maddi zenginliğe ve güce tamah etmektedir. Erdem olmadan maddi zenginlik ve güç ne işe yarar ki? İnsan kendi karakterine güvenmelidir, maddi zenginlik ve güce değil." (Sai Baba 2002: 7)

Sai Baba diğer birçok hareket liderinin aksine öğretilerinin zıttı eylemlerde bulunmamış; cinsel, finansal vb. skandallarla anılmamıştır. Dolayısıyla, Batı'da ve kendi ülkesi Hindistan'da yeni dinî akımlar karşıtı grup veya organizasyonlar tarafından pek fazla eleştirilmemiştir.

Sai Baba'ya Yöneltilen Eleştiriler

Sai Baba hakkında tartışılan belki de tek konu, gösterdiği mucize veya kerametlerdir. "Indian Rationalist Association" (Hindistan Rasyonalist Derneği) onun, bâtıl inançlara yatkın cahil Hintlileri kandırdığını iddia eder. Müritleri dışında çoğu kimse onun olağanüstü güçlere sahip olduğu iddiasına şüpheyle yaklaşmaktadır. Sai Baba, kendisinin de bâtıl inançlara karşı olduğunu, fakat kendisinin kesin delile dayalı bir manevi yol

sunduğunu söyler (Chryssides 2001: 180). Bununla birlikte, mucizelerini kayda alıp gerçek olup olmadığını araştıran birkaç komite kurulmuş ve hepsi de mucizelerin sahte olduğuna karar vermiştir.

Sai Baba'yı eleştirenler; onun bir şovmen ve şarlatan olduğu, mucize dediklerini de el becerisiyle gerçekleştirdiği kanaatinde (Hunt 2003: 119). Bu mucizeler gerçek olsa bile bir amaca hizmet etmediğini düşünmektedirler. Sai Baba ise mucizevi veya sihirsel gösterimlerin insanların dikkatlerini kendi öğretisine çekmeye yönelik olduğunu, asıl hedefin sevgi ve barış içeren mesajını insanlara ulaştırmak olduğunu belirtmektedir. Müritlere göre de asıl mucize, hareketin yetiştirdiği insanlığa yararlı, dürüst, ahlaklı, kendisiyle ve çevresiyle barışık insanlardır (Chryssides 2001: 192). Bu nedenle de Sai Baba'ya ait şu sözü sıkça tekrarlarlar: **"Yardım eden el, dua eden elden üstündür."**

DIVINE LIGHT MISSION

“İlahi Işık Misyonu” anlamına gelen hareket, 1930’larda Shri Hans Ji Maharaj tarafından Hindistan’da kuruldu. Shri Hans 1966’da ölünce, hareket sekiz yaşındaki en küçük oğlu **Prem Pal Singh Rawat** (1957-) tarafından devam ettirildi. *Premie* ismi verilen müritler Prem Pal’ın aydınlanmış bir üstat olduğuna inan- dılar ve ona **Guru Maharaj Ji** (veya **Maharaji**) ismini verdiler. Hareket, Guru Maharaji’nin annesi Mata Ji ve ağabeyi tarafından yönetilmekteydi (Barker 1989: 176-177).

Guru Maharaji 1971 yılında, 13 yaşındayken İngiltere’ye gelir, buradan da aynı yıl “yeni bir dönem başlıyor” diyerek ABD’ye gider. Burada kısa zamanda önemli sayıda taraftar (*premie*) toplayan Guru Maharaji, 40 kadar ülkede 500 civarında merkez (*ashram*) açar. O tarihlerde sayılarının 1 milyona ulaştığı iddia edilmiştir.

Hareket, 1970’lerde İngiltere ve Amerika’da en hızlı yayılan hareket olarak tanımlandı. Sadece Amerika’daki taraftarları 50.000 dolayındaydı (Geaves 2004: 201). Maharaji’nin 1998’de

Guru Maharaji (1957-...).

Avrupa’da yaptığı konuşmalara 28.000, ABD’de yaptığı konuşmalara ise 25.000 dolayında insan katıldı (Barrett 2001: 328).

İnanç ve İbadetleri

Guru Maharaji’nin konuşmaları kasetlere kaydedilip yazıya aktarılmış olmasına rağmen, hareket diğer dinî akımlar gibi inançlarının veya pratiklerinin ne olduğunu belirli bir düzenle ortaya koyan yayınlar yapmamıştır. Üyelerin temel inancına göre insanın kendini anlaması ve kanıtlanması, “Bilgi”nin uygulamaya konulmasıyla gerçekleştirilebilir. İnsanın içinde var olan ve dört tekniği kapsayan bu “Bilgi”, ancak Guru Maharaji veya onun tayin ettiği öncülerin (*initiator-mahatma*) ilham vermesi sonucu uygulanabilir. Bu bilgi ile kişi içindekilerin farkına varır, ilahi ışığı keşfeder. “Bilgi”ye sahip olanların bu dört tekniği başkalarına aktarmamaları istenir, çünkü “Bilgi” edinimi ancak bireysel tecrübe ile gerçekleşebilir (Barker 1989: 177). Guru Maharaji dinî inancı değil, bireysel dinî tecrübeyi vurgular. Öğretisinin temelini, insanın içindeki Tanrısal özü bulmasının gerekliliği oluşturur. Bu nedenle de iki tanrıdan söz eder: Biri, insanın yarattığı; diğeri de insanı yaratan tanrıdır. İnsanın ikincisini, ancak kendi bireysel ve öznel tecrübesiyle kendi bilincinde bulabileceğini söyler (Hunt 2003: 116).

Grup Yapısı ve Değişim

1973’te hareketin Houston Astrodome’da gerçekleştirdiği yürüyüşte yaşanan şiddet olayları, hareketi hem maddi sıkıntıya soktu hem de hareketin güvenilirliğini kaybetmesine sebep oldu. Üstelik, 1974 yılında da Guru Maharaji henüz 17 yaşındayken Amerikalı sekreteri ile evlendi ve bu da birçok müridin hareketi terk etmesine neden oldu. Çünkü Maharaji, kendi evliliğine kadar bekârlıktan yana görüş beyan ediyordu. Bu tarihten itibaren de hareket ehemmiyetini kaybetti (Richardson, 1998a: 140–141). Ayrıca Maharaji’nin Amerikalı biriyle evlenmesi aile içi iktidar mücadelesini başlattı. Bunun üzerine Maharaji, hareketin Batı

kanadı üzerinde tek yetkili isim olma kararı aldı ve bu karar beraberinde radikal değişiklikleri de getirdi.

1980'lerin başlarında hareketin genel yapısını değiştiren Maharaji, Hint gelenekleriyle özdeşleşen birçok uygulamadan vazgeçti ve öğretisinin özü üzerinde yoğunlaştı. 1983'te ismini değiştirerek Elan Vital adını aldı (Barrett 2001: 326). Kendisine Tanrı gibi tapılmamasını istedi. *Ashramlar* iptal edildi. Müritlere verilen *premie* isminden vazgeçildi. Maharaji'nin tayin ettiği öncüler için evliya (veya mürşit) anlamına gelen *mahatma* yerine "eğitmen" sıfatı kullanılmaya başlandı (Barker 1989: 177).

TRANSANDANTAL MEDİTASYON (TRANSCENDENTAL MEDITATION)

Hint kökenli Transandantal Meditasyon, yeni dinî akımlar arasında "İnsan Potansiyelini Geliştirme" kategorisinde değerlendirilmektedir. Aslında bu dinî akım için Hinduizm'in özellikle Batılılar için basitleştirilmiş bir şeklidir. Bu basitleştirmeye gerekçe olarak da "Hinduizm'in inanç ve sembollerini algılamak için gereken Hindu kültürüne sahip olmayan yabancılara sağlanan kolaylık" gösterilmektedir (Bainbridge 1997: 187).

Transandantal Meditasyon, **Guru Dev** (1869–1953) isimli Hintli bir üstadın Hindu kutsal metinlerinden hareketle geliştirdiği bir meditasyon tekniğine dayanır. Hareketi Batı'ya taşıyan isim ise Allahabad Üniversitesi fizik bölümü mezunu olan **Maharishi Mahesh Yogi**'dir (1917–2008). Maharishi, üniversite tahsilinden sonra manevi üstat kabul ettiği Guru Dev'in müridi olur ve keşiş hayatı yaşamaya başlar (Barrett 2001: 276). Ormanlarda dolaşır, mağaralarda inzivaya çekilir. 13 yıl de-

Transandantal Meditation (TM)
kurucusu Maharishi Mahesh Yogi
(1917–2008).

Guru Maharishi Mahesh Yogi 1967'de Galler'de Beatles grubu ile.

vam eden bu hayatın ardından tecrübe ve fikirlerini insanlarla paylaşmak için misyoner olmaya karar verir ve Transandantal Meditasyonu geliştirerek 1959'da ABD'ye taşır. Orada Spiritual Regeneration Foundation adıyla bir organizasyon kurar ve çok meşhur olur. 1967-68 yıllarında fotoğrafları neredeyse her hafta bir derginin kapağını süsler (Needleman 1984: 129; Barker, 1989: 213).

Hareket o yıllarda popüler ve meşhur isimlerden bazıları da dahil olmak üzere birçok insanın ilgisini çekti. Müzik grupları Beatles ve Rolling Stones, sinema yıldızları Jane Fonda ve Mia Farrow, Maharishi Yogi'nin müridi oldular. Bu meditasyon tekniği Batı'da yüz binlerce insan tarafından uygulanmaya başlandı, hakkında bilimsel çalışmalar yapıldı. ABD'de *Science* ve *Scientific American* isimli dergiler bu meditasyon şeklinin insanları yeni bir bilinç düzeyine ulaştırdığını öne sürdüler. Popüler psikoloji kitapları Transandantal Meditasyonu, psikolojinin geçerli bir branşı olarak değerlendirirken, bu teknik okullarda, hapishanelerde ve büyük şirket veya kurumlarda uygulanmaya başlandı. Teknik, bilimsel çevrelerden onay almış görünüyordu ve belki de bundan cesaretle 1971'de Iowa'da Maharishi International Üniversitesi'ni

kurdular. Doktrinlerini “Science of Creative Intelligence” (Yaratıcı Akıl Bilimi) başlığıyla geliştirmeyi denediler (Bainbridge 1993: 283). Fakat hareket, hem onu bir din olarak değerlendirenler hem araştırmaların ortaya koyduğu olumlu sonuçları bilimsel anlamda sorgulayanlar tarafından eleştirildi. Hareket, 1978’de ABD’de “Bir din olmayıp sıradan bir meditasyon tekniği olduğu” iddiasıyla açılan davayı kaybetti. Davanın aleyhlerinde sonuçlanmasının ardından hareketin popülaritesi azaldı. 1980’lere kadar bir milyon civarında insan (Amerikalı, Kanadalı ve Batı Avrupalılar) Transandantal Meditasyonu uyguladılar, ama daha sonra bıraktılar (Richardson, 1998d: 525; Bainbridge 1993: 283). Hareket, arkasındaki bilimsel desteği yitirmedi ama kamuoyundaki popülaritesini ve üyelerinin önemli bir kısmını kaybetti. Hareketin sorumluları bütün bunlara rağmen tekniği bugün dünyada dört milyona yakın insanın uyguladığını iddia etmektedirler (Hunt 2003: 197).

Hareketin lideri Maharishi Mahesh Yogi 1990’da Hollanda’da bir köye (Vlodrop) yerleşti ve 2008 yılında hayatını kaybedinceye kadar da bu köy hareketin merkezi oldu. Maharishi’den sonra hareketin liderliğini Maharaja Nadir Raam üstlendi.

Meditasyon Şekli

Transandantal Meditasyon, insanın hayattaki başarısının temeli olan ancak derinlerde gizlendiği düşünülen potansiyel enerjinin ve zekânın geliştirilmesi sonucu kişiyi rahatlatan, onu enerjik hale getiren bir teknik olarak tanımlanmaktadır. Hareketin en önemli propagandalarından biri de “herkesin meditasyon uygulaması halinde sosyal problemlerin tamamen ortadan kalkacağı” iddiasıdır. Maharishi Yogi meditasyonla birlikte insanın kendini daha enerjik hissedeceğini, gerilimlerden uzaklaşacağını, negatif enerjiyi atacağını, daha etkin, daha canlı, daha sağlıklı ve dolayısıyla daha mutlu hale geleceğini savunur. Ona göre mutluluğu yaymak, hayatın en önemli amacı olmalıdır. Çünkü bireysel hayatın amacı ile kozmik hayatın amacı aynıdır. Bu nedenle bireysel mutluluğu yakalamak aynı zamanda kozmik bir görevdir:

İnsan ne kadar mutlu olursa, yaratılışın gayesine o kadar hizmet etmiş olur (Needleman 1984: 130).

Transandantal Meditasyon’a katılanların herhangi bir özel giyim şekli veya münzevi bir hayatları yoktur. Meditasyonu yapmak için herhangi bir dine girmek gerekmez. Her din, kültür, yaş ve eğitim seviyesinden insan bunu gerçekleştirebilir. Zaten hareket de kendini bir din olarak değil, bir “bilinç tekniği” şeklinde tanımlar (Hunt 2003: 198). Meditasyon, sabah ve akşam olmak üzere günde iki defa yirmişer dakika sandalye üzerinde sessiz, gözler kapalı ve rahat bir şekilde oturarak yapılır. Meditasyon yapan kişinin gizli bir Sanskrit Mantra’sı olmalıdır. *Mantra* üzerine konsantre olarak gerçekleştirilen ilk temel tekniğin öğretimi için 200 dolar civarında bir ödeme yapmak gerekmektedir. Transandantal Meditasyon-Sidhi adı verilen tekniğin bedeli ise 1.500 dolardır. Hareketin akademilerinde öğretilen bu teknik için kurs süresi yaklaşık bir aydır. Bu meditasyonda bağdaş kurmuş vaziyette sıçrayabilme gibi teknikler de öğretilmektedir.

Hareketin hatırı sayılır bir yayın faaliyeti vardır. Bu yayınlarda Transandantal Meditasyon’un ve Vedic Bilimi’nin başarısı, dünyada yoksulluğun engellenmesi ve barışın sağlanması yönünde hareketin gerçekleştirdiği projeler ile mükemmel sağlığın kazanılması gibi konulara yer verilir. Hareketin başka organizasyonları da vardır. İş adamlarına ve şirket çalışanlarına yönelik programlar uygulayan Maharishi Corporate Development International ile Maharishi International University bunlar arasında sayılabilir. Lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde programları olan bu üniversitenin 1.000’den fazla öğrencisi vardır (Barker, 1989: 214).

RAJNEESH (THE OSHO MOVEMENT)

Osho Commune International adıyla da bilinen Rajneesh hareketi, asıl ismi Mohan Chandra Rajneesh olan, daha sonra **Bhagwan Shree Rajneesh** (1931–1990) adını alan Jabalpur Üniversitesi felsefe profesörü bir Hintli tarafından kuruldu (Puttick 2004: 191).

1953 yılında aydınlandığını ve artık üstat olduğunu iddia eden Rajneesh, Hindistan'ın Poona bölgesinde 1974 yılında insan potansiyellerini geliştirmeye yönelik yeni teknikler içeren terapilerin yapıldığı bir *ashram* (tekke) kurdu. Üniversiteden ayrılarak tüm ülkeyi dolaştı ve din, cinsellik, politika üzerine konuşmalar yaptı. Orijinal ve eklektik bir felsefe içeren, Doğu mistisizmi ile Batı'nın psikolojik modellerini bütünleştiren bu üstadın fikirleri özellikle Batı ülkelerinden birçok insanın ilgisini çekti. Dünyanın çeşitli yerlerinden birçok insan Rajneesh'i Poona'da ziyaret etti. Müritlerinin sayısı kısa sürede 2.000'i aştı (Barker 1989: 202).

Hareket Batı'da revaç buldu ve 1981'de Rajneesh müritleriyle birlikte ABD'ye göçtü. Oregon'da 64.000 dönümlük bir çiftliğe yerleşerek burayı **Rajneeshpuram** ismini verdikleri küçük bir kasaba haline getirdiler. Burada ütopyalara dayanan müşterek (*komünal*) bir hayat yaşamaya başladılar. Cinsel ilişkilerde her türlü serbestlik mazur görülüyor ve kürtaj konusunda sınır tanınmıyordu. Öğretilerine göre, cinselliğe sınır getiren, ona günah mantığıyla yaklaşan gerek Doğu gerek Batı dinleri yanılıyorlardı, çünkü cinsellik ruhsal tecrübenin itici gücüydü. Bu arada Rajneesh, hizmetinde bulunan bayan müritleri ve 91 adet Rolls Royce marka arabasıyla ünlenmişti (Hunt 2003: 128).

Rajneesh (The Osho Movement) kurucusu Shree Rajneesh (1931–1990).

Bu dönemde diğer ülkelerde de aktiflerdi ve dünya genelinde 300 civarında meditasyon merkezi kurmuşlardı. Bu merkezlerde verilen meditasyon kursları, önemli gelir kaynaklarıydı. Mesela İngiltere'deki merkezde bir yıllık kurs ücreti 1983 yılında 3.500 sterlin kadardı. Poona'ya giden Batılılardan bazıları hareketten olumlu yönde etkilenirken, bazıları da çılgın cinsel ilişkilerden, uyuşturucu kaçakçılığından, meditasyon ve terapi kurslarından kaynaklanan fiziksel ve zihinsel rahatsızlıklardan söz ediyorlardı.

Birkaç yıl sonra Rajneesh hareketine yönelik dış baskılar artarken, grup içinde de yeni problemler ortaya çıktı. Bir yandan grup hakkında açılan davalar devam etti, diğer yandan yeni skandallar gündeme geldi. Sonuçta 1985 yılında Rajneeshpuram kasabası dağıldı ve Bhagwan Rajneesh ABD'den gizlice ayrılmaya çalışırken yakalandı. Bir süre hapsedilen Rajneesh, sonunda sınır dışı edildi. Gitmek istediği birkaç ülke giriş izni vermeyince Hindistan'a (Poona'ya) geri döndü. Burada adını **Osho Rajneesh** olarak değiştirdiyse de yeni dönem, Rajneesh'in her geçen gün kötüye giden sağlık durumu nedeniyle uzun sürmedi. Amerikalı yetkililerin kendisini zehirlediğini iddia eden Rajneesh, 1990'da öldü. AIDS'ten öldüğü iddia edildiyse de kan örnekleri bu iddiaları doğrulamadı. Grup üyelerinin o dönemde 20.000 civarın-

da olduğu tahmin edilmektedir. Hareket, bugün de misyonunu Rajneesh'in temel öğretilerine sadık kalarak yine Hindistan üzerinden (Poona) devam ettirmektedir (Barrett 2001: 292; Palmer 1998b: 401–402).

Poona'daki *ashram* hâlâ meditasyon ve terapi faaliyetlerini sürdürmekte, fakat Bhagwan Rajneesh'in ölümünden sonra gücünü kaybetmiş gözükmemektedir. Hareket onun ölümünden sonra bir süre durakladı, ama yeni isimler altında açılan farklı organizasyonlarla onun fikir ve teknikleri öğretilmeye devam etmektedir. Paul Lowe's International Academy of Meditation ve Hollanda'da kurulan Humaniversity bunlar arasında sayılabilir (Barker 1989: 204–205). Temel öğretileri Batı insanının giderek rasyonalist hale geldiği, manevi benliğini kaybettiği ve sığ bir materyalist hayat yaşadığı yargısı etrafında şekillenmektedir.

Grup Yapısı ve Meditasyon Teknikleri

Harekete girmenin temel şartı Bhagwan Rajneesh'e kayıtsız şekilde bağlanmaktır. Kişi hareketin öğretilerinden yararlanmak için hayatı ve kendini sevmelidir. *Sannyasin* ismi verilen müritler portakal rengi bir elbise giyerler, bu nedenle de **“orange people** (portakal renkli insanlar)” olarak da anılırlar. Harekete girenler, yeni bir isim alır ve üzerinde Bhagwan Rajneesh'in resmi olan bir kolye takarlar. Şimdilerde giyim ve resim taşıma kuralları pek zorunlu görülmemektedir.

Meditasyon ve terapi kursları bedendeki biyo-enerjinin kullanımı, enerji dengelenmesi ve sezgisel mesaj gibi çok farklı alanları kapsamaktadır. Bütün bunlardan öte müritler Bhagwan Rajneesh'in bizzat geliştirdiği **“kaotik nefes tekniği”**ni öğrenmek ve uygulamak durumundadırlar. Dinamik meditasyon denilen bu teknikte kişi ilk önce hızlı ve kaotik (düzensiz) bir şekilde nefes alıp verir. Bu şekilde gerilimlere ve bastırılmış duygulara ulaşılır (Thompson & Heelas 1988: 42). Daha sonra bu gerilim ve duygular dışarıya atılır. Atma işlemi bağırarak, çığlık atmak, gülmek vb. eylemlerle gerçekleştirilir. En sonunda da kişi, ellerini yukarıya kaldırır ve **“Huu! Huu! Huu!”** diyerek zıplar. Her biri 10 dakika kadar süren bu üç safhadan sonra kişi artık sessizlik ve

durgunluk içinde sükûnete kavuşur. “Rajneesh Kundalini” ismi verilen bir başka meditasyon şeklinde ise, kişi bedendeki gerilimi boşaltmak için vücudunun tüm hatlarını silkeler, bir tür dans eder (Hunt 2003: 128).

Harekete katılanlar genelde orta sınıftan ve 25–45 yaş grubundan oluşmaktadır. Eğitim faaliyetleri, sağlık danışmanlıkları ve alternatif tıp faaliyetleri ile harekete hâlâ yeni üyeler kazandırılmaktadır.

ANANDA MARGA

Mutluluk yolu anlamına gelen hareket 1955'te, Bihar'da (Hindistan) asıl ismi Prabhat Rainjan Sarkar olan **Shrii Anandamurti** (1921–1990) tarafından kuruldu. Mensuplarınca bir din olarak değil, belirli felsefesi ve sosyal-manevi kuralları olan bir yaşam biçimi olarak algılanmaktadır. Geleneksel tantrik ve yoga uygulamaları ile sosyal hizmetleri ve sosyal reformları birleştiren bir ahlaki öğreti ortaya koymaktadır. Bireysel ve sosyal gelişmeye vurguda bulunan harekete göre, başkalarına zarar vermek veya onları istismar etmek manevi huzura kavuşmanın önündeki en büyük engeldir. Hareketlerimiz hiçbir zaman kin, nefret ve hiddete dayanmamalıdır. Anandamurti'ye göre bugün insanlık bir yol ayrımındadır ve artık bir tercih yapmak zorundadır: Bir tarafta yeni ve aydınlık bir yol, diğer tarafta pörsümüş ve karanlık bir yol (Whaling 2004: 181–182).

Grup Yapısı ve Teşkilatlanma

Hareketin dünya çapında birkaç yüz bin üyesi, bir o kadar da sempatizanı olduğu tahmin edilmektedir. Hareket mensupları üç grupta değerlendirilebilir:

Harekete kazandırılmış, fakat günlerini dış dünyada çalışarak geçirmek zorunda oldukları için ibadetleri tam anlamıyla yerine getiremeyenler. Bunlar *margii* adını alırlar.

Kendilerini tamamen harekete adanarak ve tüm zamanlarını hareket için ve hareket içinde harcayanlar. Bunlar sadece bulundukları bölgelerde faaliyet göstermekte, misyonerlik anlamında başka yerlere gönderilmemektedirler. Bunlara da "yerel bölgelerde full-time çalışanlar" denilmektedir.

Soka Gakkai kurucularından
Makiguchi (1871–1944).

Son grupta yer alanlar ise yine tüm zamanlarını harekete adanlar, ama ikinci grupta yer alanlardan farklı olarak, çeşitli faaliyetler için dünyanın herhangi bir bölgesine gönderilebilirler. Bunlara da *Archarya* adı verilmektedir (Barker 1989: 167).

Hareketin çeşitli isimler altında organizasyonları vardır; Ananda Marga Pracaraka Samgha, Renaissance Universal, The Ananda Marga Universal Relief Team, Women's Welfare Department bunlar

arasında sayılabilir.

Hareket yeni üyelerini, bitkisel yiyecekler sattıkları dükkanlarına veya lokantalarına gelen müşterilerle kurdukları ilişkilerle; meditasyon ve yoga kurslarıyla veya ikili ilişkilerle kazanmaktadır (Melton 1991: 190). Üçüncü dünya ülkelerinde de faaliyet gösteren hareket, insanlarla ilk ilişkilerini buralarda açtıkları okullar, kimsesiz çocuk evleri ve diğer bazı sosyal hizmetler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Hareketle irtibatı sağlanan kişiler önce bir müddet kurslara devam ederler, ardından belirli bir eğitimden geçerler, daha sonra bu kişilere özel Ananda Marga tantrik yoga uygulamasının nasıl gerçekleştiği öğretilir.

İbadetler

Ananda Marga'da zihni Yüce Bilinç'e konsantre etmek için kullanılan zikir ifadesi "Ba'ba Na'm Kevalam"dır. Üyelerin meditasyon ve yogayı her gün düzenli olarak yapmaları, ayrıca temizlik, yiyecek seçimi, perhiz, cinsel yaşam, tavır ve davranışlar konusunda kurallara uymaları gerekmektedir. Üçüncü grupta yer alan ve kendilerine *archarya* denilen üyeler (kadın üyeler *didi* erkek üyeler *dada* şeklinde isimlendirilmektedir) özel bir Hint el-

bisesi giyerler. Diğerlerinin ise özel bir kıyafeti yoktur. Kendilerini harekete tamamen adayan üyelere Sanskrit veya Hindu gele-
neğinde var olan manevi bir isim verilir. Vejetaryen yaşam kesin kuraldır, bunun dışında soğan ve sarımsak gibi kokulu yiyeceklerin tüketimi de yasaktır. *Didi* ve *dada* konumundaki üyelerin evli olmaması, *margii* ismi verilen ikinci gruptakilerin de evlilik dışı cinsel ilişkide bulunmaması şarttır (Barker 1989: 168).

Hareket Üzerine Tartışmalar

Ananda Marga hareketi de diğer birçok hareket gibi pek çok tartışma ve suçlamaya neden olmuştur. Hindistan’da karşıtlarınca “şiddet içeren terörist bir organizasyon” olarak nitelendirilen hareket, 1975–1977 yılları arasında Hindistan’da olağanüstü hal uygulamaları çerçevesinde yasaklanmış, hareketin 400 okulu kapatılmış ve bazı üyeleri de tutuklanmıştır. Hareketin kurucusu **Anandamurti** 1971–1978 yıllarında bazı eski üyelerin öldürülmesinde azmettirici olduğu gerekçesiyle hapsedilmiş, ama daha sonra beraat etmiştir. Liderlerinin hapsedildiği yıllarda üyeler, hem onun masumluğunu hem de hareketin devlet tarafından haksız ve zalim bir takibata tâbi tutulduğunu kamuoyuna duyurmak için birçok protesto gerçekleştirmişlerdir. Protestolar o kadar yoğun ve şiddetli olmuştur ki, bazı üyeler kendilerini ateşe vererek intihar etmiştir (Barker 1989: 168).

BRAHMA KUMARİS

Saivite Hinduizm kaynaklı bir hareket olan Brahma Kumaris, **Dada Lekh Raj** (1877–1969) tarafından 1937 yılında "The Brahma Kumaris Spiritual University" adıyla **Karaçi**'de kuruldu. Dada, Hinduizm'in Bhakti geleneğinin yaygın olduğu bir çevrede büyüdü. Haydarabad'da dindar bir Hindu ve çok zengin bir elmas tüccarı olarak hayatını devam ettirdi (Whaling 2004: 175). 60 yaşına geldiğinde iş hayatından uzaklaşıp kendini manevi hayata adamaya karar verdi. Hemen ardından da bazı vizyonlar gördü ve bir gün, içine doğan bir ışın sonucu bir ses işitti. Sanki içinde kendinden başka bir benlik vardı ve bu ses o benlikten geliyordu ve şöyle diyordu: "Ben Şiva'yım, ben Şiva'yım, ... ben bilge benliğim, ben aydınlık benliğim. Ben Şiva'yım, ben Şiva'yım."

Bu sesin Tanrı Şiva'nın sesi olduğuna ve Şiva'nın Dada'nın bedenine doğduğuna inanıldı. Şiva, Dada'nın bedenine yeryüzünde yeni bir düzen başlatmak üzere doğmuştu (Barker 1989: 169; Chryssides 2001: 193).

Dada böylece Yüce Ruh (veya Tanrı) ile irtibat kurduğunu, gerçekliğin bilgisine eriştiğini, kendisinin de ebedi bir ruh olduğunu iddia etti. Artık Dada, Yüce Ruh'un yeryüzündeki aracıydı ve Yüce Ruh'tan aldıklarını insanlara aktaracaktı. Bu tecrübesi, Bhakti geleneğinde edindiği bilgi ve tecrübeden farklıydı. Çünkü daha önce Tanrı kendisinden ayrı, farklı bir varlıkken, şimdi kendisini Tanrı ile bir hissediyordu. Artık Tanrısal gerçekliği öğrenmişti ve bunu da Murli isimli eserde kaleme alacaktı.

Dada bu tecrübenin o kadar etkisinde kaldı ki, hemen bunu ve Tanrısal bilgiyi diğer insanlara aktarmak istedi ve aynı yıl (1937)

Brahma Kumaris kurucusu Dada Lekh Raj (1877–1969).

Brahma Kumaris'i kurdu. Kendisi de **Brahma** veya **Brahma Baba** ismini aldı.

Tanrı Anlayışı

Brahma Kumaris'in Tanrı fikri, Hinduizm'in Tanrı fikrinden ayrılır. Brahma Kumaris'e göre Tanrı da madde de insanoğlundaki ruh da ebedidir. Ruhlar Tanrı'dan çıkmaz veya onun tarafından yaratılmazlar. Tanrı da ruhlardan bir ruhtur, ama o en yücesi, en yükseğidir. Tanrı her şeyi bilendir, ama her yerde hâzır ve nâzır değildir. Brahma Kumaris Tanrı'ya farklı isimler verir; Şiva, Baba, Tanrı Baba Şiva, Brahma Baba, Sevgi Deryası ve Kurtarıcı bunlar arasında sayılabilir. Geleneksel Hinduizm'de Tanrı için Brahma, Vişnu ve Şiva isimleri kullanılmakta ve bu üçü bir bütün olarak görülmektedir. Brahma Kumaris'e göre Şiva bu üçlünün en üstünüdür ve üçlüyü tek başına temsil eder. Tanrı'ya yine Hinduizm'deki gibi "yaratıcı", "koruyucu" ve "yok edici" sıfatları atfedilmekte ama hareket bu sıfatları farklı yorumlamaktır. Mesela Tanrı "yaratıcı" sıfatının gereği olarak insanlığın sefahate düştüğü zamanlarda dünyaya gelir ve insanlığı ikaz ederek tekrar olması gerektiği yere yükseltir. Bunu da araçlar vasıtasıyla gerçekleştirir. İşte Dada Lekh Raj da bu araçlardan biridir. Tanrı'nın "koruyucu" sıfatı ise insanoğluna verdiği enerji ile ortaya çıkar. İşte bu enerji Brahma Kumaris'in meditasyon tekniği olan **Raja Yoga** ile elde edilebilir. Raja Yoga ile kişi Şiva'dan edin-

diği ilham sayesinde içindeki potansiyeli geliştirebilir ve dengeli bir kişilik elde edebilir (Hunt 2003: 121; Kranenborg 1999: 5).

Raja yoga

Brahma Kumaris, “Raja Yoga” ismi verilen bir meditasyon tekniğini uygulamaktadır. Aslında Raja Yoga sadece meditasyon tekniğinin adı değil, bir hayat biçiminin, bir manevi yolculuğun da adıdır. Raja Yoga meditasyonunda belirli bir mantra, belirli bir duruş ve nefes tekniği yoktur. Dahası, herhangi bir guruya bağlanmak da gerekmez, ama meditasyonun bir rehber eşliğinde gerçekleştirilmesi ve rehberin de bayan olması tercih edilir.

Raja Yoga’da, kişi gözleri açık bir şekilde oturur ve iç dünya-sına konsantre olur. Bu sırada kutsal bir metin veya dinî müzik dinlenir. Meditasyonun amacı Yüce Ruh’la irtibat sağlamak ve böylece gerçek benliğe kavuşmaktır. Kişi bu meditasyon yoluyla ruhunun Tanrı’nın yolunda olduğunu hisseder ve bu manevi bilgiyle Tanrı’ya bağlılığı artar. Vejetaryen olmak, iyi insanlarla arkadaşlık yapmak, gün içinde meditasyona mümkün olduğunca fazla zaman ayırmak ve mümkünse bekar yaşamak Raja Yoga için gerekli prensiplerdendir (Melton 1991: 194).

Raja Yoga meditasyonunda da diğer meditasyon çeşitlerinde olduğu gibi bazı aşamalar bulunmaktadır. Buna göre: Birinci aşama, gözünde canlandırmayı; ikinci aşama, kendi ruhunu ve Tanrı’nın varlığını fark etmeyi; üçüncü aşama, saflık hissine ermeyi; dördüncü ve son aşama ise Yüce Ruh’la bağlantı kurmayı içerir (Kranenborg 1999: 8).

Raja Yoga yapan kişi zihnin güçlerini anlamayı ve bunları gemlemeyi öğrenir ve “Yüce Varlık”ın doğasını algılama yönünde gelişme kaydeder.

Londra’daki merkezleri tarafından yayınlanan bir kitapçıkta Raja Yoga şu şekilde tanıtılmaktadır:

“Her birimizin üçüncü bir gözü vardır ve bu göz genelde ‘basiret gözü’ veya ‘manevi göz’ olarak adlandırılır. Meditasyon bu gözü usulca açarak zihne bir rahatlık, bir serinlik getirir; akli beraklaştırır ve iradi kontrol sağlar. Dahası, insana müthiş bir hu-

Hindistan'da bulunan Dilwara isimli Brahma Kumaris mabedi.

zur verir. Kişi kendi varlığını ve enerjilerini kontrol altına alır ve böylece kendini stres ve rahatsızlıklardan uzak tutar. Raja Yoga meditasyonu, dünyayı reddetmek için değil, dünyaya hazırlanmak için yapılır.” (Barker 1989: 169).

Hareket, Raja Yoga kursları yanında “pozitif düşünme” kursları da düzenlemektedir. Raja Yoga, mektup yoluyla da öğretilmektedir.

Ruh-beden Görüşü

Brahma Kumaris'e göre insanoğlu ebedi ruha sahiptir, çünkü başlangıçta tüm ruhlar manevi dünyada Yüce Ruh ile birlikte yaşamaktaydılar. Daha sonra *karma* prensibi gereği, ruhlar bu manevi dünyayı terk edip maddi dünyaya inerek insan bedenine girmişlerdir (Barrett 2001: 265). Maddi dünyada her ruh kendi rolünü gerçekleştirir ve kendi orijinal özelliklerini gerçekleştirmek için bir beden edinir. Ruhlar, hayatı ancak insan bedeni vasıtasıyla tecrübe edebilirler. Ruhların fiziksel âlemde bedene girmenin

ötesinde üç önemli boyutu daha vardır: 1- Akıl, 2- Bilinçli zihin, 3- Bilinçsiz zihin.

Akıl, ruhun rehberi ve karar organıdır. Bilinçli zihin, düşünceleri ve fikirleri üretir; duygular, heyecanlar ve tecrübeler de bu boyutta yer alırlar. Bilinçsiz zihin ise, bu hayatta ve daha önceki hayatta yaşanan tüm tecrübelerden arta kalan etkilenimleri barındırır. Düşünce ve fikirlerin ana kaynağı olan bilinçsiz zihin, Yüce Ruh'a yönelişle şekillenebilir. Yüce Ruh'la gerçekleştirilecek irtibat neticesinde insanlar özgürleşir ve bilinçsiz zihin temizlenir.

Bu noktada *karma* ve reenkarnasyona da değinmek yerinde olacaktır. Brahma Kumaris'e göre ruhlar sürekli başka bedenlerde yeniden dünyaya gelirler ve reenkarnasyonla dünyaya gelen ruhlar *karma* kanununa göre hareket ederler. Ruh maddi dünyaya inince akıl, bilinçli zihin ve bilinçsiz zihin arasında aksiyon ve reaksiyon düzeni kurulur. Bilinçsiz zihinden gelen çağrılar kişiye çeşitli düşünceleri ilham eder ve onu eyleme davet eder. Mevcut hayatın ve gelecekteki hayatların seyri bu süreçte belirlenir. Yüce Ruh'un yolunda gerçekleştirilen ve bütünleşme neticesinde ortaya çıkan olumlu karma ile ruh özgürlüğüne kavuşur ve bu dünyaya bir daha gelmek zorunda kalmaz (Kranenborg 1999: 7).

Hareketin *Murli* isimli kutsal kitabı, Lekh Raj'ın Yüce Ruh'tan aldığını iddia ettiği mesajları içermektedir. Lekh Raj'ın ölümüyle mesaj alımı son bulmamış, hareketten Dai Gulzar isimli kişi bu mesajları almaya devam etmiş ve bu yeni mesajlar da *Murli*'de yer almıştır. Ancak, Lekh Raj'dan sonra mesajlar eskisi kadar sık gerçekleşmemiştir. *Murli*, hareketin düzenlediği ancak üst seviyedeki kurslarda okutulmakta, çünkü belirli bir manevi düzeye ulaşmadan bu mesajların anlaşılamayacağına inanılmaktadır (Kranenborg 1999: 8).

Brahma Kumaris'in Hinduizm'den ayrı yeni bir din olup olmadığı hareket hakkında en sık tartışılan konulardan biri olmuştur. Hareketin Hinduizm kaynaklı olduğu ve Hinduizm'le birçok ortak unsuru barındırdığı aşıkardır. Lekh Raj, Bhakti geleneğine bağlı bir Hindu olmakla birlikte, Brahma Kumaris ha-

reketinde farklı inanışları gündeme getirdi. Brahma Kumaris'te yer alan Tanrı'nın ruhu ile yakın temasın sağlanabileceği, karma ve reenkarnasyon inançları Hinduizm kaynaklıdır. Dolaşısıyla, temelde Hinduizm'den bir ayrılış söz konusu değildir, ama birçok önemli yenilik de mevcuttur. İnsan ruhunun ebedi olduğu, Yüce Ruh'la birlikte yaşayabileceği inancı Brahma Kumaris'e özgü inançlardır. Geleneksel Hinduizm'de Şiva, Brahma ve Vişnu'dan oluşan üçlü bir Tanrı anlayışı varken, Brahma Kumaris'e göre Şiva diğerlerinin üzerindedir ve en Yüce Ruh'tur (Kranenborg 1999: 10).

Tüm bu dinî yapıyla birlikte, Brahma Kumaris özellikle pozitif düşünce öğretisinde Batı felsefesini yansıtan özellikler taşımakta ve giderek de New Age düşüncesini andıran psikolojik veya spiritüel bir harekete dönüşmektedir.

Grup Yapısı

Hindistan ve Pakistan'ın ayrılmasından sonra hareket genel merkezini Rajasthan'daki Mount Abu'ya (Hindistan) taşıdı, genel merkez bugün hâlâ oradadır. Hareket, Batı ülkelerine ise ilk defa 1971 yılında taşınmıştır. Kendini herhangi bir politik akıma, din ve mezhebe bağlı görmeyen hareketin manevi otorite makamlarında çoğunlukla kadın mensupları yer almaktadır. Zaten hareketin adında geçen *kumari* kelimesi, evlenmemiş kadın anlamına gelmektedir (Barrett 2001: 263). Dada Lekh Raj 1969'da ölmeden önce hareketin liderliğini kadın üyelere bıraktığını açıklamıştır. Şu anda da hareketin liderliğini başından beri harekette yer alan Bayan Dadi Janki ve iki kadın yardımcısı üstlenmektedir.

Hareket, 1980 yılında Birleşmiş Milletler tarafından gönüllü kuruluş olarak tanınmış ve 1987'de Birleşmiş Milletler Uluslararası "Barış Gönüllüsü" ödülünü almıştır (Barrett 2001: 266).

Hareketin yoga tekniği Raja Yoga'yı dünyada iki yüz bin kişinin her gün uyguladığı tahmin edilmektedir. Bu yoga türü İngiltere'de bazı okullarda, hapishanelerde ve polis okullarında da öğretilmekte, ayrıca İngiliz parlamenterlerden de bu tekniği uygulayanların bulunduğu bilinmektedir (Barker 1989: 169).

Hareketin Hindistan'daki mensuplarından bazıları tüm günlerini harekete vakfederken, çoğunluğu ise normal günlük hayatlarını sürdürmekte; fakat hareketle günlük irtibatlarını devam ettirip özellikle sabah altıda yapılan meditasyon için merkeze gitmektedirler. Hayat tarzı olarak sufi bir yaşamı benimserler. Kendilerini tamamen harekete adayanlar evlenmezler, beyaz elbise giyerler ve vejetaryendirler. Hareketin mali kaynağı, yapılan bağışlar ve mensupların kazançlarıdır (Chryssides 2001: 193; Barker 1989: 170).

Brahma Kumaris Worldwide ve *Visions* isimli dergiler hareketin yayınlarıdır. Londra'da Global Cooperation for a Better World isimli dernek aracılığıyla da faaliyet göstermektedirler. Ayrıca 1993'te Chicago'da kurulan World's Parliament of Religions (Dünya Dinleri Parlamentosu), World Congress of Faiths (Dünya İnançlar Kongresi) ve International Association for Religious Freedom (Uluslar arası Dinî Özgürlük Derneği) gibi oluşumlarda aktif görevler üstlenmektedirler.

Brahma Kumaris üzerinde fazla tartışma ve spekülasyon yapılmamıştır. Bunun en önemli nedeni, adının diğer bazı akımlar gibi skandallarla anılmaması ve lider konumunda bulunanların kendi öğretileri doğrultusunda hareket etmiş olmasıdır. Hareketin Batı'da da herhangi bir skandalla anılmamasının bir diğer nedeni de lider Dada Lekh Raj'ın Hint kökenli diğer bazı hareket liderleri gibi Batı ülkelerinden birine yerleşmeyip tüm hayatını Hindistan'da geçirmesidir. Ayrıca hareketin grup organizasyonlarında kadınlara verdiği önemli roller ve kadınların statüleri ile ilgili görüşleri Batı kamuoyunda takdirle karşılanmaktadır (Chryssides 2001: 193).

SUBUD

Yeni dinî akımlar arasında “bağımsız yeni din” kategorisinde değerlendirilen Subud, 1930’larda Endonezyalı (Java) **Muhammed Subuh Sumohadiwidjojo** (1901–1987) tarafından kurulmuştur (Needleman 1984: 103). Taraftarlarınca Bapak (Baba) veya **Pak Subuh** unvanıyla anılan Muhammed Subuh Müslüman bir aileden geliyordu ve kendisi de Müslüman olarak yetiştirilmişti. 23 yaşındayken (1924 yılında) Subud hareketinin başlangıcı sayılabilecek ilk manevi tecrübesini yaşadı. Semarang kentinde memur olarak çalışıyor, aynı zamanda da muhasebecilik bölümünde okuyor, bu yüzden de gece geç saatlere kadar ders çalışmak zorunda kalıyordu. Dersten sonra da geç vakitte yürüyüşe çıkıyordu.

Muhammed Subuh, bu gece yürüyüşlerinden birinde gökyüzünde aniden beliren ve kendisine doğru yaklaşan parlak bir ışık görür. Tüm vücudu titremeye, kalbi hızla çarpmaya başlar. Kalp krizi geçirdiğini zannederek hemen evine döner, yatağına girip ölüm düşüncesiyle Allah’a bağlılığını ifade etmeye başlar. Fakat kısa süre sonra bunun farklı bir şey olduğunu düşünür ve gördüğü parlak ışığın

Subud’un kurucusu Muhammed Subuh (1901–1987).

tüm vücuduna işlediğini hisseder. Böylece Muhammed Subuh, manevi alanı kendisine açan bir tecrübe yaşamıştır (Chryssides 2001: 259).

Bu hal 1928'e kadar dört yıl boyunca devam eder. Sonrasında evlenir ve çocukları olur. Bu dönemde çevresinde bulunanların onun olağanüstü özelliklere sahip olduğuna inanırlar. 1933 yılında *latihan* ismini verdiği bu manevi tecrübeyi diğer insanların da yaşayabileceğini, bunu isteyenlerin *latihan* yoluyla ilahi bağlantıyı gerçekleştirebileceklerini ilan eder. O zamandan itibaren *latihan*, Subud hareketinin ritüeli olur (Needleman 1984: 103).

İlahi Güç yardımıyla Tanrı'nın iradesine teslim olmak şeklinde tanımlanabilecek Subud, Sanskritçe kavramlar olan "**Susila**", "**Budhi**" ve "**Dharma**" ifadelerinden oluşturulmuş bir kavramdır. (Kurucusu Muhammed Subuh, isminde yer alan Subuh ile hareketin ismi olan Subud'un birbirine benzemesi bir tesadüftür.) Hindu ve Budist terminolojiden alınan bu üç kelime sırasıyla "**güzel ahlak**", "**bâtını güç**" ve "**teslimiyet**" anlamlarına gelir (Needleman 1984: 103). Subud hareketi farklı dinî geleneklerden fikir ve kavramlara da yer verir, kendini bu dinî geleneklerin karşısında veya rakip olarak görmez. Hareketin kurucusu da kendini bir peygamber veya bir aziz olarak nitelendirmez. Müritleri ona kutsallık atfetmezler ve onun da her insan gibi hata yapabileceğini düşünürler.

Latihan: Manevi Tecrübe

Subud, bir din olarak tanımlanmaz, bir inanç sistemine veya öğreti silsilesine de sahip değildir. Takipçilerinin kendi manevi yollarını bulmalarını ister ki bu yol *latihan* ile bulunur. Latihan, Tanrı'nın gücüyle harekete geçirilen bir manevi tecrübe olarak tanımlanmaktadır. Latihan kişiyi ihtiraslardan sıyrarak manevi gerçekliğe ulaştırır (Barrett 2001: 354).

Subud hareketi, mensuplarının mevcut dinlerini bırakmalarını istemez. Amaç sadece ruhun (*jiva*) uyandırılmasını, iç benliğin Büyük Hayat Gücü'nü (Tanrı'yı) tanımasını sağlamaktır. İnsan varlığının süfli düzeyden (alt kademelerden) kurtarılarak ruhun temizlenmesi hedeflenir (Chryssides 2001: 259).

Latihan bir zikir şekli olarak da tanımlanabilir. Buna göre zikir, grup halinde ve ayakta yapılır; kadın ve erkek ayrı gruplar halinde haftada iki veya üç defa gerçekleştirilir ve bir saat kadar sürer. Zikre katılanlardan önemli bir kısmı titreme, aşırı hareket etme, zıplama ve sesler çıkarma gibi zuhuratlar gösterir. Latihan, kişinin yoga veya nefesle gerçekleştirilen meditasyon şekillerinde olduğu gibi belirli bir nefes egzersizi yapmasını gerektirmez. Latihan esnasında kişinin zihnini boşaltması, zihnindeki problemlerden tamamen sıyrılması ve Tanrı'ya teslim olması gerekir. Latihan'ın nefsi arındırdığına, ruhsal ve fiziksel kirliliği bedenden attığına ve ruhu içeriden temizlediğine inanılır. Latihan'ın kişinin mensup olduğu mevcut dindeki gücünü artırdığı veya en azından mevcut din ile çatışmadığı düşünülür (Hunt 2003: 122; Chryssides 2001: 263). Örneğin, Müslüman üyeler Ramazan'da, Hristiyan üyeler de Paskalya'da oruç tutarak iradelerini güçlendirmeye teşvik edilirler. Hatta bazı üyeler her ikisinde de oruç tutar. Muhammed Subuh orucun zorunlu olmadığını, ama oruç tutuluyorsa da bunun gerektiği şekilde yapılmasını, orucun nefsi terbiye etmesi gerektiğini öğütler. Muhammed Subuh'a göre latihan namazdan daha üstündür, çünkü beş vakit namaz en fazla 75 dakikalık bir zaman içerisinde gerçekleştirilebilecekken, latihan 24 saate yayılabilen bir uygulamadır (Chryssides 2001: 267, 269).

Potansiyel üyeler latihanı kendileri yapmaya başlamadan önce genelde üç ay kadar bekletilirler. Bu dönemde kişi hemcins bir üyenin gözetiminde bulunur, üç ayın sonunda ciddi ve arzulu olduğu görülürse harekete kabul edilir. Bu süre sonunda kişinin manen hazır olduğu kabul edilir. Nitekim katıldığı ilk latihan töreninde manevi alanın kendisine açıldığına inanılır. Eğer potansiyel üye 63 yaşın üzerindeyse bu üç aylık bekleme süresi gözeticiler tarafından 18 yaşının altında olanlar ise harekete kabul edilmez.

Subud hareketi 1998 yılında yayınladığı bir raporda dünya çapında 70 ülkede 385 Subud grubunun ve 12.000 civarında taraftarlarının bulunduğunu belirtmektedir. Bu üyelerin 1.000 kadarının İngiltere'de olduğu tahmin edilmektedir (Partridge 2004: 141).

metmesine izin verirsek, maddi edinimlere bağlanıp kalır, kendimizi ancak maddi edinimlerle güvende hisseder ve bu edinimleri kaybetmekten korkarız. “Maddi güç”ün tamamen kontrolü altında kalan kişiler maddi edinim sağlamak için şiddet dahil her yola başvururlar. Bu nedenle “maddi güç” şeytani güç olarak da adlandırılabilir.

2. *Bitkisel Güç*: Bitkisel güç “maddi güç”ün üzerindedir ve ondan üstündür, çünkü bitki canlıdır ve dünyadaki diğer yaşam biçimlerine hayat vermektedir. İnsan ve hayvanların dürtülerini şekillendiren kaynaktır. Bitkisel güç aynı zamanda arzu gücüdür, “Bitkisel güç”ün etkisinde kalan insanlar güçlüdür ve net dürtülere sahiptirler.

3. *Hayvani Güç*: Bu güç, karakteri ve insanların kişiliklerini belirler. Fiziksel anlamda insan olunabilir, ama kişi karakter olarak hayvana benzeyebilir.

4. *İnsani Güç*: “İnsani güç”ü ancak ruhları uyandırılmış kişiler elde edebilirler. İnsani güç evrene nüfuz eden bir nitelik arz eder ve aynı zamanda manevi bir edinim düzeyidir. Kişinin insani nitelikleri bu manevi edinim düzeyine göre ortaya çıkar. Muhammed Subuh’un bu bağlamda sıkça dile getirdiği örneklerden biri de cinsel ilişki örneğidir. Cinsel ilişki arzusu insanın yapısında bulunan bir arzudur ve iki nedene dayanmaktadır: Birincisi, insanoğlunun üremesi bu arzuyla sağlanır. İkincisi, insanoğlu belirli bir cinsiyete sahiptir ve bu cinsiyet duygusu da cinsel dürtüleri beraberinde bulundurur. Muhammed Subuh’a göre çoğu insanın cinsel aktivitesi, hayvani dürtülerden kaynaklanmaktadır. Fakat bu dürtüler insani güç düzeyine taşınırlarsa Tanrı’nın amacı doğrultusunda yönlendirilebilirler ve böylece ruhun mükemmelliğine katkıda bulunurlar.

5. *Mükemmel İnsan Gücü*.

6. *Şefkat Gücü*.

7. *Tanrısal Güç*.

İlk dört güç “alt güçler” olarak tanımlanır ve insanlar ancak bu dördüne ulaşabilirler. Beşinci ve altıncı güçleri insan zihninin kavraması mümkün değildir; kelimelerle ve zihinsel imajlarla ta-

nımlanamazlar. Yedinci Güç de yine en yüksek insan bilincinin ötesindedir.

Subud öğretisine göre insanlar doğmadan önce manevi âlemde ruh (*jiva*) olarak mevcutturlar. Maddi dünyaya gelişleriyle kendilerini nesne ve arzular içinde bulurlar. Latihan, insanları uyarır ve bu maddi dünyada mahir bir şekilde yaşamalarını sağlar. Latihan ruhun kaynağına geri dönüşünü sağlar; böylece insan, Tanrı'nın varlığını hisseder. Muhammed Subuh bu devirde bilim ve teknolojinin insanoğlunu iç benliğinden uzaklaştırdığını söyler. Latihan'ın fonksiyonu ise insanı tekrar iç benliğiyle (veya ruhuyla) buluşturmaktır (Chryssides 2001: 268).

Muhammed Subuh, sufi bir yaşam şekli önermez. Üyeler günlük hayatlarını yaşamaya devam ederler; esas olan dürüst, onurlu ve nefsin kötülüklerinden uzak bir yaşamdır. Sabırsızlık, hayat şartlarından yakınma ve insanlara karşı düşmanca tutumlar istenmeyen davranışlardır.

REİKİ

Reiki'nin kurucusu Usui Mikao
(1865-1926).

Japon Usui Mikao (1865-1926) tarafından kurulmuştur. Reiki, Japonca'da ruh anlamına gelen "rei" ve enerji anlamına gelen "ki" kelimelerinden oluşur ve "evrensel hayat enerjisi" şeklinde ifade edilir. Hareketin kurucusu Mikao'nun aslında Hz. İsa'nın mucizevi şifa verici gücünün sırrını yakalamaya çalışan bir Hristiyan olduğu, ancak daha sonra Budizme meylettiği iddia edilir. İddiaya göre Mikao, kutsal Kurama Dağı'nda inzivaya çekilmiş, burada Kutsal Budist metinlerindeki ruhsal tedavi sembollerinin anlamı kendisine ilham

edilmiştir. Kurama Dağı'ndan inen Mikao elini birkaç hastaya dokundurmuş ve onları iyileştirmiştir. Böylece Mikao ruhsal tedavinin sırrına erdiğine, evrensel hayat enerjisini yakaladığına inanır. Mikao, tahminen 1914 yılında meydana gelen bu olaydan sonra, ruhsal tedavi seanslarına başlar ve bu yöneme Reiki adını verir.

Japonya'da 1900'lerin başında kurulan hareket, Batı'da 1980'lerde tanınmaya başlar. New Age akımlarından biri olarak değerlendirilir. Yakın zamanda ortaya konan araştırmalar Usui Mikao'nun iddia edildiği gibi önceden Hristiyan olmadığını, bu

iddianın Reiki öğretisinin Batı’da yayılmasını sağlamak üzere ortaya atıldığını göstermiştir.

Reiki tedavi seansı. Göğüs üzerinde harp enstrümanı çalınıyor. Bu müzik seansının kişiyi ruhuyla buluşturacağına inanılıyor.

Spiritüel bir akım olarak tanımlayabileceğimiz Reiki hareketinin kurucusu Usui Mikao’ya göre insanın mutsuzluğunun temel nedeni "reiki"nin, yani evrensel enerjinin vücutta bloke olmasıdır. Fiziksel veya duygusal rahatsızlıkların temelinde bu enerjinin vücutta sıkışması yatar. Reiki uygulayanlar bu enerjiyi kanalize ederek rahatlarlar.

Usui Mikao’nun beş temel prensibi vardır:

1. Üzülmeceksin.
2. Sinirlenmeceksin.
3. Anne-babana, öğretmenlerine, yaşlılara ve arkadaşlarına saygı göstereceksin.
4. Hayatını dürüstçe kazancaksın.
5. Tüm canlılara saygılı olacaksın (Miller 2004: 231–233).

KAYNAKÇA

- Aldridge, Alan (2000), *Religion in the Contemporary World: A Sociological Introduction*, Cambridge: Polity Press.
- Aktay, Yasin (2003), "Amerika'da Kudüsü Kurmak İçin: Mormonlarda Din ve Değerler Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, c. 1, no. 3, s. 27-64.
- Anthony, D. & Robbins, T. (1982), "Spiritual Innovation and the Crisis of American Civil Religion", *Daedalus*, 1, s. 215-234.
- Bainbridge, William (1993), "New Religions, Science, and Secularization", (ed) D. G. Bromley & J. K. Hadden, *Religion and Social Order* serisi, c. III, *The Handbook on Cults and Sects in America*, London: JAI Press, , s. 277-292.
- Bainbridge, William (1997), *The Sociology of Religious Movements*, New York: Routledge.
- Bainbridge, W. & R. Stark (1980), "Scientology: To Be Perfectly Clear", *Sociological Analysis*, 2, 128-136.
- Barker, Eileen (1989), *New Religious Movements*, London: Her Majesty's Stationery Office, s. 184-185.
- Barker, Eileen (1998), "Unification Church", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William Sawatos, London: Altamira Press, s. 532-535.
- Barrett, David (1996), *Sects, Cults, and Alternative Religions: A World Survey and Sourcebook*, London: Blandford.
- Barrett, David (2001), *The New Believers: Sects, Cults, and Alternative Religions*, London: Cassell.

- Bellah, R. (1976), "The New Religious Consciousness and the Crisis of Modernity", *The New Religious Consciousness*, (ed) C. Glock and R. Bellah, Berkeley: University of California, s. 333-352.
- Berger Peter (2002a), "Sekülerizmin Gerilemesi", *Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*, (ed) Ali Köse, İstanbul: Ufuk Kitapları, s. 11-32.
- Berger, Peter (2002b), "Dinin Krizinden Sekülerizmin Krizine", *Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*, (ed) Ali Köse, İstanbul: Ufuk Kitapları, s. 75-93.
- Bıyık, Mustafa (2002a), "Moonculuęun Diğer Dinlere Bakışı", *İslâmiyat*, c. V, sy. 3, s. 123-138.
- Bıyık, Mustafa (2002b), *Küresel Bir Din Projesi Olarak Moonculuk: Tek Din, Tek Dil ve Tek Millet Oluşturma Projesi*, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Breschel, Edward (1998), "Peoples Temple", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 360-361.
- Breschel, Edward (1998), "Soka Gakkai", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 489.
- Bromley, D. & M. Bracey (1998), "The Church of Scientology: A Quasi-Religion", *Sects, Cults, and Spiritual Communities*, (ed) William Zellner & Marc Petrowsky, London: Praeger, s. 141-156.
- Bruce, Steve (1995), *Religion in Modern Britain*, Oxford: Oxford University Press.
- Burnett, David (2004), "The Satya Sai Baba Society", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 179-180.
- Chryssides, George (2001), *Exploring New Religions*, London: Continuum.
- Chryssides, George (2004), "The Church of Scientology", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 385-387.

- Cox, H. (1979), *Turning East*, London: Allen Lane, Penguin Books.
- Deutsch, A. (1975), "Observations on a Sidewalk Ashram", *Archives of General Psychiatry*, 32, s. 166–175.
- Downton, J. (1980), "An Evolutionary Theory of Spiritual Conversion and Commitment: The Case of Divine Light Mission", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 19, s. 381–396.
- Elliott, Joel (1998), "Jehovah's Witnesses", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 246–247.
- Enroth, R. (1977), *Youth, Brainwashing, and Extremist Cults*, Exeter: The Patemoster Press.
- Ferguson, Isaac (1995), "The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints", (ed) Daniel H. Ludlow, *Priesthood and Church Organization: Selections from the Encyclopedia of Mormonism*, Salt Lake City, Utah: Deseret Book Company.
- Frankl, Viktor E. (1988), *The Will to Meaning*, New York: Meridian Books.
- Fromm, E. (1997), *Hayatı Sevmek*, Çev. Ali Köse, İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Geaves, Ron (2004), "Elan Vital", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, 201–202.
- Hall, John (1995), "Public Narratives and the Apocalyptic Sect", *Armageddon in Waco*, (ed) Stuart Wright, Chicago: University of Chicago Press, s. 205–235.
- Hallsell, Grace (2003), *Tanrıyı Kıyamete Zorlamak*, İstanbul: Kim Yayınları.
- Hammond, P. & D. Machalek (1999), *Soka Gakkai in America*, Oxford: Oxford University Press.
- Hampshire, A. & J. Beckford (1983), "Religious Sects and the Concept of Deviance: The Mormons and the Moonies", *The British Journal of Sociology*, c. 34, no. 2, s. 208–229.
- Hunt, Stephen (2003), *Alternative Religions*, Aldershot (İngiltere): Ashgate.
- Jantzen, G. (1990), "Mysticism and New Religious Movements", *Religion Today*, 5, s. 10–12.

- Kirman, M. Ali (1999), "Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dinî Akımların Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları", *Dinî Araştırmalar*, Mayıs-Ağustos, c. 2, sy. 4, s. 223–233.
- Kirman, M. Ali (2004), *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yay.
- Köse, Ali (2008), *Neden İslâm'ı Seçiyorlar: Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-Sosyolojik bir İnceleme*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kranenborg, Reender (1999), "Brahma Kumaris: A New Religion?", Pennsylvania CESNUR 1999'da sunulan bildiri.
- Kyle, Richard (2004), "The Family (Children of God)", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 86–88.
- Lewis, James (2004a), "The Branch Davidians", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 78–80.
- Lewis, James (2004b), "Heaven's Gate", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 406.
- Lofland, J. and R. Stark (1965), "Becoming a World-Saver: A Theory of Conversion to a Deviant Perspective", *American Sociological Review*, 30, 862-875.
- Luschin, Immo (1995), "Latter-Day Saints Temple Worship and Activity", (ed) Daniel H. Ludlow, *Priesthood and Church Organization: Selections from the Encyclopedia of Mormonism*, Salt Lake City, Utah: Deseret Book Company.
- Mauss, Armand (1998), "Mormonism", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 311–313.
- Mayer, Jean-François (2004), "The Order of the Solar Temple", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 347–348.
- Melton, J. Gordon (1986), *Encyclopedic Handbook of Cults in America*, New York: Garland Publishing.
- Melton, J. Gordon (ed) (1991), *Encyclopedia of American Religions*, c. III, New York: Triumph Books.

- Miller, David (2004), "Reiki", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 231–233.
- Miller, David (2004), "Soka Gakkai", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 238.
- Mormon Kitabı: İsa Mesih Hakkında Başka Bir Tanıklık*, Almanya 2001.
- Nasr, S. H. (1982), *İnsan ve Tabiat*, Çev. Nabi Avcı, İstanbul: Yeryüzü Yayınları.
- Needleman, Jacob (1984), *The New Religions*, New York: The Crossroad Publishing.
- Nordquist, T. (1978), *Ananda Cooperative Village: A Study in the Beliefs, Values and Attitudes of a New Age Religious Community*, Uppsala: Borgströms Tryckeri AB.
- Nye, Malory (2004), "ISKCON: International Society for Krishna Consciousness", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 187–189.
- O'Callaghan, Sean (2004), "Neo-Templar Orders", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 317–319.
- Özkan, Ali Rafet (2002), *Fundamentalist Hristiyanlık: Yedinci Gün Adventizmi*, Ankara: Alperen Yayınları.
- Özkan, Ali Rafet (2005), *Amerikan Evanjelikleri: Baptistler*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Palmer, Susan (1998a), "International Society for Krishna Consciousness (ISKCON)", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William Sawatos, London: Altamira Press, s. 236.
- Palmer, Susan (1998b), "Rajneesh", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 401–402.
- Partridge, Christopher (2004), "Subud" *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 140–141.
- Partridge, Christopher (ed) (2004), *New Religions: New Religious Movements, Sects and Alternative Spiritualities*, Oxford: Oxford University Press.

- Porter, Bruce (1995), "The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints", (ed) Daniel Ludlow, *Priesthood and Church Organization: Selections from the Encyclopedia of Mormonism*, Salt Lake City, Utah: Deseret Book Company.
- Puttick, Elizabet (2004), "The Osho Movement", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 191–193.
- Richardson, James (1998a), "Divine Light Mission", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 140–141.
- Richardson, James (1998b), "The Family / Children of God", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 184.
- Richardson, James (1998c), "Scientology", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 451.
- Richardson, James (1998d), "Transcendental Meditation", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 525–526.
- Robbins, T. (1998), "Koresh, David", *Encyclopedia of Religion and Society*, (ed) William H. Swatos, London: Altamira Press, s. 265.
- Robbins, T. ve diğerleri (1978), "Theory and Research on Today's New Religions", *Sociological Analysis*, 2, s. 95–122.
- Sai Baba, Satya (2002), *Summer Showers at Brindavan*.
- Saliba, John (2004), "The Peoples Temple", *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 77–78.
- Sandweiss, Samuel (1940), *Sai Baba: The Holy Man and the Psychiatrist*, Birtday Publication co.
- Shepherd, G. & G. Shepherd (1984), "Mormonism in Secular Society", *Review of Religious Research*, c. 26, no. 1, s. 28–42.
- Shippo, Jan (1988), "The Latter-Day Saints", *Encyclopedia of American Religious Experience*, (ed) Charles H. Lippy & Peter W. Williams, New York: Charles Scribner's Sons, c. 3, s. 649–665.

- Snow, D. & C. Phillips (1980), "The Lofland-Stark Conversion Model: A Critical Reassessment", *Social Problems*, 4, 430-447.
- Stark, Rodney (1985), "Europe's Receptivity to Religious Movements", *Religious Movements: Genesis, Exodus, and Numbers*, (ed) R. Stark, New York: Pragon House, s. 301-343.
- Stark, Rodney (2002), "Toprağın Bol Olsun Sekülerleşme", *Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*, (ed) Ali Köse, İstanbul: Ufuk Kitapları, s. 33-74.
- Stark, R. & W. S. Bainbridge (1980), "Networks of Faith: Interpersonal Bonds and Recruitment to Cults and Sects", *American Journal of Sociology*, 6, s. 1376-1395.
- Swatos, W. H. & K. J. Christiano (2002), "Sekülerleşme Teorisi: Bir Kavramın Serüveni", *Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*, (ed) Ali Köse, İstanbul: Ufuk Kitapları, s. 95-121.
- Tanner, J. & T. Sandra (1981), *The Changing World of Mormonism*, Chicago: Moody Press.
- Thompson, J. & P. Heelas (1988), *The Way of the Heart: The Rajneesh Movement*, California: The Borgo Press.
- Ullman, C. (1989), *The Transformed Self: The Psychology of Religious Conversion*, London: Plenum.
- Wallis, John (2004), *Apocalyptic Trajectories: Millenarianism and Violence in the Contemporary World*, Oxford: Peter Lang.
- Wallis, R. (1984), *The Elementary Forms of New Religious Life*, London: Routledge and Paul.
- Warner, R. S. (1985), "Dualistic and Monistic Religiosity", *Religious Movements: Genesis, Exodus, and Numbers*, (ed) R. Stark, New York: Pragon House, s. 199-220.
- Whaling, Frank (2004), "Ananda Marga" *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 181-182.
- Whaling, Frank (2004), "Brahma Kumaris" *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 175-177.

- Williams, Peter (2002), *America's Religions: From their Origins to the Twenty-First Century*, Chicago: University of Illinois Press.
- Wilson, B. (1976), *Contemporary Transformation of Religion*, Oxford: Clarendon Press.
- Wright Stuart (ed) (1995), *Armageddon in Waco*, Chicago: University of Chicago Press.
- York, Michael (2004), "New Age Traditions" *New Religions*, (ed) Christopher Partridge, Oxford: Oxford University Press, s. 308–312.
- Zandt, David (1991), *Living in the Children of God*, New Jersey: Princeton University Press.

Jim Jones liderliğindeki 918 *Peoples Temple* üyesi
hep birlikte ölüme yürüdü.

David Koresh'e inanan 80'in üzerinde *Branch Davidian* üyesi
trajik bir şekilde ölümle buluştu.

Avrupa ve Amerika kıtaları ortak bir trajediye mekân oldu
ve güneşe tapan *Solar Temple* isimli kültün 74 üyesi,
Kanada ve İsviçre'de aynı anda intihar etti.

Bu kez sahnede Heaven's Gate isimli tarikat vardı.
Dünyaya teğet geçecek Halley kuyruklu yıldızının hemen ardında
bulunan bir uzay gemisinin kendilerini alarak "Göklerin
Krallığı"na taşıyacağına inanan 39 kişi intihar etti.

Neredeyse tüm dünyaya hâkim olan modernizm hayatımıza
pek çok yenilik getirmekle beraber insanoğlunun günlük
yaşantısından pek çok şeyi de söküp aldı. Bunlardan biri de
şüphe yok ki maneviyattı... Özellikle Batı'da insanlar
modernizmin açtığı manevi boşluğu farklı yollarla doldurmaya
çalıştı ve bu çabanın sonucunda, son derece makul ve iyi niyetli
akımlardan inanılmaz inanç ve ibadet şekilleriyle karşımıza çıkan
ve daha çok "kült" ismiyle anılan akımlara, kıyameti yaşamamak
için intiharı tercih eden gruplara kadar uzanan bir yelpazede
yeni dinî akımlar ortaya çıktı. Kimi Hint-Doğu kökenli kimi
Hristiyanlık menşeli bu yeni dinî akımların profillerini,
yapılarını, öğretilerini ve sebep oldukları trajik sonları ele alan
Milenyum Tarikatları, insanoğlunun bu dramatik arayışının
psikolojik ve sosyal boyutlarını gözler önüne seriyor.

